

UNIVERZITA KARLOVA V PRAHE

Právnická fakulta

Katedra Medzinárodného práva

**Postavenie dieťaťa v medzinárodných
dokumentoch**

**The Position of the Child in International
Documents**

Rigorózna práca

Mgr. Alexandra Kollerová

Konzultant rigorózneho práce:

doc. PhDr. Stanislava Hýbnerová, CSc.

Dátum vypracovania práce:

Jún 2015

Prehlasujem, že som predkladanú rigoróznú prácu vypracovala samostatne, všetky použité
pramene a literatúra boli riadne citované a práca nebola použitá k získaniu iného alebo
rovnakého titulu.

V Bratislave dňa 22.júna 2015

Mgr. Alexandra Kollerová

Na tomto mieste by som rada poďakovala doc. PhDr. Stanislave Hýbnerovej, CSc. z katedry medzinárodného práva Právnickej fakulty, Karlovej univerzity v Prahe za hodnotné a užitočné rady a za jej príkladný záujem a pozornosť, ktorú venovala tejto rigoróznej práci.

Moja veľká vďaka patrí aj mojej rodine, najmä mojej maminke Ing. Elene Kollerovej za jej citlivý prístup a trpezlivosť počas celého obdobia písania.

V Bratislave dňa 22. júna 2015

Mgr. Alexandra Kollerová

Obsah

1.	Dohovor o právach dieťaťa	3
1.1.	Analýza jednotlivých článkov v dohovore o právach dieťaťa	5
1.1.1.	Článok 1 - definícia dieťaťa.....	6
1.1.2.	Článok 3 - záujmy dieťaťa.....	7
1.1.3.	Článok 38 - ozbrojené konflikty	10
2.	Detskí vojaci.....	13
2.1.	Detský vojak v medzinárodných dokumentoch	15
2.2.	Ozbrojený konflikt	18
2.2.1.	Vnútroštátny ozbrojený konflikt.....	19
2.2.2.	Medzinárodný ozbrojený konflikt	22
2.3.	Príčiny účasti detí v ozbrojených zločkách.....	24
2.3.1.	Dobrovoľné a nútené povolávanie detí.....	25
2.3.2.	Odzbrojovanie a reintegrácia.....	28
2.4.	Trestná zodpovednosť detských vojakov za spáchané trestné činy	30
2.4.1.	Dieťa ako obeť a zároveň aj páchatel'	32
2.5.	Detskí vojaci v občianskej vojne v Sierra Leone	35
2.5.1.	Špeciálny súd pre Sierra Leone	36
2.5.2.	Prípado prokurátor Špeciálneho súdu pre Sierra Leone proti Samuel Hinga Norman	38
2.6.	Nepokoje v Ugande.....	41
2.7.	Zhrnutie problematiky detských vojakov.....	46
3.	Obchodovanie s deťmi.....	51
3.1.	Právna úprava obchodovania s deťmi	54
3.2.	Opčný protokol o obchodovaní s deťmi, detskej prostitúcií a detskej pornografii	58
3.3.	Nútená práca – Detská práca.....	62
3.3.1.	Faktory ovplyvňujúce detskú prácu	64
3.3.2.	Druhy detskej práce.....	65
3.4.	Zhrnutie problematiky detskej práce.....	69
4.	Organizácia Spojených Národov	73
4.1.	Ustanovenie charty OSN a humanitárna intervencia	76
4.1.1.	Bezpečnostná rada OSN a humanitárna intervencia	78
4.2.	Sankčný režim Bezpečnostnej rady voči Sierra Leone	78
4.2.1.	Rezolúcia 1132 Bezpečnostnej rady OSN	82
4.3.	Detské práva v dokumentoch OSN	82

4.3.1 Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach	83
4.3.2. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach.....	84
5. Detské práva v dokumentoch Európskej Únie.....	86
5.1. Európska sociálna charta	87
5.2. Dohovory Rady Európy	89
5.3. Haagska konferencia.....	90
Abstrakt.....	92
Abstract.....	93
Záver	94
Resumé.....	96
Zoznam použitej literatúry	98
Kľúčové slová.....	105
Keywords	106

1. Dohovor o právach dieťaťa

Tento medzinárodný dokument bol prijatý na ochranu dieťaťa, ktorý prijala OSN v roku 1959 a obsahuje desať základných morálnych princípov potvrdzujúcich, že „ľudstvo je povinné dať dieťaťu to najlepšie, čo má.“ Tento dokument predstavuje výsledok dlhej práce smerujúcej k vyjadreniu postoja k dieťaťu, k detstvu a k progresívnej konsolidácii medzinárodného práva ľudských práv¹. Dohovor sa vyvíjal postupne ako jedna z neoddeliteľnej súčasti ľudských práv. Vývoj práv dieťaťa sa datuje od roku 1924, kedy bola prijatá Ženevská deklarácia práv dieťaťa, kedy bolo dieťa prvý krát chápané ako jedinec s osobitými právami vyžadujúci si špeciálnu ochranu. V tomto období a najmä v čase druhej svetovej vojny, bol vplyv Ženevskej deklarácie a vytvorenie nového medzinárodného dokumentu, reakciou na neľudské zaobchádzanie s ľuďmi a deťmi počas vojny. V roku 1948 bola prijatá Všeobecná deklarácia ľudských práv, ktorá sa v článku 25 zmieňuje o právach dieťaťa na zvláštnu starostlivosť. Priamou reakciou na túto deklaráciu bola v roku 1959 prijatá Deklarácia práv dieťaťa, ktorá dopĺňa dohovor z roku 1929. Táto deklarácia poskytuje garanciu rovnosti bez akéhokoľvek rozdielu, ďalej právo na meno, na štátne občianstvo, na sociálne zabezpečenie na pomoc a ochranu pred všetkými formami zanedbávania, krutosťou a vykorisťovaním². Neoddeliteľnou súčasťou prehlásenia detských práv je aj prijatie Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z roku 1996, ktorý dáva dieťaťu právo na takú ochranu, ktorá mu prináleží s ohľadom na jeho postavenie zo strany rodiny, spoločnosti, štátu a to bez akejkoľvek diskriminácie. Súčasne schválený Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych kultúrnych a politických právach zdôrazňuje dôležitosť ochrany detí pred hospodárskym a sociálnym vykorisťovaním a najmä prácou ohrozujúcou ich vývoj.

Najvýznamnejším dokumentom prijatým na ochranu práv dieťaťa je bezpochyby Dohovor o právach dieťaťa prijatý Valným zhromaždením Spojených národov 20. novembra 1989³. Po skončení prvej a druhej svetovej vojny bolo treba nájsť prostriedok na ochranu detí, ktorý by bol účinný a záväzný obsahoval by určitú právnu silu na medzinárodnej úrovni. I napriek

¹ The United Nation Convention on the Child, A Guid to the „Travaux Préparatoires“, Martinus Nijhoff Publishers, ISBN:0-7923-1671-1 (HB), str. 19

² DAVID, Roman. Práva dítěte, Vydavatelstvo Olomouc, ISBN: 80-7182-076-8, str. 32

³ Roku 1989 sa predstavitelia svetovej politiky rozhodli, že všetky deti potrebujú ochranu a špeciálnu starostlivosť garantovanú zvláštnym zákonom. Dňa 20.11.1989 Valné zhromaždenie OSN prijalo Dohovor o právach dieťaťa (The Convention on the Rights of the Child). Tento dokument postupne ratifikovalo 193 krajín (okrem USA), a tým sa stal najširšie prijatou zmluvou o ľudských právach v histórii.

prijatiu Ženevskej deklarácie z roku 1929 ako reakcie na krutosti, ktoré sa diali počas prvej svetovej vojny sa zneužívanie, týranie a neľudské zaobchádzanie voči deťom nezmiernilo, nakoľko bola táto deklarácia právne „slabá“, teda nebola záväzná. Ženevská deklarácia má značný prínos najmä v tom, že detské práva boli po prvý krát definované ako špecifické práva venované iba deťom a dospelí jedinci mali povinnosť zabezpečiť ochranu detí⁴. Druhá svetová vojna ukázala svetu, že ochrana práv dieťaťa je veľmi slabá a naštartovala humanitárnu iniciatívu a vznik organizácií, ako napr. Save the children fond, Plan International v roku 1937⁵, World Vision, ktorý sa zaoberá detskou problematikou od roku 1950⁶ a taktiež detskú svetovú organizáciu UNICEF vytvorenú v roku 1946⁷. Detská problematika bola v centre diania v 50. tých rokoch 20. storočia a to na základe XVII medzinárodnej konferencie Červeného kríža, ktorá sa konala v Štokholme na pôde ktorej boli prijaté štyri Ženevské dohovory a jedenásť rezolúcií. Predmetné Ženevské protokoly sa uplatňujú ako súčasť medzinárodného humanitárneho práva a dodnes tvoria významný pilier medzinárodnej ochrany detí. Vďaka ich univerzálnej ratifikácií sa stali súčasťou medzinárodného práva obyčajového a sú teda záväzné nie len pre štát ale aj pre strany konfliktu, ktoré nie sú štátnymi aktérmi.

Významným míľnikom tvorby ochrany práv dieťaťa je aj Poľská iniciatíva, ktorá znamenala vytvorenie návrhu novej zmluvy. Predložením návrhu zmluvy sa začala strastiplná debata o právach dieťaťa, ktorá bola ukončená prijatím Medzinárodného dohovoru o právach dieťaťa. K tomuto dohovoru sú pripojené, do tohto času, už tri protokoly, ktoré sa bližšie venujú jednotlivým oblastiam súvisiacimi s detskými právami. Prvý z protokolov, ktorý bol pripojený k dohovoru je Opčný protokol o účasti detí v ozbrojenom konflikte, ktorý bol prijatý v roku 2000⁸, druhý Opčný protokol bol prijatý v tom istom roku a venuje sa predaju

⁴ Ženevská deklarácia práv dieťaťa bola prijatá v roku 1924.

Dostupné z: <http://www.savethechildren.org/site/c.8rKLIXMGlpI4E/b.6229507/k.C571/History.htm>. Za zrodom tejto deklarácie stojí úsilie Eglantyne Jebba, ktorý založil Save the children's Fund, z dôvodu, aby pomohol deťom decimovaným predchádzajúcim konfliktom. V roku 1920 sa tento fond stal základom pre „the International Save the Children Union“. V roku 1923 Únia adoptovala prvú verziu Deklarácie práv dieťaťa, ktorá bola ratifikovaná v roku 1924 a doručená do Spoločnosti národov. Spoločnosť národov ju v rovnakom roku prijala pod názvom Ženevská deklarácia a v roku 1959 ju prijalo i Valné zhromaždenie OSN v rezolúcií 1386.

⁵ Plan international [online]. Dostupné z: <http://plan-international.org/>

⁶ World vision [online], Federal Way, WA: World vision Inc. Dostupné z: www.worldvision.org/

⁷ UNICEF [online], Dostupné z: <http://www.unicef.org/>

⁸ Návrh daného Protokolu bol spracovaný v roku 1994 pracovní skupinou, ktorá bola vytvorená Komisiou pre ľudské práva. Po dobu šiestich rokov sa viedla dlhá diskusia o jeho obsahu, ktorá bola ukončená 25. mája 2000 prijatím Protokolu Valným zhromaždením OSN a po dosiahnutí desiatej ratifikácie nadobudol Protokol účinnosť 12. februára 2002. UNICEF, Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, Guide to the Optional Protocol on the involvement of children in armed conflict [online], New York, 2003 [cit. 5. 3. 2013].

Dostupné z: http://www.unicef.org/publications/index_19025.html.

detí, detskej prostitúcií a detskej pornografií a ako posledný tretí bol prijatý v roku 2011 Opčný protokol o procedúre oznámení⁹.

1.1. Analýza jednotlivých článkov v dohovore o právach dieťaťa

Obsah dohovoru je obsiahnutý v 54 článkoch, ktoré sú rozdelené do troch častí. Najrozsiahljšia je prvá časť dohovoru, ktorú tvorí 41 článkov, tu je okrem definície dieťa zahnutá aj problematika slobody prejavu, slobody myslenia, svedomia a náboženstva. Táto časť obsahuje aj ochranu pred zneužívaním a zanedbávaním, adopciami, detskou prácou, sexuálnym zneužívaním, predajom, únosom a obchodovaním s deťmi, v neposlednom rade aj ozbrojenými konfliktami. V druhej časti sa nachádzajú 4 články, ktoré sa venujú najmä plneniu a záväznosti článkov dohovoru zmluvnými stranami. Posledná tretia časť je venovaná administratívnej časti prijatia dohovoru a to ratifikáciou, nadobudnutím platnosti, možnosti navrhovania dodatkov a pod.

Už v preambule je stanovené, že okrem princípov jasne stanovených v dohovore strany, ktoré tento Dohovor ratifikovali majú na zreteli všetky základné zásady a princípy Organizácie spojených národov, špeciálne ustanovenia rôznych príslušných zmlúv a deklarácií o ľudských právach. Opäť zdôrazňuje, že deti si vyžadujú vzhľadom na svoju zraniteľnosť zvláštnu starostlivosť a ochranu. Zvláštny dôraz sa kladie na základnú starostlivosť, ochrannú zodpovednosť rodiny, na nevyhnutnosť právnej a ďalšej ochrany dieťaťa pred a po narodení, na význam rešpektovania kultúrnych hodnôt detského spoločenstva a na životne dôležitú úlohu medzinárodnej spolupráce pri uplatňovaní práv detí¹⁰.

22 štátov Protokol podpísalo, ale neratifikovalo. Dostupné z: <http://treaties.un.org>

⁹ Na rozdiel od prvých dvoch - o účasti detí v ozbrojených konfliktoch, o ich predaji, detskej prostitúcii a pornografii, má procedurálny charakter. Predmetný dohovor bol totiž poslednou z deviatich kľúčových zmlúv v oblasti ľudských práv, ktorá nemala mechanizmus oznámení. Týmto sa vytvorí procedúra sťažností umožňujúca deťom alebo ich zástupcom obrátiť sa na Výbor pre práva dieťaťa v prípade porušenia práv garantovaných dohovorom a jeho spomínanými dvoma protokolmi. Výbor môže dotknutému štátu adresovať odporúčania a ten ho musí informovať o prijatých nápravných opatreniach. Ďalším mechanizmom protokolu je vyšetrovacía procedúra, kedy môže výbor začať konanie voči krajine, ak usúdi, že dochádza k závažnému alebo systematickému porušovaniu dohovoru či jeho opčných protokolov. Ratifikácia podporuje vytvorenie národného mechanizmu umožňujúceho deťom predkladať sťažnosti v prípade porušenia ich práv. Dostupné z: <http://www.teraz.sk/slovensko/slovensko-ratifikuje-opcny-protokol-deti/55819-clanok.html>

¹⁰ Komentár k dohovoru o právach dieťaťa. Dostupné : http://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

1.1.1. Článok 1 - definícia dieťaťa

Hneď v úvode dohovoru, v článku 1 je vysvetlený pojem dieťa. Jedná sa o definíciu o akého jedinca ide a koho možno pod tento pojem subsumovať. Definovať dieťa sa dá z rôznych pohľadov a samozrejme každá krajina má na tento pojem vlastný názor. Z dôvodu kolízie a nejednoznačného definovania hornej hranice veku dieťaťa sa tvorcovia zhodli na znení článku, ktorým bude stanovená horná hranica veku na 18 rok s pokračovaním definície „*ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa nie je dospelosť dosiahnutá skôr*“¹¹. Stanovenie hornej a dolnej hranice, kedy je ľudská bytosť už alebo ešte považovaná za dieťa nie je jednoznačné. Pri spisovaní dokumentu, niektorí delegáti argumentovali, že za dieťa by sa nemal považovať len jedinec narodený ale pod tento pojem by malo spadať aj „*dieťa*“ od momentu počatia. Iní argumentovali, že by malo byť upustené z definície pojmu dieťaťa „*už od počatia*“ nakoľko je to v rozpore s formuláciami v iných krajinách. Z dôvodu náročnosti, vyriešenia otázky či už počaté dieťa má mať právo na ochranu tak isto ako dieťa narodené, bolo z tejto definície upustené a zostalo pri definovaní dieťaťa ako „*every human being*“ teda každá ľudská bytosť¹². Ďalším rozporuplným bodom bolo definovanie hornej hranice veku, kedy je ľudská bytosť ešte považovaná za dieťa. Najväčším problémom bolo stanovenie tejto hranice na 18 rokov, nakoľko niekoľko delegátov stálo za vytýčením vekovej hranice na 15 rokov. Pre príklad faktorov ovplyvňujúcich definíciu detstva je možné uviesť definíciu daného pojmu organizáciou UNICEF ako „*času, kedy dieťa má byť v škole a má mať čas na odpočinok vo forme hry, vyrastať a budovať si sebavedomie pri stálej prítomnosti lásky a podpory rodiny a bez strachu, chránené od všetkých foriem násilia, zneužívania a vykorisťovania. Je to hranica medzi narodením a dospelosťou*“.¹³

Ako je vysvetlené vyššie pri definícií vekovej hranice zostáva aj naďalej niekoľko problémov a odlišných názorov. Je nepochybné, že pod pojmom dieťa sa chápe tak dievča ako aj chlapec a to v akomkoľvek texte. Ako budeme vidieť v iných medzinárodných dokumentoch týkajúcich sa ochrany detí, aj tu je stanovenie vekovej hranice odlišné. Badat' to najmä

¹¹ Definícia článku 1 Dohovoru „*pre účely tohto Dohovoru sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť mladšia, než 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa nie je dospelosť dosiahnutá skôr*“. Inak povedané dieťaťom je každá osoba mladšia než 18 rokov, ak sa dospelosť podľa zákona nedosahuje skôr. Komentár k dohovoru o právach dieťaťa.

Dostupné: http://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-nastiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

¹² The United Nation Convention on the Child, A Guid to the „Travaux Préparatoires“, Norwell, MA, U.S.A.: Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Academic Publishers, c1992, ISBN -10: 079231671, ISBN-13: 978-0792316718, str. 115

¹³ BELLAMY, C., The state of the world's children 2005 [online]. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2004 ISBN 92-806-3817-3. Dostupné z http://www.unicef.org/publications/index_24432.html.

v postavení dieťaťa v ozbrojenom konflikte, teda detského vojaka. Tu sa hranica posúva nižšie a za detského vojaka sa považuje dieťa už od 15. roku veku. V samotnom dohovore môžeme vidieť rozpor medzi článkom 1 a článkom 38¹⁴. Autori dohovoru dbali na presné pomenovanie pojmov a ako v článku 1 je stanovený pojem dieťa s vekovou hranicou 18 rokov, v článku 38 sa píše o osobe s vekovou hranicou 15 rokov¹⁵. Hranica 15 rokov bola výsledkom neľahkej pozície štátov a teda aj následného kompromisu pri jeho stanovení. Rozoberanie vekovej hranice u detských vojakov je predmetom ďalšej kapitoly tejto práce. Jednoznačne možno konštatovať, že stanovenie veku dieťaťa hrá zásadnú úlohu. Najdôležitejšie bolo stanovenie presnej a fixnej hranice čo možno najvyššej teda 18 rokov.

1.1.2. Článok 3 - záujmy dieťaťa

Záujem dieťaťa, alebo v praxi často označované ako najlepší záujem dieťaťa resp. blaho dieťaťa, sú obsiahnuté v definícii článku 3. Článok 3 sa skladá z troch odsekov v ktorých sa každý osobitne tomuto záujmu venuje. Zo znenia článku vyplýva že všetky činnosti týkajúce sa dieťaťa musia brať plne do úvahy jeho najlepšie záujmy. Štát musí poskytovať dieťaťu primeranú starostlivosť v prípade, keď ju nemôžu poskytnúť rodičia alebo iné zodpovedné osoby¹⁶. Článok 3 odsek 1 Dohovoru o právach dieťaťa zaručuje dieťaťu právo na posúdenia jeho najlepších záujmov a ich prvoradé zohľadnenie pri akýchkoľvek krokoch alebo rozhodnutiach týkajúcich sa jeho verejnej alebo súkromnej sféry. Toto právo vyjadruje jednu zo základných hodnôt Dohovoru. Výbor pre práva dieťaťa označil článok 3 ods.1¹⁷ za jednu zo štyroch základných zásad Dohovoru pre interpretáciu vykonávania všetkých práv

¹⁴ V článku 38, ktorý sa týka ozbrojených konfliktov je stanovená veková hranica na účasť detí v bojových akciách na 15 rokov. Ako vyplýva z predmetného článku tak zmluvné strany musia prijať všetky realizovateľné opatrenia, aby sa zabezpečilo, že dieťa mladšie ako pätnásť rokov sa nebude priamo zúčastňovať v bojových akciách. Žiadne dieťa mladšie ako pätnásť rokov nesmie byť povolané do ozbrojených síl, a u osôb mladších ako 18 rokov, ale starších ako 15 rokov, je nutné dávať prednosť osobám starším.

¹⁵ Slovo osoba bolo použité aj v článku 37 /1 písmeno a) Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý zakazuje trest smrti a trest doživotí bez možnosti prepustenia na slobodu pre osoby mladšie ako 18 rokov, ale v odstavci 1 písmenu b) sa už stretávame s pojmom dieťa.

UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC General Comment No. 10 (2007): Children's Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007, CRC/C/GC/10. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>. NEWELL, Prepared for UNICEF by Hodgkin, R., Hodgkin, P., Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child, op. cit., s. 573 - 586

¹⁶ Komentár k dohovoru o právach dieťaťa dostupný na stránke: http://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

¹⁷ Znenie článku 3 ods. 1 Dohovoru: záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.

dieťa¹⁸. Koncepcia najlepšieho záujmu dieťaťa nie je nová. V skutočnosti siaha do obdobia pred vznikom Dohovoru, kedy sa v roku 1959 stala súčasťou Deklarácie práv dieťaťa (ods.2), Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (čl.5 písm.b a 16 ods. 1 písm.d.), regionálnych nástrojov a mnohých vnútroštátnych a medzinárodných zákonov¹⁹. Koncepcia najlepšieho záujmu dieťaťa sa sústreďí na zabezpečenie plného a účinného využívania práv uznaných Dohovorom a celistvého rozvoja dieťaťa. Posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa zo strany dospelého nesmie prekonať povinnosť rešpektovať všetky práva dieťaťa vyplývajúceho z Dohovoru²⁰. Úplná aplikácia koncepcie najlepšieho záujmu dieťaťa si vyžaduje rozvoj prístupu založeného na právach, do ktorého budú zapojení všetci aktéri a ktorý zabezpečí celistvú telesnú, psychickú, morálnu a duchovnú integritu dieťaťa a podporí jeho ľudskú dôstojnosť.

Je nutné dať do pozornosti koncepciu najlepšieho záujmu dieťaťa, ktorá má tri zložky a to :

- *Zložku hmotného práva*: právo dieťaťa na posúdenie jeho najlepšieho záujmu a jeho prvoradé zohľadnenie v situáciách, keď sa s cieľom rozhodnúť o danej veci posudzujú rôzne záujmy, a záruka, že toto právo bude vykonávané vždy, keď pôjde o rozhodnutie týkajúce sa dieťaťa, skupiny identifikovaných alebo neidentifikovaných detí alebo o deti všeobecne. Článok 3 ods.1 zakladá vnútornú povinnosť pre zmluvné štáty Dohovoru a je priamo uplatniteľný a zároveň sa môže naň odvolať na súde.
- *Výkladový právny princíp*: ak môže mať právne ustanovenie viac výkladov, treba uprednostniť výklad, ktorý najviac slúži najlepšiemu záujmu dieťaťa. Rámcom pre výklad sú práva zakotvené v Dohovore a jeho opčných protokoloch.
- *Procesné právo*: kedykoľvek treba prijať rozhodnutie, ktoré ovplyvní konkrétne dieťa alebo deti všeobecne, rozhodovací proces musí zahŕňať posúdenie možného vplyvu rozhodnutia na dané dieťa alebo deti. Odôvodnenie rozhodnutia musí navyše preukázať explicitné zohľadnenie práva. V tejto súvislosti musia zmluvné štáty Dohovoru vysvetliť, akým spôsobom bolo rešpektované právo v rozhodnutí, teda čo sa

¹⁸ Všeobecný komentár Výboru č. 5 (2003) o všeobecných vykonávacích opatreniach Dohovoru o právach dieťaťa ods. 12 a č. 12 (2009) o právach dieťaťa na vypočutie, ods. 2 , Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/gc-14.pdf>

¹⁹ Organizácia spojených národov – Dohovor o právach dieťaťa, Výbor pre práva dieťaťa – Všeobecný komentár č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu, str. 2. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/gc-14.pdf>

²⁰ Výbor pre práva dieťaťa upozorňuje, že Dohovor neurčuje žiadnu hierarchiu práv, všetky práva v ňom zakotvené sú v najlepšom záujme dieťaťa a žiadne právo nesmie byť ohrozené negatívnym výkladom tohto záujmu.

považuje za konanie v najlepšom záujme dieťaťa, na akých kritériách sa zakladá a akú váhu majú tieto záujmy v porovnaní s ostatnými záujmami²¹.

Každý zmluvný štát Dohovoru je povinný rešpektovať a vykonávať právo dieťaťa na posúdenie a prioritné uplatňovanie jeho najlepšieho záujmu a je povinný prijať všetky potrebné ciele a konkrétne opatrenia na úplne vykonávanie tohto práva. Článok 3 ods.1 stanovuje rámec obsahujúci tri typy povinností zmluvných štátov Dohovoru. Ide o povinnosť zabezpečiť, aby bol najlepší záujem dieťaťa riadne integrovaný a konzistentne uplatňovaný v každom konaní verejnej inštitúcie, najmä vo všetkých vykonávacích opatreniach, správnych a súdnych konaniach, ktoré priamo alebo aj nepriamo ovplyvňujú deti. Majú povinnosť zabezpečiť, aby všetky súdne a správne rozhodnutia politiky a vnútroštátne právne predpisy týkajúce sa detí demonštrovali blaho dieťaťa ako prvoradé hľadisko.

Pojem najlepší záujem dieťaťa je nesmierne komplexný a jeho obsah treba stanoviť podľa konkrétnych prípadov. Zákonodarca, sudca, správny, sociálny alebo akýkoľvek iný orgán rozhodujúci o dieťati by mali tento pojem zohľadniť individuálne v konkrétnej situácii, zohľadniť osobitný kontext a potreby. Pri jednotlivých rozhodnutiach je potrebné posúdiť najlepší záujem a určiť ho vo svetle špecifických okolností situácie konkrétneho dieťaťa. Hľadisko najlepšieho záujmu dieťaťa musí byť prvoradým²² a malo by sa uplatňovať vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa dieťaťa, zohľadňovať to pri riešení možných konfliktov medzi právami zakotvenými v Dohovore a inými ľudskoprávnymi dohodami. Flexibilita koncepcie najlepšieho záujmu dieťaťa umožňuje reagovať na rôzne okolnosti jednotlivých detí v rôznych situáciách. Zároveň však ponúka priestor aj na manipuláciu. Koncepciu najlepšieho záujmu dieťaťa zneužívajú vlády a štátne orgány na ospravedlnenie rasistických politík, rodičia na obranu vlastných záujmov v sporoch, ale aj odborní pracovníci, ktorí posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa považujú za irelevantné alebo nedôležité.

²¹ Organizácia spojených národov – Dohovor o právach dieťaťa, Výbor pre práva dieťaťa – Všeobecný komentár č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu, str. 4. Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/gc-14.pdf>

²² Tento záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri prijímaní všetkých vykonávacích opatrení. Slová musí byť ukladajú zmluvným štátom Dohovoru zásadnú právnu povinnosť a znamenajú, že zmluvný štát sa nemôže rozhodovať či treba alebo nie vyhodnotiť najlepší záujem dieťaťa a pripísať mu prvoradú váhu pri vykonávaní akýchkoľvek postupov. Výraz prvoradé hľadisko ďalej znamená, že najlepší záujem dieťaťa sa nesmie posudzovať na rovnakej úrovni s inými hľadiskami. Túto silnú pozíciu opodstatňuje špeciálna situácia dieťaťa: závislosť, zrelosť, právny status a často nemožnosť vysloviť sa.

1.1.3. Článok 38 - ozbrojené konflikty

Samotná problematika ochrany detí najmä pre jadro tejto práce sa nachádza v článku 38 Dohovoru. Tento článok sa venuje ozbrojeným konfliktom a účasti detí v týchto konfliktoch. Je reakciou na deväťdesiate roky, kedy viac ako 8 miliónov detí bolo zabitých, do smrti invalidných alebo vážne zranených ako výsledok vojenského konfliktu²³. Pri tomto článku treba brať do úvahy jeho hybridný charakter. A to z dôvodu, že jeho pozícia je obsiahnutá aj v humanitárnom práve, a teda predstavuje časť ľudskoprávneho inštrumentu a spája dva právne režimy. Pri spracovávaní návrhu článku nebolo jeho postavenie vôbec ľahké. Už od začiatku kreovania dokumentu sa jeho autori zamýšľali nad poskytnutím ochrany väčšej ako je poskytovaná v humanitárnom práve. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, musia prijať všetky realizovateľné opatrenia, aby sa zabezpečilo, že deti mladšie ako pätnásť rokov sa nebudú priamo zúčastňovať v bojových akciách. Žiadne dieťa mladšie ako 15 rokov nesmie byť povoláné do ozbrojených síl. Štáty musia tiež zabezpečiť ochranu a starostlivosť o deti, ktorých sa ozbrojený konflikt dotkne, podľa príslušných medzinárodných zákonov²⁴.

Z obsahu článku 38 ods. 1 vyplýva, že signatárske štáty majú povinnosť zabezpečovať dodržiavanie humanitárneho práva, ktoré sa skladá zo Ženevských dohovorov a ich Dodatočných protokolov z roku 1977, štatútov trestných súdov a to najmä článku 6e Štatútu medzinárodného trestného súdu, článku 4 (e) Štatútu medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu a článku 4 (e) Štatútu Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu, v ktorých je kriminalizované porušenie humanitárneho práva v podobe vojenských zločinov a obyčajového práva²⁵. I napriek tomu, že autori Dohovoru, mohli celé znenie článku spísať do jedného celku zo zmlúv humanitárneho a obyčajového práva, sa naopak rozhodli pre vlastnú definíciu, odkazujúcu na konkrétne ustanovenia humanitárneho práva pôsobiaceho

²³ A commentary of the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 38- Children in Armed Conflict, Fiona Ang, ISBN: 9789004145610, Brill/ Nijhoff2005, str. 2

²⁴ Dohovor o právach dieťaťa článok 38, ods.1 štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať a zabezpečovať dodržiavanie noriem medzinárodného humanitárneho práva, ktoré sa na nich vzťahuje v prípade ozbrojených konfliktov a ktoré sa dotýkajú dieťaťa.

Ods.2 Signatárske štáty Dohovoru musia prijať všetky realizovateľné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa osoby, ktoré nedosiahli vek pätnásť rokov, priamo nezúčastňovali bojových akcií.

Ods. 3 Členské krajiny Dohovoru nesmú povolávať do svojich ozbrojených síl osoby mladšie ako pätnásť rokov. Pri povolávaní do ozbrojených síl tých osôb, ktoré dosiahli vek pätnásť rokov ale ktoré sú mladšie ako osemnásť rokov, platí zásada prijímať prednostne osoby, ktorú sú staršie.

Ods.4 v súlade so svojimi záväzkami podľa medzinárodného humanitárneho práva na ochranu civilného obyvateľstva počas ozbrojených konfliktov, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, musia prijať všetky realizovateľné opatrenia na zabezpečenie ochrany a starostlivosť o deti, ktorých sa ozbrojených konflikt dotýka.

ako „*lex specialis*“, v rozsahu vyžadovaného špecifickými okolnosťami ozbrojeného boja. Koncipovanie článku 38 vychádza z koncepcie medzinárodného humanitárneho práva.

Prvý odstavec obsahuje obecné ustanovenie o aplikovateľnosti humanitárneho práva. Tento odstavec zaväzuje štáty aj k uznávaniu a zabezpečovaniu dodržiavanie daných noriem humanitárneho práva, čo vyvoláva aj ďalšie povinnosti. Ide najmä o povinnosť tzv. pozitívnu, ktorá predstavuje povinnosť zabezpečiť dodržiavania práv teda zabezpečiť ich efektivitu. Druhá povinnosť predstavuje tzv. negatívnu povinnosť štátu rešpektovať tento právny systém, čo znamená aj zdržať sa jeho obmedzení tam, kde to nie je výslovne povolené²⁶. Z analýzy tohto odstavca je možné vyvodit' progresívny prístup k ochrane dieťaťa, a to vzhľadom k pojmu „*uznávať práva*“ (*respect*), ktorý je možné využiť v rovine extrateritoriálnej a nerecipročnej. Naopak Výbor pre práva dieťaťa využíva oveľa miernejší postup a radšej sa pri svojom výklade zaoberá pojmom „*zaviazať sa dodržiavať*“ (*undertake to ensure respect*) z čoho vyplýva, že štáty musia toto právo zabezpečiť a sú zodpovedné za to, aby ostatné subjekty na ich území a v ich jurisdikcii dodržiavali ustanovenia humanitárneho práva v rámci Dohovoru o právach dieťaťa²⁷. K povinnosti zabezpečiť dodržiavanie noriem humanitárneho práva patrí i povinnosť štátu v čase mieru, čo odkazuje na minimálny vek pre nábor detí, či povinnosť implementovať trestnú zodpovednosť za činy podľa humanitárneho práva národnej právnej legislatívy a to tak vážnych ako menej vážnych porušení.

Aj napriek hybridnému postaveniu článku 38, sa aj tu vyskytujú problémy a nedostatky. V odseku 1 ide o situáciu, kedy štát nie je dostatočne silný, aby si vynútil aplikáciu ľudských práv a teda jediné, čo zostáva na ochranu detí v ozbrojených konfliktoch je ochrana poskytovaná humanitárnym právom. Výhoda ratifikácie Dohovoru o právach dieťaťa, pri štátoch ktoré neratifikovali Ženevské dohovory je v tom, že prijatím Dohovoru o právach dieťaťa a sa humanitárne právo stáva záväzným aj pre ne. Nie len odsek jedna má hybridnú povahu, ale taktiež aj znenie odseku štyri²⁸ má prvky medzinárodného humanitárneho práva a ľudskoprávných noriem. Výbor pre práva dieťaťa už pri spisovaní Dohovoru vyslovil obavu, z oslabenia pozície humanitárneho práva. Táto obava vychádza z faktu, že Ženevské

²⁶ Jazyk článku 38 Dohovoru o právach dieťaťa je prevzatý z článku Ženevských dohovorov a z Dodatkového protokolu k I. Ženevským dohovorom.

²⁷ Štáty majú všeobecnú povinnosť presadzovať a uplatňovať ľudské práva a donútiť ich k aplikácii a to všetkých aktérov na jej území.

²⁸ Článok 38 ods. 4 Dohovoru o právach dieťaťa: V súlade so svojimi záväzkami podľa medzinárodného humanitárneho práva na ochranu civilného obyvateľstva počas ozbrojených konfliktov, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky realizovateľné opatrenia na zabezpečenie ochrany a starostlivosti o deti, ktorých sa ozbrojený konflikt dotýka.

dohovory dávajú štátom absolútnu povinnosť, a naopak v odstavci štyri majú štáty len relatívnu povinnosť „*prijat' všetky možné (uskutočniteľné) opatrenia*“. Toto nepredstavuje jediný sporný bod tohto odstavca. Ďalším sporným bodom je sporné použitie slov, ku ktorému dáva vysvetlenie UNICEF. Jedná sa o časť znenia odseku štyri v bode kde sa zmieňuje o zabezpečení ochrany a prijímania opatrení na zabezpečenie ochrany pre dieťa postihnuté konfliktami a starostlivosťou o ne. Štáty si neboli isté, či sa nebude jednať o opatrenie iba z hľadiska medzinárodných humanitárnych zmlúv, ktoré štáty prijali. UNICEF k tomu poskytol vysvetlenie, že sa jedná aj o obyčajové pravidlá.

Aj kvôli problematike týkajúcej sa určenia minimálneho veku pre priame zapojenie detí do ozbrojených konfliktov bol po dlhých rokoch prijatý Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa. V článku 1 explicitne stanovuje, že štáty, ktoré sú zmluvnými stranami podniknú všetky opatrenia, aby zabezpečili, že príslušníci ich ozbrojených síl, ktorí nedosiahli vek 18 rokov sa nebudú priamo zúčastňovať na nepriateľských akciách. V článku 2 je ďalej zakotvená povinnosť aby osoby, ktoré nedosiahli vek 18 rokov neboli povolávané do ozbrojených síl štátov. V prípade, že štáty umožňujú dobrovoľné odvody osôb mladších ako 18 rokov, musia dodržať určité ustanovenia, ktoré garantujú dobrovoľnosť rozhodnutia. Opčný protokol je považovaný za zatiaľ najkomplexnejšiu úpravu práv detí v ozbrojených konfliktoch. Okrem zákazu povolávania detí, sa vo svojej úvodnej časti odvoláva na Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu, ktorý medzi vojnové zločiny zaraďuje „*povolávanie a odvod detí mladších ako 15 rokov, a teda aj ich aktívnu účasť v ozbrojených akciách v medzinárodných ozbrojených konfliktoch, ako aj v ozbrojených konfliktoch, ktoré nemajú medzinárodný charakter*“.

2. Detskí vojaci

Deti slúžili ako vojaci už v starovekých armádach. Sparťania trénovali svoje deti od veku siedmych či deviatych rokov. Okrem výcviku vykonávali aj iné práce ako napríklad práce v domácnosti i mimo nej²⁹. V novodobej histórii môžeme hovoriť o detských vojakoch napr. počas druhej svetovej vojny o tzv. Hitler Jungen. Hitler Jungen bola organizácia, ktorá bola najskôr založená ako mládežnícka organizácia. Jej cieľom bolo vychovať mládež, oddanú nacistickým nemeckým myšlienkam. Táto organizácia bola určená pre chlapcov vo veku od 14 -18 rokov, pre mladších chlapcov od veku 10 rokov bola určená organizácia Jungvolk, ktorá mala rovnaký zámer ako Hitler Jungen. Oficiálny zámer organizácie bolo posilniť nacistické myslenie a vychovať budúcu generáciu, ktorá bude tieto myšlienky ďalej šíriť. V skutočnosti išlo o polovojenskú organizáciu, ktorá sa nezameriavala len na psychické posilnenie nacistických myšlienok ale aj na tvrdý vojenský výcvik. V roku 1938 bolo do tohto hnutia zapojených takmer 7,5 milióna mladých vojakov. Pre budúcich mladých vojakov boli neskôr založené školy v ktorých sa chlapci učili základným vojenským zručnostiam ako napríklad navigáciu, signalizáciu či podzemné manévrovanie. Deti, ktoré prešli takýmto výcvikom a dosiahli vek dospelosti, boli neskôr začlenené do nemeckých vojenských jednotiek. Nemecko si takýmto spôsobom budovalo armádu a vychovávalo mladých chlapcov na povolanie vojakov bojujúcich za vlasť.

Ako vyplýva z vyššie uvedeného textu fenomén detských vojakov nie je záležitosťou iba tejto doby ale má určité historické pozadie. Deti sú v mnohých prípadoch predávané vojenským armádam vlastnými rodinami. Fenomén detských vojakov sa netýka len chlapcov ale aj dievčat, ktoré sú najčastejšie predávané svojimi rodinami. Hlavnou témou tejto podkapitoly je vplyv medzinárodných zmlúv na limitovanie fenoménu detských vojakov ako aj ochrana detí a určenie vekovej hranice. Pojem dokument na potreby tejto kapitoly ako aj celej práce je myslený v širšom zmysle a to tak, že pojem dokument zahŕňa: medzinárodné protokoly, dohovory, dodatkové protokoly k dohovorom, charty, rezolúcie, štatúty a iné druhy medzinárodných dohôd.

Problematika detských vojakov je fenomén, ktorý je zarážajúco aktuálny i napriek tomu, že je 21. storočie a vo svete neprebíha žiaden konflikt, ktorý by bol v takom veľkom rozsahu ako bola prvá či druhá svetová vojna. Prečo sú vôbec deti zaťahované do vojnových konfliktov?

²⁹ Išlo o menej náročné „vojenské práce“ ako napríklad nosenie štítov starším vojakom

Najmä prečo dieťa musí byť súčasťou konfliktu ako vojak? Akú ochranu poskytujú medzinárodné dokumenty v tejto problematike? Ako sa vysporiadal Špeciálny súd pre Sierra Leone s trestnou zodpovednosťou detských vojakov? Aký vplyv malo OSN na vojnu v Ugande s ohľadom na účasť detských vojakov? Na tieto ako aj iné otázky sa budem snažiť zodpovedať v nasledujúcom texte.

V súvislosti s detskými vojakmi je nutné si najprv vysvetliť, čo spadá pod tento pojem. Nemôžeme ho chápať len v úzkom slova zmysle ale treba ho chápať v širších súvislostiach. Nejedná sa iba o bojujúce deti počas vojnových stavov ale fenomén detských vojakov zahŕňa pestrú paletu povinností, ktoré deti vykonávajú. Ide o úlohy ako napríklad účasť v boji, použitie dieťaťa ako živého štítu, pokladanie mín a výbušnín, vyzvedanie a špionáž, použitie dieťaťa formou návnady pre nepriateľa, stráženie nebezpečných objektov alebo úlohy kuriérov nebezpečných zásielok. Okrem vyššie vymenovaných povinností treba brať na zreteľ, že tieto deti musia prejsť tvrdým a prísny výcvikom, ktorý v sebe často zahŕňa rôzne formy tyranie či už psychickej alebo fyzickej, ďalej sú obeťami sexuálneho zneužívania. Prečo vôbec niekto naverbuje dieťa alebo prečo je nejaké dieťa ochotné vstúpiť do takéhoto konfliktu?

Jedným z hlavných dôvodov je ten, ktorý je pre dieťa najtypickejší a to je dôvera a strach. Z dôvodu, že deti majú nižší pud sebazáchovy a nižší stupeň strachu, inak povedané neuvedomujú si nebezpečenstvo v takej miere ako dospelý jedinec, sú vhodné na zneužitie a postavenie do boja. Ďalej majú deti väčšiu vôľu participovať na riskantných činoch. Je to z dôvodu ich absencie strachu, ktorá u nich nie je ešte vybudovaná a pud sebazáchovy je nižší, a teda je oveľa ľahšie ich prinútiť k disciplíne a plneniu príkazov bez kladenia akéhokoľvek odporu. Nie je problém manipulovať s nimi aby do bodky splnili rozkazy. Deti sú navyše lojálnejšie a poslušnejšie ako dospelí vojaci a je jednoduchšie z nich vychovať neľútostných bojovníkov, ktorý nebudú klásť odpor aj keby mali bojovať v neľudských podmienkach. Typickým znakom detí je chuť zažiť dobrodružstvo. Táto vlastnosť je využívaná dospelými na dosiahnutie manipulácie – teda účasť v boji.

Ďalšie výhody detských vojakov sú v tom, že deti sú vo všeobecnosti vďaka svoju veku aj nízkeho veku, váhovo ľahké a tým pádom sú veľmi vhodné napríklad na pokladanie a deaktivovanie mín. V súvislosti so vstupom detí do ozbrojených konfliktov je nutné rozlíšiť medzi dobrovoľným a násilným vstupom dieťaťa do ozbrojených zložiek. K násilnému regrutovaniu často dochádza vtedy ak sú deti povolávané nie štátnou armádou ale rôznymi opozičnými skupinami, paramilitantnými zoskupeniami, milíciou, občianskymi obrannými

silami alebo inými zoskupeniami, ktoré sú zapojené do týchto konfliktov. Dieťa ako jedinec, ktorý je v dôsledku nepokojov oddelený od svojej rodiny, domova alebo ak žije v chudobných pomeroch bez dostatočného vzdelania a socioekonomických možností, stáva sa náchylný podľahnúť tlaku, ktorý je na neho vyvíjaný. Tento tlak pramení buď zo strany rodiny alebo vojnových zoskupení s vidinou prilepšenia si, či už pre seba alebo pre svojich blízkych. Rizikovou skupinou sú tiež deti, ktoré žijú na ulici, siroty alebo deti zapojené do nútených prác a trhu s prostitúciou. Viacero detí nepochybne vstupuje do armád a ozbrojených skupín na základe „*vlastného rozhodnutia*“. Je to preto, že hľadajú dobrodružstvo, zábavu, je na nich vyvíjaný nátlak zo strany kamarátov a pod. Špecifickú skupinu tvoria dievčatá. Tie sú v niektorých prípadoch dokonca presvedčané vlastnou rodinou, že vyhliadky na sobáš sú nízke a rodina by si nemohla ďalej dovoliť toto dievča živiť a starať sa oň.

2.1. Detský vojak v medzinárodných dokumentoch

Podľa medzinárodných odhadov bojuje v súčasnosti vo vojenských konfliktoch okolo 300 tisíc detských vojakov³⁰. Za detského vojaka je považované dieťa, chlapec alebo dievča mladšie ako 18 rokov, ktoré je súčasťou oficiálnych (štátnych/vládnych) ozbrojených síl alebo nevládných, opozičných, povstaleckých ozbrojených skupín.

V súvislosti so zvyšovaním počtu detských vojakov, väčším záujmom médií a širokej verejnosti, medzinárodné spoločenstvá vytvorili viaceré prostriedky na limitovanie tohto fenoménu. Ako prvý problém sa javí byť samotná definícia detských vojakov. Väčšina medzinárodných aktérov sa odvoláva na všeobecne akceptovanú definíciu detského vojaka a to „*akúkoľvek osobu mladšiu ako 18 rokov, ktorá je súčasťou pravidelnej alebo nepravidelnej ozbrojenej sily/skupiny, bez ohľadu na to, či bola táto osoba regrutovaná násilne alebo dobrovoľne*“³¹. Zároveň definícia, ktorú uplatňuje UNICEF dopĺňa predchádzajúcu definíciu o to, že vyššie uvedené charakteristické princípy sa uplatňujú rovnako tak na chlapcov ako aj na dievčatá. Ďalším sporným bodom je okrem definície detského vojaka aj určenie vekovej hranice, kedy sa dieťa považuje za detského vojaka, teda kto je na základe veku detským vojakom na koho sa budú vzťahovať tieto iniciatívy.

³⁰ Unicef uvádza že, tento problém sa najviac spája s krajinami ako sú Alžírsko, Angola, Barma, Burundi, Čad, Guatemala, Jemen, Kambodža, Kolumbia, Kongo, Libéria, Pobrežie Slonoviny, Rwanda, Sierra Leone, Somálsko, Stredoafriická republika, Sudán, Srí Lanka a Uganda.

³¹ Verhey, 2001 - Child soldiers: Preventing, demobilizing and reintegrating. Dostupné na: <http://www.worldbank.org/afr/wps/wp23.pdf>

Je nutné zdôrazniť, že daná problematika je veľmi zložitá a hlavní aktéri, ktorí legislatívu tvoria sú jednotlivé štáty. Toto vyúsťuje do rôznosti pohľadov a názorov na danú problematiku a v neľahký kompromis a následné legislatívne či praktické medzery pri aplikácií jednotlivých ustanovení. Náročnou oblasťou je aj presné určenie optimálnej vekovej hranice pre regrutovanie. Podľa princípu najlepšieho záujmu dieťaťa by sa deti takéhoto konfliktu nemali vôbec zúčastňovať a príslušné zákonodarstvo by ich malo dostatočne chrániť.

Najčastejším určením vekovej hranice, ktorá by sa mala využívať na určenie detského vojaka je definícia dieťaťa v Medzinárodnom dohovore o právach dieťaťa³², ktorý definuje dieťa ako: „akúkoľvek osobu mladšiu ako 18 rokov“. V článku 1 dohovoru je všeobecne deklarované, ktorá ľudská bytosť sa považuje za dieťa. Na problém určenia vekovej hranice pri detských vojakoch reaguje článok 38 Dohovoru a to tak, že zakotvuje striktný zákaz priamej účasti a povolávania detí mladších ako 15 rokov. Dodatočné protokoly k Ženevským dohovorom, ktoré spolu vytvárajú Ženevské pravidlá³³, týkajúce sa ochrany obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov, stanovujú minimálny vek na regrutovanie detí do ozbrojených konfliktov na 15 rokov v prípade iných ako medzinárodných konfliktov, a 18 rokov pre medzinárodne konflikty. Deti mladšie ako 15 rokov by nemali byť regrutované ale nemalo by im ani byť povolené akýmkoľvek spôsobom sa podieľať na ozbrojenom konflikte či už priamo alebo nepriamo. Ďalším dohovorom veľmi významným v problematike detských vojakov je Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 138 a č. 182. V dohovore č. 138 nie je presne deklarovaný vek pre konkrétne zamestnanie pre dieťa ako detského vojaka, ale je tu definovaný minimálny vek pre prijímanie do zamestnania, ktoré by mohlo ohrozovať zdravie, bezpečnosť a morálku mladých osôb na 18 rok veku. Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o najhorších formách detskej práce³⁴ sa priamo týka problematiky detských vojakov. Tento dohovor ako prvý uznáva detských vojakov ako najhoršiu formu detskej práce zároveň ako prvý určuje vekovú hranicu pre konkrétnych detských vojakov na 18 rokov³⁵.

³² Dohovor o právach dieťaťa čl.1 „Pre účely tohto Dohovoru sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť mladšia než 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr.“

³³ Ženevské konvencie na ochranu obetí vojny boli novo zjednané na diplomatickej konferencii konanej v Ženeve od 21. apríla do 12. augusta 1949 po skončení druhej svetovej vojny, pričom boli aktualizované skoršie tri zmluvy a pridaná štvrtá konvencia. Ženevské konvencie z roku 1949 boli ratifikované celé alebo s výhradami 194 štátmi.

³⁴ Dohovor č. 182 - International Labour Organization Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour No. 182 of the year 1999.

³⁵ Nemyslím si, že môžeme porovnávať vyspelosť dieťaťa v 18. roku veku v Európe a v problematických krajinách Afriky. Nakoľko v Afrike absentuje nutnosť centrálnej registrácie narodených detí, je ťažké určiť ktoré

Štáty, ktoré tento dokument ratifikovali sa zaviazali, že budú prijímať okamžité a najmä efektívne zákony pre zakázanie a eliminovanie tejto najhoršej formy detskej práce a to ako urgentnú a prednostnú záležitosť. Prelomovým dokumentom, ktorý má veľký vplyv na medzinárodnej úrovni je Dohovor o právach dieťaťa³⁶. Tento dohovor obsahuje okrem politických, kultúrnych a ekonomických práv, aj článok 37 ktorý je venovaný ochrane detí v ozbrojených konfliktoch. Tento dokument vyzýva signatárske štáty k prijatiu všetkých možných prostriedkov tak aby zabránili aktívnej participácii v akýchkoľvek bojových či vojnových konfliktoch pre deti mladšie ako 15 rokov. Okrem toho by sa štáty mali zdržiavať nábore detí mladších ako 15 rokov do štátnych armád a ak by bola nutnosť participácie detí medzi 15-18 rokom veku, tak by štáty mali dať prednosť starším deťom. K tomuto Dohovoru, ktorý má beztak dostatočnú silu na medzinárodnej úrovni, boli vytvorené aj dodatkové protokoly. Najvýznamnejším dodatkovým protokolom je Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch³⁸. Protokol zakazuje konkrétne či už povinnú alebo nútenú vojenskú službu v rámci štátnych ale tiež neštátnych armád pre osoby mladšie ako 18 rokov. Opčný protokol zároveň umožňuje štátnym armádam regrutovať osoby staršie ako 15 rokov, ak sa jedná o dobrovoľný vstup. Každý štát by si mal určiť vekovú hranicu pre dobrovoľný nábor, ktorý musí byť v rozpätí od 16 – 18 rokov. V tomto prípade musí štát vytvoriť dostatočné záruky, a to sú: nábor musí byť skutočne dobrovoľný, musia byť predložené relevantné dokumenty preukazujúce skutočný vek dieťaťa, osoba si musí byť

dieťa má koľko rokov. Dospelosť sa teda nepreukazuje identifikačnými dokumentmi ale sa určuje rôznymi činmi, ktorými dieťa deklaruje svoju dospelosť. Napriek polemikám, ohľadom určenia vekovej hranice detského vojaka do 18 rokov, je potrebné pochopiť, že v prípade detských bojovníkov sa nejdená len o deti, ktoré sú na hranici dospelosti, ale aj o tie, ktoré sú považované za deti podľa akýchkoľvek kultúrnych štandardov. P.W. Singer dokladá tento fakt prostredníctvom štatistík, podľa ktorých 23% ozbrojených organizácií vo svete používa v bojových konfliktoch deti mladšie ako 15 rokov. Niektoré štúdie v Afrike napríklad dokazujú, že 60% detských vojakov je mladších ako 14 rokov, a že napríklad, primeraný vek detských regrútov v Ugande bol 12,9 roka.

³⁶ Tento Dohovor bol prijatý Valným zhromaždením OSN 20. novembra 1989 (Convention on the Rights of the Child)

³⁷ Článok 38 Dohovoru o právach dieťaťa „1. Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať a zabezpečovať dodržiavanie noriem medzinárodného humanitárneho práva, ktoré sa na nich vzťahujú v prípade ozbrojených konfliktov a ktoré sa dotýkajú dieťaťa. 2. Signatárske štáty Dohovoru musia prijať všetky realizovateľné opatrenia na zabezpečenie toho, aby sa osoby, ktoré nedosiahli vek pätnásť rokov, priamo nezúčastňovali bojových akcií. 3. Členské krajiny Dohovoru nesmú povolávať do svojich ozbrojených síl osoby mladšie ako pätnásť rokov. Pri povolávaní do ozbrojených síl tých osôb, ktoré dosiahli vek pätnásť rokov ale ktoré sú mladšie ako osemnásť rokov, platí zásada prijímať prednostne osoby, ktoré sú staršie. 4. V súlade so svojimi záväzkami podľa medzinárodného humanitárneho práva na ochranu civilného obyvateľstva počas ozbrojených konfliktov, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky realizovateľné opatrenia na zabezpečenie ochrany a starostlivosti o deti, ktorých sa ozbrojený konflikt dotýka.“

³⁸ Tak ako Dohovor aj Opčný protokol bol prijatý Valným zhromaždením 25. mája 2000 (Optional Protocol on the Involvement of Children in Armed Conflict)

plne vedomá povinností, ktoré jej budú z tohto vstupu do konfliktu vyplývať a v neposlednom rade musí mať dieťa súhlas rodiča alebo opatrovníka.

Ako vychádza z vyššie uvedenej stručnej analýzy, ani samotné medzinárodné dokumenty sa nezhodujú v otázke, kedy je dieťa považované za detského vojaka. Či sa za detského vojaka považuje dieťa do 15 roku veku alebo do 18 roku. Jedno čo majú všetky medzinárodné dokumenty spoločné a v čom sa zhodujú, je fakt že dieťa by nemalo byť zapájané do akýchkoľvek ozbrojených konfliktov. Dieťaťu by mal byť zabezpečený nerušený a zdravý vývoj a malo by sa dbať na jeho najlepší záujem.

2.2. Ozbrojený konflikt

Pravidlá regulujúce niektoré aspekty vojny jestvovali už v staroveku a stredoveku novodobé právo ozbrojených konfliktov tzv. tradičné vojnové právo sa vyvíjalo v 19. storočí. Vzniklo v dobe kedy ešte neexistoval zákaz použitia sily v medzinárodných vzťahoch. Ako je známe, v tradičnom medzinárodnom práve bola vojna dovoleným, presnejšie povedané nezakázaným voľnostným chovaním. Subjekty sa k vojne uchýľovali pomerne často ako ku krajnému riešeniu sporov. Samotné subjektívne právo na vedenie vojny v tradičnom medzinárodnom práve neexistovalo, pojem *ius ad bellum* vniesla do právnej terminológie náuka s doktrínou spravodlivej vojny³⁹. Naproti tomu, už aj v tej dobe vznikli pravidlá regulujúce chovanie zainteresovaných subjektov v čase vojny vychádzajúce z rovnakého postavenia, t.j. z rovnakých práv všetkých strán konfliktu, tzv. *ius in bello*. Až na začiatku 20. storočia sa situácia začala modifikovať a medzinárodné právo začalo rozlišovať dva druhy konfliktov: a to na medzištátne konflikty, v ktorých sa uplatňovali vojnové zákony a obyčaje, teda vojnové právo *ius belli*, a občianske vojny, vedené na území štátu medzi jeho ozbrojenými silami a povstalcami⁴⁰. Vojnové právo zahŕňalo právo na vojnu – *ius bellum* a právo platné počas vojnového stavu – *ius in bello*. Prvým dokumentom, ktorý začal modifikovať procesné limity na obmedzenie použitia sily sa stal Haagsky dohovor podmieňujúci začiatok vojny buď zahájeným nepriateľstvom, predchádzajúcim formálnym oznámením alebo ultimátom s podmieneným vypovedaním vojny. Ako vyplýva z tohto dohovoru, vojna, ktorá by začala

³⁹ Onřej J., Šturma P., Bilková V., Jílek D. a kolektív. Medzinárodní humanitární právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, str. 2, ISBN: 978-80-7400-185-7

⁴⁰ Keďže občianske vojny sa považovali za vnútroštátnu záležitosť štátov, pravidlá medzinárodného práva sa na ne nevzťahovali a povstalci boli považovaní za rebelantov narúšajúcich vnútroštátny právny poriadok. Postupným vývojom však prax uznala povstalcov za bojujúcu stranu, a teda sa začali na nich vzťahovať práva ozbrojených konfliktov.

bez formálneho vyhlásenia alebo ultimáta s podmieneným vyhasením vojny bude vyhlásená za neplatnú⁴¹.

Avšak skutočný pozitívny zákaz útočnej vojny priniesol až Brian – Kellogov pakt z roku 1928. V jeho článku 1 sa píše: *“Vysoké zmluvné strany slávnostne prehlasujú v mene svojich národov, že odsudzujú vojnu ako prostriedok k vyriešeniu medzinárodných nezhôd a vzdávajú sa jej aj ako prostriedku národnej politiky vo svojich vzájomných vzťahoch.”*⁴² Potvrdením a rozšírením tohto zákazu vojny sa stal obecný zákaz každého použitia sily v medzinárodných vzťahoch obsahom aj čl.2 ods. 4 Charty OSN⁴³ a je považovaný za kogentnú normu medzinárodného práva⁴⁴. V nasledujúcich rokoch od prijatia Charty OSN sa začala možnosť použitia výnimiek zneužívať k prospechu štátu⁴⁵. Bolo jasné, že je nutné ustanoviť novú definíciu vojny. Prijateľným sa stal termín ozbrojeného konfliktu⁴⁶, ktorý zahŕňal mnoho znakov do tej doby nespomenutých. Prvý krát sa objavil v Ženevských dohovoroch z roku 1949 v článku 2 a článku 3. Medzinárodné právo rozlišuje ozbrojené konflikty svojou povahou na vnútroštátne a medzinárodné.

2.2.1. Vnútroštátny ozbrojený konflikt

Ako je zrejmé z novodobej histórie, častejšie než konflikty medzinárodné prebiehajú konflikty vnútroštátne. Existenciu konfliktov nie len medzinárodnej povahy, uznala Ženevská konvencia už v roku 1949, no k jej presnejšiemu vymedzeniu došlo až v Dodatkovom protokole II z roku 1977⁴⁷, ktorý upravuje právny režim ozbrojených konfliktov nemajúc

⁴¹ Hobza A., Dokumenty ke studiu mezinárodního práva, Praha, 1931, str. 384, nákladem vlastním, Praha, 1931, orig. brož, 517 stran, Právo do roku 1948

⁴² Tento dokument vstúpil do platnosti v roku 1929. V roku 1939 už zaväzoval 36 štátov, čím sa stal vzhľadom k počtu členov medzinárodného spoločenstva, nesporne univerzálnym.

⁴³ V roku 1945 bola prijatá Charta OSN, ktorá vo svojom článku 2 ods. 4 vychádza v Brian- Kellogovho paktu. V tomto článku je uvedený úplný zákaz použitia sily v medzinárodných vzťahoch štátov, až na výnimku sebaobrany, autorizácií Rady Bezpečnosti alebo násilia vo vnútri štátu.

⁴⁴ Čepelka Č., Šturma P., Mezinárodní právo veřejné. 1 vydání, Praha C.H. Beck, 2008 str. 718, ISBN: 978-80-7179-728-9

⁴⁵ Z dnešného všeobecného zákazu použitia sily existuje už len málo výnimiek. Na prvom mieste sa medzi ne zaraďuje individuálna a kolektívna sebaobrana (čl. 51 Charty OSN), ktorá je časovo obmedzená a slúži ako proporcionálna reakcia na ozbrojený útok.

⁴⁶ Okrem chápanie konfliktu v súlade s medzinárodným právom existujú aj iné definície tohto pojmu, ktoré pracujú s kvantitatívne merateľnými údajmi a konkrétnejšími definíciami. Podľa správy Armed Conflicts Report z roku 2007 je ozbrojený konflikt definovaný ako politicky konflikt, ktorého sa zúčastňuje ozbrojená sila aspoň jedného štátu v ktorom v priebehu bojov zahynulo najmenej 1000 ľudí. Za skončený sa považuje ozbrojený konflikt vtedy, keď bolo podpísané oficiálne prímerie alebo mierová dohoda, a tiež pokiaľ nie sú žiadne ďalšie obete konfliktu. (Project Ploughshares, 2007)

⁴⁷ Protokol definuje medzinárodné zákony, ktoré sa usilujú o ochranu obetí vnútroštátnych ozbrojených konfliktov prebiehajúcich vo vnútri jedného štátu. Rozsah týchto zákonov je viac limitovaný ako ostatné Ženevské dohovory v dôsledku zvrchovaných práv a povinností národných vlád.

medzinárodný charakter. Ten pod nimi rozumie „*konflikty, ktoré nie sú upravené v článku 1 Dodatočného protokolu I, pokiaľ sa odohrávajú na území niektorej zmluvnej strany medzi jej ozbrojenými silami a povstaleckými ozbrojenými skupinami alebo inými ozbrojenými skupinami, ak majú zodpovedné vedenie a vykonávajú kontrolu nad takou časťou štátneho územia, ktorá im umožňuje viesť trvalé a koordinované vojenské operácie*“⁴⁸. Tieto vnútroštátne ozbrojené konflikty sú bližšie upravené v článku 3 Ženevských dohovorov, ktorý sa javí byť ako samostatný dohovor vložený do všetkých štyroch Ženevských dohovorov a strany takéhoto konfliktu môžu obchádzať ostatné články dohovorov. Samotný článok je obyčajovej povahy, teda musí byť aplikovaný i v prípade, keď štát či ďalšie ozbrojené skupiny nie sú stranou dohovoru. Článok 3 znie: „*V prípade ozbrojeného konfliktu, ktorý nemá medzinárodnú povahu a ktorý vznikne na území niektorej z Vysokých zmluvných strán, bude každá zo strán v konflikte zaviazaná riadiť sa minimálne týmito ustanoveniami*“. Okrem povinnosti štátu, tento článok obsahuje absolútnu povinnosť a taktiež humanitárne princípy, ktorými sa je nutné riadiť pri vnútroštátnych ozbrojených konfliktoch „*Z tohto článku nevyplýva v podstate ani to, medzi kým alebo medzi akými stranami sa má alebo môže konflikt odohrávať, ani to, či záleží alebo nezáleží na intenzite bojov, na vojenskej organizácii jednej alebo druhej strany*.“⁴⁹ Dodatočný protokol síce určité obmedzenia ustanovuje, ale tie sa vzťahujú iba na jeden podtyp vnútroštátnych konfliktov. Najväčšiu akceptáciu dosiahla až definícia navrhnutá Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu v prípade Tadić⁵⁰, podľa ktorej sa vnútroštátny ozbrojený konflikt definuje ako: „*dlhotrvajúce ozbrojené násilie medzi vládou autoritou a organizovanými ozbrojenými skupinami alebo medzi takýmito skupinami vo vnútri štátu*.“⁵¹ Definícia je založená na troch znakoch, ktoré musia byť splnené kumulatívne. Ide o intenzitu bojov, ich dlhodobosť a organizovanosť strán v konflikte. Pod pojmom intenzita sa má na mysli otvorený boj kolektívneho charakteru, ktorý si vynucuje nasadenia armády a vyúsťuje do nezanedbateľného počtu obetí. Zavedením pojmu dlhodobosť sa odráža všeobecná snaha medzinárodného práva reagovať len na tie boje,

⁴⁸ Kľučka J., Medzinárodné právo verejné, Wolters Kluwer (Iura Edition), str. 479

⁴⁹ Onřej J., Šturma P., Bilková V., Jílek D. a kolektív. Medzinárodní humanitární právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN: 978-80-7400-185-7, str. 48

⁵⁰ V rozsudku ICTY vo veci Tadić, kde obžalovaný uvádzal na svoju obranu, že v danom období v bývalej Juhoslávii neexistoval právne kvalifikovateľný ozbrojený konflikt, či už vnútroštátny alebo medzinárodný. Súd rozhodol že: „ozbrojený konflikt existuje vždy, pokiaľ dôjde k uchýleniu sa k ozbrojenej sile medzi štátmi alebo k dlhotrvajúcemu ozbrojenému násiliu medzi vládnymi vládnymi orgánmi a organizovanými ozbrojenými skupinami či medzi takýmito skupinami vo vnútri štátu“. Šturma a kol., 2010,, Univerzita Karlova v Parze - Právnická fakulta, ISBN: 978-80-87146-37-8, str. 185

⁵¹ ICTY, Prosecutor v Duško Tdić, Case No. IT-94-1-AR72, Appeals Chamber, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995 par. 70

ktoré sa vyznačujú svojou efektívnosťou. Na príklad Rozhodnutie Americkej komisie pre ľudské práva vo veci La Tablada, kde bol, za vnútroštátny ozbrojený konflikt vyhlásený aj trojhodinový stret medzi argentínskou armádou a disidentským ozbrojeným hnutím MPT⁵². Na tomto príklade môžeme vidieť, že z individuality každého prípadu nie je možné stanoviť presné čísla na splnenie znaku dlhodobosť ale musí sa vychádzať z jednotlivých okolností prípadu. Organizovanosťou sa chápe vojenská samostatnosť stranou konfliktu, disponujúca ozbrojenou silou takou akú má armáda a ktorá podlieha vnútornej disciplíne.

Vnútroštátny ozbrojený konflikt má dvojitú úpravu. Článok 3 Ženevských dohovorov, ktorý poskytuje síce menšiu ochranu ale aplikuje sa na väčšie množstvo konfliktov a Dodatkový protokol II, ktorý vytvára opačné záruky a tým rozširuje materiálny rozsah svojej aplikácie. Okrem týchto dokumentov sa vnútroštátnymi konfliktami zaoberalo mnoho rozsudkov medzinárodných tribunálov a súdov. Dôležitým rozhodnutím, ktoré sa týka vnútroštátneho konfliktu, je už spomínaný prípad Tadić⁵³ Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu, z ktorého vyplýva, že účasťou vnútroštátneho konfliktu nemusia nutne byť vládne jednotky. Tento rozsudok je dôležitý aj z toho hľadiska, že súd nehľadí na vyššie spomínané obvyklé podmienky pre definíciu vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu. Intenzita či organizovanosť je podľa Odvolacieho orgánu súdu dôležitá iba pre určenie či sa jedná o krátkodobé povstanie, teroristické aktivity alebo vandalstvo teda aktivity, ktoré nie sú kvalifikované ako vnútroštátne konflikty⁵⁴.

I napriek všetkým vyššie spomínaným charakteristikám vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu, nebola do roku 2010 prijatá univerzálna definícia. V roku 2005 Výkonný výbor Asociácie Medzinárodného práva požiadal ILA, Výbor pre použitie sily, aby mu vypracoval správu, ktorá bude obsahovať definíciu ozbrojeného konfliktu⁵⁵. Počiatočná správa bola

⁵² Onřej J., Šturma P., Bilková V., Jílek D. a kolektív. Medzinárodní humanitární právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN: 978-80-7400-185-7, str. 49

⁵³ V rozhodnutí Medzinárodného trestného súdu pre bývalú Juhosláviu („ICTY“) vo veci Duško Tadić sa uvádza: „Čo je neľudské a v dôsledku toho zakázané v medzinárodných vojnách, musí byť zakázané a neprípustné aj vo vnútroštátnych konfliktoch“. ICTY, Prosecutor v Duško Tadić, Case No. IT-94-1-AR72, Appeals Chamber, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995

⁵⁴ Podľa Medzinárodného Výboru Červeného kríža je termín vnútroštátny ozbrojený konflikt definovaný ako „a situation in which there has been a resort to armed force between States or protracted resort to armed force between governmental authorities and organized armed groups“

⁵⁵ Tento pokyn predstavoval reakciu na teroristické útoky z 11.9.2001 a následne prehlásenie amerického prezidenta Busha o globálnej voje proti terorizmu a s ním spojených vojenských zásad pri riešení teroristickej hrozby.

vytvorená a ponúknutá v Riu de Janeru v roku 2008⁵⁶. Až o dva roky neskôr, v roku 2010 bola vydaná záverečná správa na medzinárodnej konferencii v Haagu. I napriek tomuto úsiliu nie je možné túto definíciu považovať za jednoznačne univerzálne prijatú.

2.2.2. Medzinárodný ozbrojený konflikt

Za medzinárodný ozbrojený konflikt sa tradične považuje konflikt medzi dvoma alebo viacerými štátmi. V roku 1977 bol II. Dodatkovým protokolom do tejto kategórie zaradený aj boj za národnú slobodu. Medzištátne konflikty sa môžu odohrávať aj medzi skupinami štátov združených do organizácie, napr. organizácie kolektívnej bezpečnosti (OSN), kolektívnej sebaobrany (NATO) alebo regionálnej či subregionálnej integrácie (Európska únia, Africká únia). Spoločný článok 2 Ženevských dohovorov rozlišuje dva základné druhy medzištátnych konfliktov, ktorými sú vyhlásenie vojny a faktické ozbrojené konflikty⁵⁷. V tomto článku sa pod medzinárodným ozbrojeným konfliktom rozumie: *„vedľa ustanovenia, ktoré má byť účinné v čase mieru, sa bude tento dohovor vzťahovať na všetky prípady vyhlásenia vojny alebo akéhokoľvek iného ozbrojeného konfliktu, ktorý vznikne medzi dvoma alebo viacerými Vysokými zmluvnými stranami, i keď vojenský stav nie je uznaný jednou z nich“*. V článku 2 je zdôraznené najmä, že pre aplikovateľnosť Dohovorov nie je nutné žiadne formálne gesto a ani uznanie vojnového stavu, stačí iba zahájenie bojov a teda použitie ozbrojenej sily. Podľa komentára k Ženevským dohovorom je medzinárodným ozbrojeným konfliktom akýkoľvek spor medzi dvoma a viac štátmi, ktoré vyústi do použitia ozbrojených síl a nezáleží na tom, ako dlho konflikt trvá alebo koľko životov vyhasne v jeho dôsledku. Vedľa typických medzinárodných konfliktov, môžu mať medzinárodnú povahu aj konflikty, ktoré majú najprv vnútroštátny charakter, ale neskôr sa na nich zúčastňujú aj medzinárodné sily, ktoré intervenujú so svojimi vojakmi v danom štáte.

Vyhlásenie vojny bolo pred rokom 1949 považované za podmienku aplikácie vojenského práva. V III. Haagskom dohovore prijatom na druhej haagskej mierovej konferencii v roku 1907, kde štáty v dohovore uznávajú *„že nepriateľstvo medzi nimi nesmie začať bez predchádzajúceho oznámenia, ktoré bude mať buď formu vojenského vyhlásenia, ktoré bude*

⁵⁶ Táto správa bola nazvaná „The Meaning of Armed Conflict International Law“. Členovia Výboru vzali do úvahy článok 2 Ženevských dohovorov. Po dlhých diskusiách sa Výbor dohodol, že pre nasledujúce určenie, či sa bude jednať o konflikt medzinárodnej alebo vnútroštátnej povahy, je rozhodujúca miera intenzity bojov.

⁵⁷ Onřej J., Šturma P., Bilková V., Jílek D. a kolektív. Medzinárodní humanitární právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN: 978-80-7400-185-7, str. 42

ošetrené dôvodmi na vyhlásenie vojny alebo ultimáta s podmieneným vyhlásením vojny“.⁵⁸ I napriek tomu sa inštitút vojny v praxi moc nevyužíval. Vzhľadom k tomu, že od roku 1949 sa medzinárodné humanitárne právo aplikuje na všetky ozbrojené konflikty bez ohľadu na spôsob ich zahájenia, má vyhlásenie vojny význam len v tom prípade až k nemu dôjde, i keď tomuto nebude pokračovať faktickým bojom⁵⁹. Táto situácia nastala napr. počas druhej svetovej vojny medzi Nemeckom a niektorými štátmi Latinskej Ameriky, kedy tieto štáty vyhlásili vojnu Nemecku i keď k faktickej vojne nikdy neprišlo.

Pod pojmom medzinárodný ozbrojený konflikt môžeme považovať aj intervenciu niekoľkých štátov alebo donucovacie opatrenia OSN na základe článku 42 Charty OSN taktiež aj prípady okupácie územia, a to aj keď ide o časť územia štátu. Do spektra medzinárodných konfliktov je nutné zaradiť napríklad národné oslobonecké vojny, ktoré pridáva Dodatkový protokol I k Ženevským dohovorom z roku 1977 v článku 1 odst. tri⁶⁰.

Medzinárodnými ozbrojenými konfliktami sa nezaoberajú len rôzne medzinárodné dohovory a zmluvy ale taktiež aj rozsudky niekoľkých súdnych rozhodnutí. Ako už bolo spomínané pri vnútroštátnych konfliktoch tak aj pri medzinárodných konfliktoch je najdôležitejší rozsudok v prípade Tadić, ktorý riešil medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu v roku 1996. Jeho odvolací orgán vymedzil ozbrojené konflikty ako „*akékoľvek situácie, kedy dôjde k uchýleniu sa k ozbrojenej sile medzi štátmi*“. Pre jeho určenie teda nie je nutná „*dlhodobosť*“ násilia ako je to v definícii vnútroštátneho konfliktu. Dôležitý je aj rozsudok Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu, v prípade Mucic, kde bolo poskytnuté vysvetlenie, že medzinárodné konflikty nepotrebujú ako kritérium určitú mieru ozbrojeného násilia a že vlastná existencia násilia medzi štátmi postačuje. V prípade Nikaragua proti Spojeným štátom americkým v ktorom Medzinárodný súdny dvor rozhodoval o celom rade otázok sa musel okrem iného vysporiadať s podmienkami použitia sily zo strany štátu a s právom na individuálnu a kolektívnu sebaobranu, rovnako tak aj s pojmom agresia. Obe strany sporu uznávali zmluvnú povinnosť zdržať sa použitia sily v medzinárodných vzťahoch v súlade s článkom 2 Charty OSN. Súd v tomto prípade okrem iného uviedol, že použitie sily proti inému štátu, ktorý spáchal protiprávny akt silou proti tretiemu štátu, nie je považované

⁵⁸ Článok 1 Dohovoru. Vyhlásenie muselo by ť vykonané kompetentným orgánom štátu a muselo obsahovať dôvody zahájenia vojny. Mohlo byť aj spojené s ultimátom, ktoré sa na seba viazalo začiatok konfliktu, za nesplnenia určitých podmienok.

⁵⁹ Ondřej J., Šturma P., Bilková V., Jílek D. a kolektív. Medzinárodní humanitární právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, ISBN: 978-80-7400-185-7, str. 43

⁶⁰ Stranami takýchto vojen sú jednak koloniálne vlády, cudzie okupujúce sily či rasistický režim a na druhej strane jednotlivé národy so svojím právom na sebaurčenie.

za protiprávne a považuje sa za výnimku len vtedy, ak protiprávny akt provokujúci odpoveď bol ozbrojeným útokom.

V roku 2004 bol vydaný Manuál práva týkajúceho sa ozbrojeného konfliktu, ktorý definuje medzinárodný ozbrojený konflikt ako „*právo ozbrojeného konfliktu sa aplikuje vo všetkých situáciách kedy ozbrojené sily štátu sú v konflikte s ďalším štátom, alebo okupujú jeho územie.*“

2.3. Príčiny účasti detí v ozbrojených zložkách

Len málo z detí bojuje z presvedčenia, keď je motívom napr. pomsta za smrť najbližších – rodičov, súrodencov či iných príbuzných alebo kamarátov, alebo demonštrácia príslušnosti k etnickej či náboženskej skupine a to tak vládnucej, ako aj utláčanej. Účasť v bojoch v takomto prípade vnímajú ako povinnosť voči rodine či komunite, v ktorej vyrastajú. Jednou z hlavných príčin účasti detí v ozbrojených konfliktoch je sociálno-ekonomicko-politicko-hospodárska situácia, ktorá konfliktu predchádza. Pri týchto problémoch nastáva v štáte rozpor a dovolávanie sa práv zlyháva. Dieťa, ktoré sa nachádza v takomto prostredí a v stave chudoby, bez domova, bez vzdelania a je odlúčené od rodiny podlieha tlaku okolia. Medzi najzraniteľnejšiu skupinu detí, patria tie, ktoré sú v utečeneckých táboroch, siroty či deti na ulici ale aj deti, ktoré rodiny majú, lenže sú v nich vystavované fyzickému alebo psychickému násiliu. Ďalším faktorom vstupu detí do armády môže byť strach z útoku nepriateľa a následné obavy z trestu a mučenia ale aj opačná „*ambícia*“ a to pocit vedomia, že zbraň človeku prináša moc a on potom z nej môže profitovať. Tieto spomenuté prípady kedy deti takpovediac samé vstupujú do armád môžeme považovať za dobrovoľné. Závažnejší problém nastáva, ak dieťa vstupuje do armády pod nátlakom ozbrojencov. Mnohé deti sa k ozbrojencom pridávajú po tom, ako ich prinútili zavraždiť alebo zmraziť vlastnú rodinu. Ak neposlúchnu, zomierajú ony. Deti sa v často stávajú obeťami únosov priamo zo škôl či domovov⁶¹.

Dôvodov prečo sú deti, tak žiadané na armádne účely je hneď niekoľko. Ako bolo už spomenuté vyššie, jednou a hlavnou príčinou je ich poslušnosť a oddanosť v boji, ktorá sa prejavuje najmä v mladom veku, kedy si dieťa vytvára osobnosť a začína rozlišovať medzi dobrom a zlom. Počas ozbrojených konfliktov je dieťaťu nanútený dojem, že použitie násilia

⁶¹ Ľudské práva a práva detí v prípade ozbrojeného konfliktu, PhDr. Daniela Geisbacherová, CSc., Dostupné na <http://www.osveta.mil.sk/data/files/3364.pdf>

je bežným prostriedkom k dosiahnutiu jeho cieľa. Deti sú tak manipulované až do momentu, kedy si tento model neosvoja⁶². Tie, ktoré by aj chceli utiecť, tak neurobia zo strachu z mučenia a hrozby smrti. Výnimkou nie je ani nútenie detí jesť ľudské mäso, biť do mŕtvoly svojho kamaráta a potom sa umývať jeho krvou⁶³. Deti sú po takýchto skúsenostiach zbavené strachu a viny a sú používané v prvých líniách boja. Slúžia aj ako hľadači mín či ako samovražedné ľudské bomby, pričom oni sami bez výčitiek páchajú rôzne trestné činy, ktoré sa vyznačujú až zarážajúcou krutosťou. Deti môžu byť využívané aj k množstvu rôznych iných funkcií akými sú nosiči zbraní či rôznych nákladov. Opäť, tí čo vzdorujú sú následne mučení, týraní a nakoniec zabíjaní. Na tieto práce sú využívaní najmä chlapci a naopak dievčatá sú využívané pri prácach v kuchyni a príprave jedla, na pomoc raneným a tiež slúžia ako sexuálne objekty. Mladé dievčatá sú sexuálne napádané, zneužívané, donucované slúžiť ako sexuálne otrokyne či ženy bojovníkov. Vo veľkej väčšine sa nakazia pohlavnými chorobami, napríklad aj HIV bez možnosti liečby.

2.3.1. Dobrovoľné a nútené povolávanie detí

Pri povolávaní detí sa v medzinárodných dokumentoch používa výraz „*recruitment*“. Dieťa sa môže stať členom ozbrojenej skupiny buď dobrovoľne alebo pod nátlakom a donútením. Podľa toho rozlišujeme povolávanie na dobrovoľné, nútene a povinné⁶⁴. I napriek rôznym kritériám na rozlišovanie účasti v ozbrojených konfliktoch je jasné, že všetky rozhodnutia osôb mladších ako 18 rokov je vykonávané z väčšej alebo menšej časti vplyvom vonkajších okolností.

Medzinárodná organizácia práce zahrnula medzi najhoršie formy detskej práce⁶⁵ nútený a povinný odvod detí, a tiež prácu pri ktorej môže byť poškodené zdravie, ohrozená morálka alebo bezpečnosť dieťaťa. Dohovor síce zaraďuje účasť v ozbrojených konfliktoch medzi najhoršie formy detskej práce a stanovuje štátom povinnosť pravidelne skúmať situáciu a prijímať potrebné opatrenia, no v krízových situáciách môže viesť takáto úprava k odlišnej forme aplikácie. Príslušné authority v štáte môžu napríklad na účasť detí v ozbrojených silách

⁶² Ozbrojené skupiny často používajú množstvo drog ako kokaín, marihuana či rôzne amfetamíny, ktoré deti znecitlivejú a ich chovanie potom nie je možné považovať ako slobodnú voľbu.

⁶³ ICRC, Children in war information kit (online). Geneva: 2002, dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0577k.htm>

⁶⁴ Dieťa sa môže stať členom ozbrojenej zložky: nátlakom a únosom – forced recruitment, povinným náborm vychádzajúcim z právnej povinnosti – compulsory recruitment, prehlásením svojej vôle – enlistment, alebo narodením sa už priamo členom ozbrojenej skupiny.

⁶⁵ Nútené povolávanie detí je obsiahnuté v Dohovore Medzinárodnej organizácie práce č. 182

počas konfliktu nazerať ako na tradičnú formu detskej práce. Je to z toho dôvodu, že Dohovor č. 182 nezaraďuje práce pre ozbrojené zložky medzi detskú prácu.

Povinné povolávanie predstavuje nábor detí ozbrojenými silami štátu. Stal sa zvykom zákaz povolávania detí mladších ako 18 rokov. Povinné povolávanie osôb mladších ako 18 rokov je viac menej už len výnimkou a vyskytuje sa napríklad vo Vietname, Hondurase či Mozambiku alebo môže ísť taktiež o historickú záležitosť, ktorá síce zostáva v platnosti ale nepraktizuje sa ako napríklad v Brazílii alebo Čile. Dodatkový protokol I. Ženevských dohovorov rieši problematiku povinného odvodu vo svojom článku 77 ods.2, ktorý dáva štátom povinnosť zdržať sa toho, aby osoby mladšie ako 15 rokov boli povolávané do armádnych síl. Deti vo veku medzi 15. a 18. rokom majú čiastočnú ochranu v druhej vete odstavca, ktorá dopĺňa, že v tomto vekovom rozmedzí budú pri povolávaní uprednostnené staršie deti. Je zrejmé, že tento protokol, má množstvo nedostatkov ale poskytuje aspoň základnú ochranu pre deti aj pod hranicou 15. rokov veku. A to tak, že pri nedodržaní minimálnej vekovej hranice na povolávanie detí, aj týmto mladším deťom bude poskytnutá rovnaká ochrana ako je v danom článku. Pre povinné povolávanie detí je podstatné, že zákaz tohto povolávania u osôb mladších ako 15 rokov sa stal obyčajovým pravidlom⁶⁶, a teda sa uplatňuje na ozbrojené sily, na skupiny a to aj v prípade, že nie sú viazané žiadnym medzinárodným dokumentom. Je možné konštatovať, že i napriek množstvu nedostatkov zaisťuje Dodatkový protokol I základ ochrany detí mladších ako 15 rokov a obsahuje záväzok, ktorý diktuje presný postup chovania, pričom aj keď strany porušia dané ustanovenie, naverbujú dieťa mladšie ako 15 rokov stále mu prináleží ochrana daného článku.

Dodatkový protokol I sa vzťahuje iba na medzinárodné konflikty. S vnútroštátnymi konfliktami sa zaoberá Dodatkový protokol II., ktorý ochranu detí rozširuje. Jeho ustanovenie úplne zakazuje akékoľvek povolávanie do ozbrojených síl i skupín detí mladších ako 15 rokov. Z oblasti ľudských práv sa ochrane dieťaťa venuje Dohovor o právach dieťaťa, ktorý preberá jazyk Dodatkového protokolu I a v článku 38 ods.3 prikazuje štátom, aby sa zdržiavali povolávania osôb mladších ako 15 rokov do svojich ozbrojených síl a dávali prednosť osobám starším vo vekovom rozmedzí 15-18 rokov, a týmto dopĺňa ustanovenie pre vnútroštátne konflikty, vzhľadom k osobám starším ako 15 rokov.

⁶⁶ Obyčaj vzniká pri dlhodobej praxi štátov aj bez potreby medzinárodnej zmluvy a jeho uznanie ako záväzného pravidla sa uskutočňuje všeobecným súhlasom.

Inštrument, ktorý vo veľkej miere ovplyvnil ochranu detí počas ozbrojených konfliktov, je už viac krát spomínaný Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa a zapájanie detí do ozbrojených konfliktov, ktorý výrazne zvýšil zabezpečenie ochrany poskytovanej Dohovorom. Protokol je ľudskoprávnym nástrojom, a teda nie je ho možné použiť vo vzťahu k ozbrojeným skupinám. I keď dodržiavanie daného článku má byť zaistené štátmi, a to tak legálnymi ako aj administratívnymi prostriedkami. Tieto musia zaručiť rešpektovanie medzinárodného humanitárneho práva a ľudských práv na území, na ktorom má jurisdikciu. Je náročné si predstaviť, že štát, ktorý stratí kontrolu nad časťami svojho územia, tým sú pod nadvládou ozbrojenej skupiny, môže všetky medzinárodné pravidlá dodržiavať.

Veľkým problémom dnešnej doby je aj dobrovoľná účasť detí, ktoré si väčšinou nie sú vedomé budúcich následkov alebo ich nevedia správne posúdiť. V tomto type povolávania detí sa pod dobrovoľnou účasťou rozumie, že dieťa nie je násilne odvedené. Štáty, ktoré povoľujú dobrovoľné povolávanie detí vo veku 16 a 17 rokov, uisťujú, že prijali dostatočné ochranné mechanizmy na sledovanie, aby neboli mladšie deti povolávané. Pritom množstvo z nich ani nedisponuje potrebnými mechanizmami na kontrolovanie monitorovania povolávania detí vo všeobecnosti. Existujú aj štáty, ktoré deti mladšie ako 18 rokov povolávajú len na výcvik, pričom nie je presne známe aký je rozdiel medzi prijatím na výcvik a normálnym prítajím k ozbrojeným silám.⁶⁷ Prijatím opčného protokolu k Dohovoru o právach dieťaťa bol nedostatok úpravy zákazu dobrovoľnej účasti napravený. A to najmä v ustanovení článku 3 a 4. Článok 3 sa týka ozbrojených síl, teda pravidelných armád a odporúča stranám konfliktu, aby hraničný vek dobrovoľnej účasti zvýšili na 18 rokov, nakoľko mladšie osoby majú právo na zvláštnu ochranu. Zmluvné strany protokolu upresňujú vekovú hranicu záväzným vyhlásením, ktoré je prehlásením a je priložené k ratifikácií alebo pri prístupe k protokolu. Štáty sa ďalej zaväzujú k prijatiu záväzných záruk jednotlivými stranami, aby zabezpečili, že povolávanie detí mladších ako 18 rokov, nebude nútené. Bude teda vykonávané na základe písomného súhlasu rodičov alebo zákonných zástupcov a dieťa musí byť plne informované o povinnostiach spojených s danou vojenskou službou. Ďalej sa vyžaduje písomný dokument potvrdzujúci dobrovoľnosť vstupu dieťaťa do vojenskej služby a dôveryhodné potvrdenie veku, napr. občiansky preukaz alebo rodný list.

⁶⁷ Táto praktika sa objavuje v 42 štátoch ako na príklad v Bangladéši, kedy počiatočný tréning nezaručuje, že deti mladšie ako 18 rokov nebudú vysielané do oblasti bojov alebo v Pakistane, u ktorého je možné konštatovať, že má rovnaký problém. London, 2012, str. 53-55, ISBN 978-0-9541624-3-6. Dostupné z: <http://resourcecentre.savethechildren.se/content/library/documents/louder-words-agenda-action-end-state-use-child-soldiers>.

Opčný protokol sa nezaobera iba ozbrojenými silami, ale nezabúda ani na ozbrojené skupiny, ktoré sa líšia od ozbrojených zložiek, tým, že nastoľujú nepriamu povinnosť zákazu povolávania osôb mladších ako 18 rokov. Ich povinnosť je omnoho prísnejšia vzhľadom k veku regrútov a k ich dobrovoľnému súhlasu na účasť v ozbrojených zložkách. Ozbrojené skupiny túto povinnosť samozrejme nedodržia a snažia sa povinnosť ako tak plniť prostredníctvom zmluvných strán, ktoré majú takéto chovanie zabezpečiť pomocou prijatia všetkých možných opatrení a najmä prijatím národných trestných ustanovení. Javí sa byť veľkým nedostatkom fakt, že Protokol je ľudskoprávny dokument a je teda aplikovateľný iba medzištátne. Z toho vyplýva, že ukladá povinnosti len medzištátnym subjektom a nie stranám konfliktu, ktoré nemôžu k dohovoru pristúpiť⁶⁸. Naproti tomu, Rímsky štatút zakazuje dobrovoľné povolávanie detí mladších ako 15 rokov do ozbrojených síl a ozbrojených skupín v medzinárodnom a vnútroštátnom ozbrojenom konflikte a kvalifikuje ho ako vojenský zločin.

2.3.2. Odzbrojovanie a reintegrácia

Tento program⁶⁹ prichádza na rad po skončení ozbrojených konfliktov, hoci niektoré jeho súčasti sa uplatňujú aj v priebehu konfliktu. Pre úspešnosť tohto programu je nutný jednotný prístup, pričom zahŕňa v sebe všetky fázy, teda prípravnú aj realizačnú (implementačnú). Programy takéhoto typu bývajú obvykle obsiahnuté v mierových zmluvách alebo v rôznych stratégiách pre obnovu postihnutých štátov. Rôzne dokumenty tento program definujú ako zhromažďovanie, zber, dokumentáciu, kontrolu, a odstránenie ručných zbraní, munície, výbušnín, ľahkých a ťažkých zbraní od príslušníkov ozbrojených síl ale aj od civilného obyvateľstva⁷⁰. Prvá fáza mechanizmu začína demobilizáciou, pod ktorou rozumieme kontrolované prepustenie príslušníkov z ozbrojených síl a skupín. Dochádza tu k zhromažďovaniu bývalých príslušníkov v centrách založených na tento účel, kde im je poskytnutá odborná pomoc a podpora pre ich budúce začlenenie do spoločnosti. Demobilizácia sa ďalej rozlišuje na formálnu a neformálnu. O formálnu ide v tom momente,

⁶⁸ Množstvo štátov má vo svojich vojenských zložkách deti mladšie ako 18 rokov, napríklad ako Arménsko, Čile, Peru, Ukrajiny a ďalšie. V Azerbajdžane a v Peru sú takéto deti dokonca klasifikované ako príslušníci ozbrojených síl. Použitie detí, ktoré takéto školy navštevujú, v priamych vojenských bolo kritizované v Mexiku.

⁶⁹ Tento proces odzbrojovania, demobilizácie a reintegrácie sa väčšinou realizuje na základe článku 7 Opčného protokolu a taktiež Dohovoru ILO č. 182. najväčšími prispievateľmi na jeho realizáciu sú USA a Svetová banka.

⁷⁰ V tomto bode programu je charakteristické, že po stanovení zberných miest dochádza k dobrovoľnému zhromažďovaniu zbraní, ktoré sú následne registrované a určené na likvidáciu. Toto všetko sa deje pod kontrolou medzinárodných pozorovateľov. V niektorých prípadoch dochádza k výmene zbraní za potravinovú pomoc alebo k výmene zbrane za peniaze ale aj za poskytnutie ubytovania a vzdelávania.

kedy sú už uzatvorené mierové zmluvy a neformálna demobilizácia sa odohráva napríklad pri úteku detských vojakov alebo pri ich prepustení ešte počas ozbrojeného konfliktu. Celý proces demobilizácie začína identifikáciou bývalých detských vojakov. Hneď táto časť býva problematická, keďže väčšina detí nemá doklady a nie sú vedené v žiadnom zázname kvôli ich násilnému odvodu z domova. Začína sa odovzdávaním identifikačnej karty, vojenského oblečenia, súhlasu s inštrukciou DDR programu⁷¹ a zaviazaním sa k ukončeniu akejkoľvek vojenskej činnosti. Následne dochádza ku konzultáciám, ktoré sú vedené individuálne v materinskom jazyku detského vojaka, zvyčajne za prítomnosti osoby rovnakého pohlavia.

Tento proces je vysoko formalizovaný a jeho cieľom je napomôcť deťom k návratu do spoločnosti. Tu je najdôležitejšia psychologická pomoc postihnutým deťom, ktoré sa potrebujú vyrovať s následkami ozbrojeného konfliktu ako takého, ale aj s následkami svojich vlastných zločinov⁷². Táto demobilizácia sa uskutočňuje v špeciálnych táborech, tieto sú dostupné a disponujú potrebným zariadením a budovami, umožňujú priebeh procesu, sú zaistené pred vonkajším nebezpečenstvom a vo väčšine prípadov podriadené OSN. Demobilizačné obdobie a aj jeho konanie sa vyznačuje spoluprácou s mnohými nevládnymi organizáciami, miestnou vládou, kostolmi, školami alebo miestnymi vedúcimi, ktorí disponujú nejakou autoritou a môžu pozitívne ovplyvniť situáciu bývalých detských vojakov.

Reintegrácia je opätovným začlenením sa osôb do spoločnosti – ich prechod do civilného života a nachádzaním vlastnej identity. Tento proces je dlhodobého charakteru a je akýmsi rozšírením fázy demobilizácie⁷³. Dôležité je zabezpečenie zmysluplného ekonomického a sociálneho angažovania sa v komunitách prostredníctvom poskytnutého vzdelania, nájdenia si zamestnania a psychologickkej podpory. Reintegrácia je kľúčová pre ďalší vývoj dieťaťa a jej priebeh nie je vždy bezproblémový. Neustála psychologická podpora je potrebná k usmerneniu života dieťaťa a k získaniu nových hodnôt a vzorov, ktoré nemohli získať počas ozbrojených konfliktov. Jestvuje množstvo psychologických prostriedkov, ktoré dieťaťu napomáhajú k reintegrácii ako na príklad hudba, tanec a iné. Psychologická podpora by mala

⁷¹ Department of peacekeeping Operations United Nations, Disarmament, demobilization and reintegration of ex combatants in a peacekeeping environment, Principles and guidelines, Lessons Learned Unit, December 1999, Copyright © United Nations 2000. s 84-93

⁷² Deti sú už pri odvodoch mnohokrát nútené zabiť nejakého člena komunity, ak nie aj priamo rodinného príslušníka. Rovnako viaceré spoločenstvá veria, že ak niekto zabije iného človeka, prináša si so sebou jeho zlých duchov – teda ak sa vráti bývalý detský vojak do dediny, prídu s ním aj zlí duchovia jeho obetí. Deje sa to najmä v afrických štátoch. To je však len jeden z dôvodov, prečo rodiny odmietajú svoje deti, ďalšie dôvody sú ekonomické, lebo ďalší člen rodiny znamená ďalšie výdavky. Dievčatá sú odmietané svojimi rodinami aj z dôvodu sexuálneho násillia páchaného na nich prípadne príchodu s vlastným dieťaťom a s tým spojenou nemožnosťou vydaja.

⁷³ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, 2008, str. 30

byť predovšetkým založená na individuálnom prístupe a skupinovej terapii. Deti sú zanedbávané aj čo sa týka vzdelania. Preto je hlavnou prioritou získanie potrebných vedomostí k preformovaniu hodnôt a cieľov. Objavuje sa tu problém, že deti vyššieho veku ako bežní študenti, môžu pociťovať strach alebo hanbu pri návštevách rovnakej triedy. Detskí vojaci potrebujú aj zvláštne osnovy najmä také ktoré sa týkajú sexuálneho zdravia, matematickej gramotnosti atď.

Zvláštnu kategóriu v DDR programoch tvoria dievčatá, hendikepované deti a podobné skupiny detí. Dievčatá ako už bolo spomínané vyššie, väčšinou neslúžia ako vojaci ale ako sexuálne otrokyne alebo pomocné sily. V týchto prípadoch je potrebná zvláštna psychologickosociálna pomoc ale nepochybne aj lekárska. Dievčatá majú veľmi ťažké postavenie po skončení účasti v ozbrojených konfliktoch. Je to najmä pre ich „pošpinenie“, ktoré sa skončí aj splodením dieťaťa. Najmä z tohto dôvodu sú tieto dievčatá odmietané svojimi biologickými rodinami. Je nutné pre takto postihnuté dievčatá zaistiť aby neboli diskriminované⁷⁴ a dostalo sa im rovnakej ochrany a starostlivosti ako iným detským vojakom.

2.4. Trestná zodpovednosť detských vojakov za spáchané trestné činy

Prvýkrát boli pojmy ako vojnový zločin a zločin proti ľudskosti definované Komisiou pre medzinárodné právo, a to ako súčasť zločinov podľa medzinárodného práva – zločiny podľa charty OSN. Na tieto sa vzťahovala jurisdikcia medzinárodných vojenských tribunálov v Norimbergu a Tokiu, ktoré sa ako prvé pokúsili vyrovnáť s dôsledkami ozbrojeného konfliktu prostredníctvom súdneho procesu s obvinenými zo zločinov podľa medzinárodného práva. Trestná zodpovednosť detí v zmysle medzinárodného práva za činy spáchané v priebehu ozbrojeného konfliktu je problematickou záležitosťou. V tomto bode sa stretávajú dva základné pojmy a to nutnosť potrestania detského páchatel'a a jeho neprípustnosť z dôvodu primárnej pozície dieťaťa ako obeť, jeho možnosti pochopenia dôsledku páchaného násillia. Riešením je vytvorenie sústavy, určujúcej vinu detského páchatel'a, ale vzhľadom k nedostatku *mens rea* (kriminálneho úmyslu) a nedokonalé schopnosti pochopiť dôsledky svojich činov by nemali byť dieťaťu trestné sankcie ukladané, alebo by im mala byť

⁷⁴ Dievčatá v DDR programoch získavajú vzdelanie najmä v ženských prácach ako je napr. krajčírstvo alebo iných, ktoré sú uplatniteľné na trhu práce, nakoľko tieto dievčatá musia zaistiť obživu nie je len pre seba ale aj pre svoje dieťa.

udelená amnestia⁷⁵. Základnou otázkou v tejto oblasti je určenie vekovej hranice zodpovednosti⁷⁶. Jej výška závisí od vnútornej legislatívy štátu, čo môže zakladať značný problém najmä pri stanovení veľmi nízkych hraníc veku a teda vytvorenie zodpovednosti i veľmi malých detí. Podľa názoru Výboru pre práva dieťaťa by hranica zodpovednosti nemala byť nižšia ako 12 rokov⁷⁷. V priebehu vnútroštátnych konfliktov, v súlade s vnútroštátnym právom, sú ozbrojenci pokladaní za zradcov a povstalci, ktorí zabíjajú svojho nepriateľa v boji, môžu byť obvinení z vraždy. Určité konanie však môže byť trestné tak podľa vnútroštátneho ako aj podľa medzinárodného práva.

V mnohých ozbrojených konfliktoch sa detskí vojaci správajú spôsobom nezlučiteľným s medzinárodným právom. Medzinárodné právo sa jednoznačne nevysporiadalo so záležitosťou zodpovednosti detských vojakov a ani so spôsobom ich potrestania za spáchané zločiny. Medzinárodné dohovory neobsahujú osobitné ustanovenia o možnosti trestného stíhania detských vojakov, no ani ho nevylučujú. Medzinárodný trestný súd doposiaľ nerozhodoval spor, v ktorom by ako obžalovaný vystupoval jednotlivec mladší ako 18 rokov⁷⁸. Deti môžu byť stíhané pred vnútroštátnymi súdmi a tie majú prednosť aj pred Medzinárodným trestným súdom, ktorý poskytuje ochranu ako poslednú možnosť. Procesy pred vnútroštátnym súdom musia mať rovnaké alebo ešte vyššie záruky týkajúce sa zvláštneho zachádzania s dieťaťom než má medzinárodná právna úprava. Všetky procesy s deťmi musia byť vedené v duchu ochrany cti, dôstojnosti a zabezpečenia práv dieťaťa, ale najmä sa musí hľadiť na ich najlepší záujem. Uplatnia sa aj zásady použitia základných princípov, ako zákaz retroaktivity, prezumpcia neviny či zásada spravodlivého, nestranného

⁷⁵ HAPPOLD, M., Child Recruitment as a Crime under the Rome Statute of the International Criminal Court, Universtité du Luxembourg, February 5, 2010, The legal régime of the International criminal court: Essays in memory of Igor Blischenko, Leiden: Brill, 2009, Dostupné na : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=979916

⁷⁶ Hranice trestnej zodpovednosti nie je presne ustanovené ani v Dohovore o prácach dieťaťa, článok 40 ods.3 písm.a) len ustanovuje povinnosť nejakú hranicu zodpovednosti určiť, ale ďalšie detaily neupravuje. Bejingské pravidla aspoň uvádzajú, že jej hranice nesmú byť príliš nízke. Dieťa teda musí byť schopné pochopiť a posúdiť svoje jednanie. Ďalej je odkazované na vek, v ktorom nadobúda rôzne občianske práva, čo je zvyčajne 16,17 alebo 18 rokov.

⁷⁷ V priebehu konfliktu v Rwande bolo zadržaných v hrozných podmienkach 1741 detí, ktoré boli obvinené zo spáchania viacerých trestných činov v priebehu ozbrojeného konfliktu, pričom približne 550 z nich bolo mladších ako 15 rokov.

⁷⁸ Medzinárodný trestný súd sa otázkou detských zločincov vôbec nezaobrá, čo je stanovené aj v článku 26 Rímskeho štatútu. Jeho právomoc sa teda vzťahuje len na osoby staršie ako 18 rokov. I napriek tomu sa deti staršie ako 15 rokov môžu právoplatne zúčastniť ozbrojených akcií a byť súčasťou ozbrojených síl a skupín, nie sú títo jedinci za svoje činy zodpovední. Paradox, ktorý bol vytvorený medzinárodným trestným súdom, môže navádzať k rozširovaniu účasti detí mladších ako 18 rokov a starších ako 15 rokov v ozbrojenom konflikte, nakoľko vojenský veliteľia môžu využívať trestnú nezodpovednosť a nútiť deti páchať trestné činy bez možnosti medzinárodného postihu.

súdu a iné. Ďalej je nutné poskytnúť deťom špeciálne princípy, ktoré sa vzťahujú len na ne ako napríklad, prítomnosť rodičov alebo zákonných zástupcov, zaobchádzať s dieťaťom s dôstojnosťou a úctou, nutnosť prihliadať na ich vek a možnosti sa znova začleniť do spoločnosti. Všetky tieto zásady a špeciálne prístupy sa musia vykonávať v súlade s najlepším záujmom dieťaťa. A preto by mal byť detský páchatel' súdený pred špeciálnym detským senátom súdu a jeho proces by sa mal konať bez prítomnosti verejnosti⁷⁹.

Zodpovednosť detí za spáchanie vojnových zločinov a vek, kedy nadobúdajú zodpovednosť bola prejedávaná aj počas rokovaní o Opčnom protokole, kedy reprezentant Brazílie navrhol, aby sa do textu dostala nasledovná veta: *“Trestné konanie nesmie byť vedené a rozsudok vynesený nad osobou, ktorá v čase spáchania zločinu nedosiahla vek 16 rokov”*⁸⁰. Jeho návrh bol prípravným výborom prijatý. Medzinárodné právo teda vo všeobecnosti dovoľuje štátom dva spôsoby úpravy zodpovednosti za trestné činy u detí. Prvým spôsobom je určenie veku, po dovŕšení ktorého bude jednotlivец trestnoprávne zodpovedný. Druhý spôsob znamená určenie vekovej hranice osobitne pre skupiny trestných činov, podľa posúdenia schopnosti porozumieť následkom konania. Podľa článku 40 ods. 3 Dohovoru o právach dieťaťa sa štáty *„usilujú o vypracovanie zákonov a zákonných procedúr, o zriaďovanie orgánov a inštitúcií osobitne určených pre deti obvinené, obžalované alebo uznané za vinné z porušenia trestného práva, najmä o určenie najnižšej vekovej hranice, pred ktorej dosiahnutím sa deti považujú za nespôsobilé porušiť trestné právo“*.

2.4.1. Dieťa ako obeť a zároveň aj páchatel'

Určenie morálnej a právnej viny je veľmi náročné vzhľadom k tomu, že väčšina detí sa do konfliktu dostane bez svojho zavinenia i cez možný počiatkový odpor musia splniť príkazy svojich veliteľov. Detstvo je perióda života, ktorá formuje detský organizmus v oblasti morálnych pravidiel a hodnotových postojov k životu. Dieťa, ktorému chýbajú správne vzory a vidí, že násilie je určitý prostriedok k dosiahnutiu cieľa, nie je možné považovať za svojprávne a za jeho činy ho teda nie je možné ani potrestať. Takéto vysvetlenie je prijímané ako jedine možné, hlavne nevládnymi organizáciami OSN a normami medzinárodného práva. Táto pozícia medzinárodného práva je postavená na myšlienke, že detstvo je čas, ktorý sa

⁷⁹ Článok 7UN Security Council, Statute of the Special Court for Sierra Leone, 16 January 2002. Dostupné z <http://www.refworld.org/docid/3dda29f94.html>.

⁸⁰ S aktuálnym znením opčného protokolu nebol spokojný ani taliansky predstaviteľ, ktorý nevrhol znenie, podľa ktorého by nemalo byť stíhané dieťa, ktoré v čase spáchania trestného činu bolo príliš mladé na to, aby pochopilo následky svojho konania. Prípravný výbor sa stotožnil s týmto názorom, no rozhodol sa ponechať na jednotlivých štátoch, akým spôsobom upravia zodpovednostnú hranicu.

vyznačuje nevinnosťou a je nutné obmedziť chovanie vybočujúce z normy napríklad pomocou vzdelania. Na druhej strane však existuje postoj, ktorý tvrdí, že vidina dieťaťa ako úplne pasívnej obeť, iba ako objektu ochrany nie je vždy v jeho najlepšom záujme. Všeobecne je možné, že dieťa by malo byť potrestané za svoje činy tak isto ako dospelý jedinec. V množstve prípadov sa z obetí stávajú páchatelia a je nutné pozerat' sa aj na práva ich obetí.

V minimálnych štandardných pravidlách súdnictva nad mládežou tzv. Pekinské pravidlá prijaté OSN v roku 1985, upravujúcich aj otázku trestnej zodpovednosti detí, sa uvádza, že vekový limit bude závisieť od právneho systému každého štátu osobitne, teda od ekonomických, sociálnych, kultúrnych, politických a právnych podmienok členských štátov OSN. Takáto úprava umožňuje veľmi širokú interpretáciu pojmu „mládež“ a „zodpovednosť detí“ a to od veku 7. rokov až do veku 18 a vyššie⁸¹. Pekinské pravidlá ďalej určujú, že hranica trestnej zodpovednosti by nemala byť stanovená príliš nízko, vzhľadom na emočnú, mentálnu a intelektuálnu vyspelosť. Komentár k Pekinským pravidlám je však konkrétnejší a jasnejší ako jeho ustanovenia. Podľa komentára by sa malo zväžiť či dieťa môže splniť morálne a psychologické prvky trestnej zodpovednosti, t.j. či dieťa na základe svojho individuálneho posúdenia a porozumenia, môže byť zodpovedné za asociálne správanie. Ak je táto hranica stanovená príliš nízko, pojem zodpovednosť sa stane bezvýznamným⁸². Komentár sa vyjadruje aj ku skutočnosti, že vek v ktorom sa jednotlivec stáva trestne zodpovedným by mal korešpondovať s vekom, kedy získava jednotlivec občianske práva, ako právo voliť alebo právo uzavrieť manželstvo. Je totiž pravidlom, že právo na uzatvorenie manželstva je možné až v neskoršom veku, kedy sa predpokladá určitá fyzická a psychická úroveň. K otázke veku a zodpovednosti sa vyjadroval aj Výbor pre práva dieťaťa, ktorý v rámci svojej monitorovacej činnosti poznamenal, že veková hranica by nemala byť stanovená na základe subjektívnych faktorov, ako sú dosiahnutie puberty, vyprofilovanie osobnosti dieťaťa, keďže podobné určenie by mohlo viesť k diskriminácií.

Vždy je nutné zväžiť riziko nepotrestania a neurčenia detských vinníkov pre ich ďalší život a znovu začlenenie do spoločnosti. DDR programy sú určené na prijatie dieťaťa ako nevinného

⁸¹ Podľa posledných zverejnených informácií INICEF je hranica trestnej zodpovednosti nariadená naozaj rôznorodo. Napríklad v Japonsku až na úrovni 20 rokov, v Indii, južnej Afrike a v Sudáne na 7 rokov, v Anglicku na 10 rokov, vo Francúzsku na 13, v Argentíne na 16, v Peru na 18 rokov a v Číne je veková hranica trestnej zodpovednosti stanovená na 14 rokov

⁸² Tieto ustanovenia komentára sa považujú za kľúčové a za základ všeobecného princípu práva, keďže väčšina dokumentov len reflektuje uvedené názory, že vek kedy sa dieťa stáva zodpovedným, musí byť stanovený tak, ako bolo schopné pochopiť následky svojho konania v čase spáchania zločinu.

obete a nie sú prispôsobené potrebám detí, ktoré tomuto konceptu nevyhovujú. Mnohé z nich preferujú pracovnú kvalifikáciu nad vrátením sa do škôl a v prípade ak im táto možnosť nemôže byť poskytnutá, môžu sami z programu odstúpiť.

Je zrejmé, že dieťa nedisponuje plnou spôsobilosťou, čo však striktné nevyklučuje jeho potrestanie alebo aspoň určenie vinníkov vojnových zločinov. Mnoho autorov priznáva deťom aspoň obmedzenú spôsobilosť rozhodnúť sa v danej situácii a pochopiť následky takýchto rozhodnutí. Existuje však zhodné stanovisko k tomu, že dieťa nemôže pochopiť dlhodobější dopad svojich činov, a teda za ne nie je zodpovedné v takom rozsahu ako dospelý.

Ako už bolo uvedené, ani štatúty trestných tribunálov pre Rwandu a pre bývalú Juhosláviu neobsahujú žiadne ustanovenie, ktoré by určovalo vek trestnej zodpovednosti. Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu⁸³ naopak vo svojom článku 26 výslovne uvádza, že Súd nemá jurisdikciu nad žiadnou osobou, ktorá bola mladšia ako 18 rokov v čase údajného spáchania trestného činu. Výkladom k tomuto článku môžeme usúdiť, že súd nikdy nemal tendenciu súdiť osoby mladšie ako 18 rokov a jurisdikciu ponecháva vnútroštátnym súdom. Zmenu priniesol až Špeciálny súd pre Sierra Leone (bližšie sa konfliktu v Sierra Leone a aj Špeciálnemu súdu venuje nasledujúca kapitola), ktorý sa musel vysporiadať so zločinmi detí. Mnohé medzinárodné mimovládne organizácie a reprezentanti vlád viacerých štátov sa snažili o vylúčenie zodpovednosti osôb mladších ako 18 rokov, a teda aj o obmedzenie právomoci súdu. V odporúčaníach pre znenie štatútu SCLS⁸⁴ sa generálny tajomník OSN vyjadril, že súd by mal vykonávať jurisdikciu len nad osobami, ktoré dosiahli vek 15 rokov v období údajného spáchania zločinu. Podľa mienky generálneho tajomníka, ktorá bola všeobecne prijímaná, prvoradým cieľom súdu malo byť vyšetrovanie zločinov spáchaných mladistvými páchatelmi, s ktorými by sa malo zaobchádzať primerane ich veku a mentálnym schopnostiam, pričom súd by mal podporovať ich rehabilitáciu a následnú reintegráciu do spoločnosti, a nie ich potrestanie formou odňatia slobody. Okrem tradičných záväzkov podľa medzinárodného práva má SCSL prijať osobitné procedurálne pravidlá pre pojednávanie s mladistvými obvinenými. Nemožno poprieť fakt, že deti sú predovšetkým obeťami trestných činov, spáchaných najprv na nich samotných a až následne sa stávajú z obetí

⁸³ V priebehu rokovania o Rímskom štatúte sa objavili iniciatívy na vyriešenie otázky veku a zodpovednosti, no pri priebežnom prieskume sa zistilo, že ak by sa malo vychádzať z národných úprav pri určení veku zodpovednosti, musel aby byť hranica stanovená niekde medzi 12 a 18 rokom veku dieťaťa.

⁸⁴ Špeciálny súd pre Sierra Leone (ďalej len „SCLS“)

páchatelia. Na druhej strane však uznanie ich úlohy ako páchatel'ov vojnových zločinov môže pomôcť určiť vinu a nájsť určitú spravodlivosť a zadosťučinenie pre ich obeť.

2.5. Detskí vojaci v občianskej vojne v Sierra Leone

V roku 1991 Revolučný zjednotený front RUF⁸⁵, v tom čase skupina 500 ozbrojencov, prekročila hranice Libérie a vstúpila do oblasti Pujehun v Sierra Leone. Bojovníkom RUF sa podarilo získať podporu Národného vlasteneckého frontu Libérie vedeného Charlesom Taylorom a vytýčili si spoločný cieľ vo vybudovaní demokracie v krajine prostredníctvom zvrhnutia skorumpovanej vlády⁸⁶. K členom revolucionárov sa postupne pridávala väčšia časť obyvateľstva, ktorý boli nespokojný s fungovaním vlády a so situáciou v krajine. V tomto období sa formovala aj opozícia, ktorá nesúhlasila s postojom a krokmi vlády voči RUF, preto sa niektorý jej členovia, najmä príslušníci ozbrojených zložiek, rozhodli zobrať situáciu do vlastných rúk. V apríli 1992 došlo k štátnemu prevratu, v ktorom bol prezident zvrhnutý a k moci sa dostal kapitán Valentine Strasser⁸⁷. Kapitán založil aj Dočasnú národnú radu, ktorá mala spravovať záležitosti v krajine a tiež bojovať s ozbrojencami z RUF, ktorých vplyv už siahal až do hlavného mesta Freetownu. Po zvolení nového prezidenta, ktorý začal mierové rokovanie s povstaleckou skupinou RUF, začal aj tzv. Abidjanský konflikt, ktorý bohužiaľ neskončil úspešne. V máji 1997 bol prezident zvrhnutý skupinou známou pod názvom Revolučná rada ozbrojených síl (Armed Forces Revolutionary Council AFRC), a musel utiecť do exilu do susednej Guinei. V januári 1999 jednotky AFRC a RUF napadli hlavné mesto Sierra Leone a zanechali po sebe viac ako 5000 mŕtvych civilistov. V priebehu tejto občianskej vojny sa pôvodne myšlienky, ktoré stáli za vznikom, postupom času strácali a do popredia sa dostávali ekonomické ciele a to prírodné zdroje, najmä diamanty.

Počet príslušníkov RUF vzrástol z pôvodného počtu na počet 24 000 bojovníkov, no väčšina z nich mala menej ako 18 rokov. Neboli to však len jednotky RUF, kto využíval detských

⁸⁵ Revolutionary United Front (ďalej len „RUF“) bola skupina vytvorená intelektuálmi už v roku 1992 a hlásala predovšetkým socialistické ideály. Ich myšlienky prezentujúce demokratické zriadenie namiesto vlády jednej strany, ktorá bola pri moci od roku 1961, mali pomerne širokú podporu medzi viacerými etnikami a náboženskými skupinami v Sierra Leone. Až do ozbrojeného konfliktu bola táto skupina pomerne neznáma a nevýrazná. Až po prekročení hraníc s Libériou sa jej priority zmenili a zamerali sa rozšírenie vplyvu a kontrolu prírodných zdrojov čo stálo aj za úspechom v bojových operáciách.

⁸⁶ V tom čase fungovala v Sierra Leone jedna strana vo vláde a prezidentom bol generál Joseph Said Momoha

⁸⁷ Valentine Strasser sa pri moci udržal len chvíľu a bol nahradený členom NPRC (National Provisional Ruling Council) – členom jeho novozaloženej strany „dočasná národná strana“. Ten sa tiež dlho pri moci neudržal, a bol nahradený novozvoleným prezidentom Ahmadom Tejan Kabbah, ktorý vstúpil do mierových rokovaní s RUF.

vojakov. Všetky strany tohto ozbrojeného konfliktu vrátane oficiálnej armády⁸⁸ mali vo svojich radoch detských vojakov. V Sierra Leone bolo 50 percent populácie vo veku menej ako 15 rokov, pracovných príležitostí bolo málo a vzdelávací systém bol nedostatočný. Samozrejme, že príslušníci RUF sa nevyhýbali ani násilnému a nedobrovoľnému odvedeniu detí. Podľa odhadov viac ako polovica detí sa zapojila do konfliktu dobrovoľne a trpela rovnako ako civilné obyvateľstvo, voči ktorému boli nútené páchať tie najhoršie zločiny⁸⁹. V RUF sa učili bojovať už deti vo veku 12 rokov. Učili sa narábať so zbraňami, plnili rôzne vojenské úlohy, ktoré im prideliť ich nadriadení a títo boli väčšinou ich vrstovníci alebo mladí ľudia. Počas mierového procesu v roku 1999 medzinárodné spoločenstvo prejavilo odsúdenia nad využívaním detí v ozbrojených silách a skupinách.

Občianska vojna v Sierra Leone bola jedným z prvých ozbrojených konfliktov, v ktorom svetové médiá hromadne poukazovali na využívanie detských vojakov a aj samotní velitelia RUF sa obávali prílišnej pozornosti zameranej týmto smerom. Uvedomovali si, že využívanie detí je zločinom podľa medzinárodného práva a tým pádom sa stávali „záujmom“ celého sveta. Zaujímavosťou je, že hoci pôvodná ideológia RUF nebola spojená so žiadnym náboženstvom, boli to práve náboženský vodcovia a rôzne kongregácie, ktoré si získali u RUF rešpekt a dokázali tak aspoň čiastočne ovplyvniť správanie vodcov.

2.5.1. Špeciálny súd pre Sierra Leone

Prvým krokom k obnoveniu mieru v Sierra Leone bolo podpísanie mierovej dohody z Adidjanu z roku 1996, ktorej ustanovenia strany nedodržali a naďalej pokračovali vo vojenských operáciách. Až druhá mierová zmluva z Lomé, podpísaná 7. júla 1999 priniesla úplne skončenie vojny a nastolila mier v krajine. Táto mierová zmluva podpísaná medzi predstaviteľmi vlády Sierra Leone a RUF obsahovala ustanovenia o amnestii a imunitě, udelenej príslušníkom ozbrojených síl a skupín za zločiny, ktoré spáchali v priebehu konfliktu od marca 1991 do júla 1999. V súlade s článkom IX mierovej zmluvy nemali byť voči nim vedené súdne procesy ani iné obdobné konania. Inak povedané podľa tohto článku vláda Sierra Leone zaručila úplný generálny pardon a milosť všetkým kombatanom a ich spolupracovníkom. Okrem toho bola udelená milosť aj všetkým príslušníkom ozbrojených síl

⁸⁸ Podľa odhadov Národnej komisie pre odzbrojenie, demobilizáciu, zjednotenie a reintegráciu až 5400 detí bojovalo v uniformách armády Sierra Leone. Celkový počet detí, ktoré sa nejakým spôsobom angažovali v bojoch počas ozbrojeného konfliktu sa odhaduje na 30 000, no toto číslo je pravdepodobne oveľa vyššie, keďže niektorí detskí vojaci v priebehu konfliktu dosiahli vek plnoletosti.

a skupín, ktorí v priebehu konfliktu opustili tieto zložky alebo odišli do civilu a tiež osobám žijúcim v zahraničí, akokoľvek spojených s konfliktom.⁹⁰ Pod vplyvom udalostí požiadal prezident Sierra Leone Kabbah Bezpečnostnú radu OSN o zriadenie medzinárodného trestného tribunálu, ktorý by umožnil stíhanie členov RUF. Bezpečnostná rada žiadosti vyhovel a v októbri 2000 vydala rezolúciu č. 135, ktorou poverila generálneho tajomníka OSN, aby dojednal príslušnú medzinárodnú zmluvu medzi OSN a Sierra Leone⁹¹. Súd pre Sierra Leone, nebol na rozdiel od Medzinárodných trestných tribunálov pre Rwandu a bývalú Juhosláviu zrodenej rezolúciou Bezpečnostnej rady, ale medzinárodnou zmluvou, podobne ako Norimberský tribunál. Niektorí obžalovaní napádali aj tento vznik špeciálneho súdu, teda aj platnosť mierovej zmluvy z Lomé a skutočnosť, že odvod a nábor detí je vojnovým zločinom.

V prípade vojnového zločince Sam Hinga Norman, namietal obhajca, že odvod a nábor detí mladších ako 15 rokov do ozbrojených síl alebo skupín a ich priame využívanie k aktívnej účasti na nepriateľských akciách nie je vojnovým zločinom a žiadal súd, aby určil presný čas, od ktorého tento akt zakladal individuálnu trestnú zodpovednosť jednotlivca. O veci rozhodoval opätovne odvolací senát súdu, ktorý odkázal obhajobu na ustanovenie všetkých vyššie spomínaných medzinárodných dohovorov, zmlúv a konvencií. Vojnové zločiny v štatúte súdu pre Sierra Leone sa delia do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria zločiny porušujúce článok 3 spoločný pre Ženevské konvencie a Dodatkový protokol II⁹². Ich vymedzenie bolo do článku 3 štatútu pre súd Sierra Leone prevzaté doslovne. Druhou skupinou vojnových zločinov sú iné závažné porušenia medzinárodného práva, ktoré sú uvedené v článku 4 štatútu. Jedná sa o zločiny:

- Úmyselné vedenie útokov proti civilnému obyvateľstvu ako takému alebo proti jednotlivým civilistom, ktorí sa priamo nezúčastňujú nepriateľských akcií
- Úmyselné vedenie útokov proti personálu, zariadeniam, materiálom, jednotkám alebo vozidlám podieľajúcim sa na humanitárnej pomoci, alebo na mierovej misii v súlade

⁹⁰ Peace Agreement Between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone, 1999, Dostupné na: <http://www.usip.org/publications/peace-agreements-sierra-leone>

⁹¹ Znenie zmluvy bolo dohodnuté v roku 2002 a tvorí prílohu k štatútu SCSL.

⁹² Článok obsahuje demonštratívny výpočet vojnových zločinov, napr. násilnosti na živote, zdraví a fyzickej či duševnej existencii osôb, najmä vražda, kruté zaobchádzanie, mučenie, mrzačenie lebo akákoľvek iná forma telesného trestu. Ďalej kolektívne tresty, branie rukojemníkov, teroristické činy, útoky proti osobnej dôstojnosti, najmä ponižujúce a degradujúce zaobchádzanie, plienenie, ukladanie trestov a vykonávanie popráv bez predchádzajúceho rozsudku vyneseného riadne ustanoveným súdom, atď.

s Chartou OSN, pokiaľ majú nárok na ochranu poskytovanú civilistom a civilným objektom podľa medzinárodného práva ozbrojených konfliktov

- Odvody či nábor detí mladších ako 15 rokov do ozbrojených síl či skupín alebo ich využívanie k aktívnej účasti na nepriateľských akciách⁹³

2.5.2. Prípado prokurátor Špeciálneho súdu pre Sierra Leone proti Samuel Hinga Norman

Tento prípad je jedným z najznámejších, ktorý sa týkal občianskej vojny v Sierra Leone a odvádzaniu a naborovaniu detí do ozbrojených zložiek. Súd svojím rozhodnutím zaviedol súdny precedens vojnového zločinu využívania detských vojakov, keď odôvodnil, že tento druh vojnového zločinu skutočne existuje a to na základe medzinárodného práva obyčajového a zmluvného. Práve potvrdením rozsahu svojej právomoci vzťahujúcej sa na uvedený zločin umožnil vyrovnať sa prostredníctvom spravodlivého súdneho procesu s následkami občianskej vojny, čím potvrdil dôležitosť a opodstatnenosť svojej existencie. Ako jediný súd na svete mal možnosť prejednávať spory priamo sa týkajúce využívania, odvodu a naboru detí mladších ako 15 rokov do ozbrojených síl skupín.

Obžalovaný Samuel H. Norman mal počas občianskej vojny funkciu námestníka na ministerstve obrany Sierra Leone a súčasne národného koordinátora Jednotiek civilnej obrany (ďalej len „CDF“). Tieto jednotky sa skladali z lovcov pochádzajúcich z kmeňov na juhu a východe Sierra Leone a boli zriadené ako reakcia na narastajúcu nedôveru zo strany vlády a obyvateľstva voči schopnosti armády čeliť povstalcov z RUF. Počas zatknutia vykonával Norman⁹⁴ funkciu ministra vnútra a obžalovaný bol spolu s ďalšími dvomi vodcami CDF-Moinia Fofanon a Allieu Kondewom⁹⁵. Obhajoba uplatňovala námietku nedostatku jurisdikcie, podľa ktorej štatút súdu pre Sierra Leone nebol pre tento zločin príslušným súdom, lebo v čase, kedy k nemu malo dôjsť, nebol ešte súčasťou medzinárodného práva obyčajového. Odvolávali sa na zásadu „*nullum cirme sine lege*“. Obhajoba síce pripustila, že Dodatokový protokol II a Dohovor o právach dieťaťa zakazujú štátom odvádzať detských vojakov, no zároveň zdôraznila, že uvedené medzinárodné zmluvy túto činnosť nekriminalizujú. Odvolací senát, ktorý rozhodoval v danej veci v prvej inštancii neskôr

⁹³ Odvody a nábor detí bol zahrnutý do štatútu, aj keď pôvodný vzor štatútu – Rímsky štatút- takéto ustanovenie neobsahoval.

⁹⁴ Norman bol okrem iného obžalovaný aj z vojnového zločinu využívania, odvodu a naboru detí mladších ako 15 rokov zo svojho vlastného kmeňa Kamajorov ako z „inéno závažného porušenia medzinárodného humanitárneho práva“- podľa článku 4 písmena C štatútu SCSL. Norman tak spolu s Foffanom a Kondewom stali historicky prvými obžalovanými z tohto druhu zločinov.

rekapituloval *travaux préparatoires* článku 4 písm. c štatútu SCSL. Do tohto ustanovenia bola prevzatá definícia vojnového zločinu využívania, odvodu a náboru detí z Rímskeho štatútu. V pôvodnom návrhu generálneho tajomníka OSN bol tento typ zločinu vymedzený užšie s ohľadom na pochybnosti o jeho obyčajovej povahe. V návrhu⁹⁶ bol za zločin označený len únos a nútený nábor detí mladších ako 15 rokov do ozbrojených síl a skupín za účelom ich využívania na aktívnu účasť pri nepriateľských akciách⁹⁷. Následne súd preskúmal medzinárodné zmluvy obsahujúce zákaz týchto aktivít – teda štvrtú ženevskú konvenciu z roku 1949, Dodatkové protokoly I a II a Dohovor o právach dieťaťa a pristúpil k analýze medzinárodného práva obyčajového v období pred novembrom 1996. Na základe vysokého počtu štátov, ktoré sa stali zmluvnými stranami vyššie uvedených dokumentov, dospel k záveru, že zákaz týchto aktivít má od polovice osemdesiatych rokov oporu aj v medzinárodnom práve obyčajovom. V ďalšej časti svojho rozhodnutia sa odvolací senát SCSL zaoberal otázkou, či obyčajovým právom zákazu využívania, odvodov a náboru detí v predmetnej dobe zakladá individuálnu trestnú zodpovednosť.

Súd sa oprel o rozhodnutie v prípade Tadić v ktorom sú vymedzené štyri podmienky, na základe ktorých je možné odvodiť z porušenia medzinárodného humanitárneho práva individuálnu trestnú zodpovednosť. Prvé tri podmienky, t. j. porušenie obyčajového pravidla medzinárodného humanitárneho práva, jeho zmluvná alebo obyčajová povaha a závažnosť porušenia, boli podľa odvolacieho senátu SCSL splnené. Čo sa týka štvrtej podmienky, že z porušenia tohto pravidla musí vzniknúť podľa obyčajového alebo zmluvného práva zodpovednosť, argumentoval súd najmä Rímskym štatútom. Odvolací súd tu Rímsky štatút označil za kodifikáciu obyčajového práva. Súd na záver konštatoval, že v medzinárodnom obyčajovom práve nie je možné presne stanoviť dátum, resp. čas kedy je určité obyčajové pravidlo vytvorené. Aj napriek tomu veľká väčšina štátov odvody a nábor detí do ozbrojených síl alebo skupín pred rokom 1996 navykonávala a niektoré štáty takéto správanie označili vo svojich právnych poriadkoch za trestné. Senát súdu teda prišiel k záveru, že odvody a nábor detí boli v medzinárodnom obyčajovom práve za obyčaj pokladané skôr, ako v medzinárodných zmluvách a to už pred novembrom 1996⁹⁸.

⁹⁶ V návrhu pôvodného znenia článku 4, ktorý predložil generálny tajomník OSN, prezentoval názor, že kým zákaz odvodov detí bol uznaný na medzinárodné obyčajové pravidlo, je oveľa menej jasné, či takéto konanie zakladá podstatu vojnového zločinu a individuálnu trestnú zodpovednosť obvineného.

⁹⁷ Válek 2009, Str. 89

⁹⁸ Válek, 2009, str. 90

Rozhodnutie senátu však nebolo jednomyselné. Sudca Geoffrey Robertson s ním totiž nesúhlasil a vo svojom stanovisku ho ostro kritizoval. Podľa neho zločin bol pôvodne navrhnutý generálnym tajomníkom OSN a užším spôsobom v novembri 1996 predstavoval vojnový zločin, na rozdiel od definície tohto zločinu obsiahnutej v Rímskom štatúte. Na rozpor medzi správou generálneho tajomníka OSN a znením príslušného ustanovenia v Štatúte SCSL upozornil sudca nasledovne: „*Niekomu by mohlo pripadať zvláštne, že generálny tajomník OSN mal v októbri 2000 o stave medzinárodného práva v roku 1996 vo vzťahu k trestnosti nábora detí pochybnosti, no predsedovi BR OSN bol o dva mesiace neskôr tento stav jasný. Pokiaľ nebolo generálnemu tajomníkovi a jeho právnym poradcom jasné, že medzinárodné právo kriminalizovalo nábor detských vojakov, mohlo to byť skutočne jasnejšie pre náčelníka Hinga Normana a akéhokoľvek iného obžalovaného vtom čase bojujúceho v Sierra Leone?*“⁹⁹

Sudca Robertson svoje stanovisko ďalej doplnil, že v prípade, ak sa v medzinárodnom trestnom práve bude aplikovať princíp *common law*, podľa ktorého v prípade vážnych pochybností o existencii a definícii zločinu, svedčí pochybnosť v prospech páchatel'a, je potrebné tento princíp uplatniť aj v tomto prípade. Vo svojom odlišnom stanovisku sudca Robertson¹⁰⁰ rozlišoval medzi núteným odvodom a dobrovoľným naborom detí. Hoci aj takýto nábor môže mať pre deti vážne dôsledky, položil si otázku, kedy sa z neho stal vojnový zločin. Práve tu sa zameral na vyššie spomínanú zásadu *nulum crimen sine lege*. Ďalej pristúpil, podobne ako senát súdu, k analýze medzinárodného práva obyčajového. V zhodnotení tohto prípadu by sa dalo povedať, že v súčasnom medzinárodnom práve už nie sú pochybnosti o existencii tohto druhu vojnového zločinu. Taktiež je zrejmé, že k jeho spáchaniu dochádza bez ohľadu na to, či sa jedná o vnútroštátny alebo medzinárodný ozbrojený konflikt. Veľký počet štátov – zmluvných strán Rímskeho štatútu, uviedol svoje právne poriadky do súladu s ustanoveniami štatútu, čím sa tento vojnový zločin začlenil do ich právneho systému. Hoci Rímsky štatút stanovuje trestnosť využívania, odvodu a naborov

⁹⁹ Happold, 2005a, s. 130

¹⁰⁰ A rovnako sa aj on zameral na štvrtú podmienku definovanú ICTY v prípade Tadić, no dospel k odlišnému záveru – podľa neho nebola v prípade Norman splnená. Svoj názor prezentoval nasledovne: „To, čo sa koncom roku 1996 objavilo v medzinárodnom obyčajovom práve, bolo humanitárne pravidlo, ktoré zaväzovalo štáty, aby a ozbrojené frakcie vo vnútri štátov, aby sa vyhli naboru detí mladších ako 15 rokov alebo ich zapájaniu do nepriateľských akcií či už v medzinárodnom alebo vnútroštátnom konflikte. Čo sa však nevyvinulo bol zločin uznaný medzinárodným trestným právom, ktorý by dovolil súdny proces a potrestanie jednotlivcov obžalovaných z naboru dobrovoľníkov mladších ako 15 rokov. Je možné, že v niektorých štátoch by to predstavovalo trestný čin v ich vnútroštátnych poriadkoch, ale to nemôže byť rozhodujúce pre existenciu medzinárodného zločinu.“ (Happold, 2005, str. 131)

detí mladších ako 15 rokov len v prípade, ak páchatel' vedel, že vek detí je nižší ako 15 rokov, práve štáty uznávajú trestnosť bez ohľadu na to, či páchatel' o tejto skutočnosti vedel alebo nie.

2.6. Nepokoje v Ugande

V predchádzajúcej kapitole, som načrtla vybrané medzinárodné dokumenty, ktoré boli vypracované v súvislosti s detskými bojovníkmi. V tejto kapitole ich budem posudzovať na základe vzťahu Ugandy k zmeneným dokumentom počas Ugandskej občianskej vojny. Budem sa tu venovať stručnému opisu konfliktu s použitím detských vojakov v bojoch. Počiatky občianskej vojny možno datovať už od obdobia po vytvorení britského protektorátu, kedy boli Acholi, jedno z ugandských etník v severnej časti krajiny, poverení britskou vládou, aby obsadili rozhodujúce administratívne posty. Ich spoločenské a politické postavenie pretrvávalo aj po dosiahnutí nezávislosti, keďže až do roku 1986 vládli celej Ugande. Za začiatok donedávna prebiehajúceho konfliktu možno považovať udalosti v severnej Ugande v roku 1986, kedy súčasný prezident a jeho armáda prevzali moc od generála Tita Okella Lutwu. Vojna v severnej časti Ugandy vznikla ako ľudové povstanie členov Okellových ozbrojených jednotiek a ďalších prívržencov z radov obyvateľov, a títo spoločne vytvorili vlastnú armádu¹⁰¹. V čase keď pôvodné povstanie utíchalo, Joseph Kony založil ozbrojenú skupinu, ktorá je známa pod názvom LRA. Počas konfliktu v Ugande existovalo mnoho ozbrojených skupín. Konyho skupina nie len že vydržala dodnes ale je známa aj tým, že v nej bojovali deti ako vojaci a že svoju pôsobnosť rozšírila aj do iných krajín. Do roku 2002 sa hlavné základne LRA nachádzali prevažne na juhu Sudánu odkiaľ uskutočňovali výpady cez hranice s cieľom zneškodniť tamojšiu vojenskú skupinu a unášať deti z Ugandy do Sudánu, kde sa stali detskými vojakmi. Za rôzne operácie, ktoré LRA vykonala a najmä za operáciu s názvom „*Operácia železná päť I a II*“, počas ktorých sa odhaduje, že bolo okolo 1,2 milióna ľudí vysídlených, bol tento prípad presunutý na Medzinárodný trestný súd a v októbri 2005 bol vydaný zatykač na J. Konyho a štyroch jeho veliteľov. Jeden z hlavných a najmä veľmi závažných zločinov, za ktorý bol vydaný predmetný zatykač bol vojnový zločin vynúteného regrutovania detí mladších ako 15 rokov. Medzi vojnovými stranami vznikla dohoda, za cieľom zastaviť krvi prelievanie ale najmä zastaviť trápenie a týranie obyvateľov. Dohoda bola niekoľkokrát predĺžená. Táto sa nakoniec neuskutočnila a to z dôvodu, že veliteľ

¹⁰¹ Tzv. Uganda People's Democratic Army

LRA skupiny Kony si určil podmienku, prístupu k dohode a to stiahnutím zatykača vydaného Medzinárodným trestným súdom.

Vysoký komisár OSN pre ľudské práva v roku 2001 objektívne zhodnotil pôsobenie LRA nasledujúcim výrokom: „*LRA ničí životy detí v Severnej Ugande, aby sa udržala, keďže nedokáže prilákať mladých mužov do rebelantského hnutia dobrovoľne*“. Medzi bežné praktiky LRA patrí v súvislosti s deťmi zabíjanie, znásilňovanie a dokonca aj participácia na extrémnom násilí ako amputácie alebo pálenie časti tela za živa, v najextrémnejších prípadoch dochádzalo aj k samotnému upaľovaniu ľudí. Detskí vojaci sú násilím nútení ubiť alebo uhrýzť takým spôsobom, že spôsobia smrť priateľov, rodinných príslušníkov a následne vypiť ich krv alebo sa inak podieľať na kanibalizme. Taktiež sú často vysielaní na front bez zbraní, kde musia čeliť priamej paľbe, inak povedané sú používaní ako živý štít. Okrem toho sú aj bití, fyzicky mrzačení, či dokonca zabití pre výstrahu alebo, ak fyzicky nedokážu udržať krok s vojenskou jednotkou. Dievčatá tvoria najviac zneužívanú skupinu. Sú znásilňované a okrem sexuálneho otroctva sú používané aj na úlohy späté s bojom. Mnoho z nich porodí dieťa, čo im veľmi výrazne znižuje podmienky na útek alebo prepustenie pod tlakom rôznych medzinárodných organizácií. Najzarážajúcejší je fakt, že vojenská skupina LRA sa neprezentuje ako občianska skupina ale ako skupina, ktorej hlavný pilier tvoria zásady kresťanstva, hovorí o sebe ako o sektárskej kresťanskej skupine, avšak praktizuje vynútený kanibalizmus, rituálne mrzačenie, či brutálne sexuálne útoky, a to všetko s cieľom udržať vlastných bojovníkov pod kontrolou a terorizovať súperov.

Na základe vyššie uvedeného sa dá povedať, že k porušovaniu práv detí a ich náborovaniu či už vynútenému alebo dobrovoľnému dochádzalo v Ugande od počiatku konfliktu v roku 1986. V dôsledku dlhotrvajúceho ozbrojeného konfliktu boli deti ako detskí vojaci prítomní vo všetkých vojenských armádach alebo ozbrojených jednotkách. Podľa štatistík UNICEFU medzi rokmi 2002-2005 bolo unesených cez 12 000 detí. Súčasná Ugandská vláda sa snažila ochrániť svojich obyvateľov pred únosmi zo strany LRA takým spôsobom, že v roku 2002 premiestnila až 400 000 ľudí do tzv. chránených dedín. V roku 2005 žilo kvôli občianskej vojne v táboroch pre presídlené osoby okolo 1 832 952 ľudí a z toho sa v roku 2008 viac ako 800 000 ľudí vrátilo späť do svojich dedín. Táto dlhotrvajúca kríza vyústila k tomu, čoho sa humanitárne organizácie najviac obávali a to k humanitárnej kríze. Veľké množstvo ľudí trpelo podvýživou, chorobami, žili v chudobných podmienkach bez stravy a čistej vody.

Od počiatku vojny v Ugande bolo vojenskou skupinou LRA unesených okolo 25 000 detí. Zástupca rehabilitačného centra World Vision 102 potvrdil, že dochádza k únosom stále mladších a mladších detí. Namiesto trinásť až pätnásťročných sú teraz unášané deti vo veku deviatich až desiatich rokoch. Ako vyplýva z rozhovorov detí, ktoré boli unesené a následne zachránené sú niekoľko dní po únose bité a vystavené vyhrážkam smrti, pokiaľ by sa pokúsili o útek. Deti sú nútené k poslušnosti aj tým spôsobom, že na znak oddanosti a podvoleniu sa príkazov musia usmrtiť každé dieťa, ktoré sa pokúsi o útek. Deti taktiež napomáhajú pri únosoch ďalších detí z utečeneckých táborov alebo z táborov, zriadených pre ľudí z presídlených dedín. Aby si veliteľia boli istí, že dieťa sa nebude chcieť vrátiť do vlastnej komunity, zúčastňuje sa krádeží, rabovania a v niektorých extrémnych prípadoch aj vyvraždenia vlastnej rodiny alebo obyvateľov dediny. Nie všetky deti sú okamžite trénované na boj. Väčšina unesených najprv vykonáva podradné činnosti. Spravidla pracujú ako sluhovia veliteľov, vojakov a ich žien. Mnoho detí vykonáva rôzne manuálne práce ako obhospodarovanie pôdy, pestovanie rastlín alebo chodia po vodu a varia svojim pánom. Deti sa často presúvajú na iné miesta a to najmä v noci, kde sa rozdeľujú do menších skupín. A následne sa tieto deti pripravujú na boj. Táto príprava je vykonávaná tvrdým výcvikom. Výcvik detí na pozíciu vojakov trvá spravidla niekoľko dní alebo týždňov. Než sa zapoja priamo do boja, musia nosiť zbrane a munície svojim nadriadeným a starším spolubojovníkom, učia sa pochodovať v útvaroch a nastupovať. Neskôr sa učia strieľať, čistiť, nabíjať a rozoberať zbrane.

Deti pred rokom 2002 prešli dlhším, špecializovanejším výcvikom, nakoľko tieto deti bojovali v predných líniah priamo proti dospelým mužom z iných armád. Podľa odhadov v niektorých regiónoch tvorili dievčatá až 24 % detských vojakov LRA. Priemerne tiež strávili s vojenskou jednotkou LRA viac času ako chlapci a taktiež prechádzali výcvikom ako chlapci. Niektoré dievčatá pomáhajú pri únosoch, lúpežiach, nosia ťažké náklady, pracujú na poliach, obstarávajú vodu, drevo na oheň, varia, perú a starajú sa o deti. Dievčatá slúžia svojim pánom ako slúžky a ich zotročenie máva charakter manželských zväzkov s vojenskými veliteľmi. Pre niektoré dievčatá je manželstvo s veliteľom určitá forma vyslobodenia od pravidelného bitia a znásilňovania. Jedným z dôsledkom znásilňovania

¹⁰² World Vision je celosvetová kresťanská organizácia ktorá pomáhať deťom. Je to rozvojová a právnická organizácia venuje práci s deťmi, rodinami a komunitami prekonať chudobu a nespravodlivosť. Heslo tejto organizácie je: World Vision slúži všetkým ľuďom, bez ohľadu na náboženstvo, rasu, etnickú príslušnosť alebo pohlavie. Dostupné na: <http://www.worldvision.org/>

dievčat je nechcené tehotenstvo. Viac ako polovica dievčat je vystavovaná riziku pohlavne prenosných chorôb medzi ktoré patrí najmä HIV/AIDS a syfilis.

I napriek tomu, že sa počet detských vojakov znížil od počiatku nepokojov, stále zostáva množstvo detí takto pracujúcich, okolo 2000 detí. Na základe dokumentácie, ktorá bola zozbieraná Berkeley – Tulane Initiative on Vulnerable Populations¹⁰³ odhaduje, že LRA do apríla roku 2006 uniesla medzi 24 000- 38 000 detí. Do prijímacích centier, s ktorými táto iniciatíva spolupracuje prišlo okolo 22 000 detí. Mnoho ďalších detí zomrelo počas konfliktu alebo sa vrátili priamo domov. Väčšina detí v centrách spadá do kategórie 13 – 18 rokov. Z celkového počtu prišlo 76% chlapcov a 24 % dievčat. Priemerná dĺžka únosov týchto detí bola okolo 342 dní. Viac ako 20 % detí strávilo vo vojenských službách viac ako jeden rok. Zaujímavý je aj fakt že zatiaľ čo chlapci strávili v týchto službách priemerne jeden rok, dievčatá boli v službách priemerne dva roky.

Uganda sa pripojila ku všetkým vyššie spomínaným dokumentom, ktoré sa týkajú zákazu zneužívania detí na prácu detských vojakov. Pripojila sa nie len do podpisovania ale aj do implementovania týchto dokumentov. Prvý dokument, ku ktorému sa Uganda pripojila je Dohovor o právach dieťaťa, tento podpísala a aj ratifikovala v jeden deň čo bolo 17. augusta 1990¹⁰⁴. Zaujímavým faktom je aj to, že Uganda je jednou z krajín, ktoré nemali žiadne výhrady, námietky alebo deklarácie k dohovoru. I napriek tomu, že v dokumente sú záväzky ohľadom naborovania detských vojakov definované celkom vágne pre Ugandu znamenali, že by sa mala zdržať akéhokoľvek regrutovania detí mladších ako 15 rokov do svojich ozbrojených zložiek. Uganda sa pripojila aj k obojstranným dodatkovým protokolom, k štyrom Ženevským dohovorom. K týmto všetkým dohovorom pristúpila Uganda bez akýchkoľvek výhrad alebo dodatkov. Dodnes najvplyvnejším z medzinárodných dokumentov, ktorý sa týka tohto fenoménu sa stal Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí na ozbrojených konfliktoch. Uganda k tomuto protokolu pristúpila priamo, bez predošlého podpísania a ratifikácie. Podľa článku 3 v protokole si Uganda vytvorila záväznú deklaráciu v ktorej si dobrovoľne stanovila vekovú hranicu 18 rokov, ako minimálnu hranicu na dobrovoľné regrutovanie do jej ozbrojených zložiek. V deklarácii sa tiež zmieňuje, že tento typ regrutovania musí byť úplne dobrovoľný, s plným súhlasom dotknutých osôb a že

¹⁰³ V decembri 2005 založila iniciatíva Berkeley – Tulane Initiative on Vulnerable Populations databázový projekt, ktorý pomáha lepšie zdokumentovať situáciu okolo detských vojakov. založili centra v piatich regiónoch Ugandy, a tak zlepšili systém monitorovania. Dostupné na: <http://www.peace-justice-conference.info/download/When-The-War-Ends.pdf>

¹⁰⁴ V tomto čase Dohovor o právach dieťaťa ešte nevstúpil do platnosti, to až následne 2. septembra 1990

v Ugande neexistuje povinný nábor. Okrem toho vláda Ugandy deklarovala, že si ponecháva právo kedykoľvek dopĺňať, upravovať alebo posilňovať súčasnú verziu deklarácie prostredníctvom upovedomenia Generálneho tajomníka OSN¹⁰⁵.

Z deklarácie ďalej vyplýva, že na území Ugandy nie je povolené vynútené/povinné ani dobrovoľné regrutovanie detí mladších ako 18 rokov, a to v prípade vládných ozbrojených zložiek a aj neštátnych ozbrojených skupín¹⁰⁶. Navyše sa Uganda prijatím opčného protokolu zaviazala doručiť do dvoch rokov po vstupe protokolu do platnosti správu Výboru OSN pre práva dieťaťa. Cieľom správy je informovať o opatreniach, ktoré Uganda prijala pre implementáciu záväzkov, stanovených v Opčnom protokole. Uganda sa okrem vyššie spomenutých dokumentov pripojila ešte k ďalším dokumentom chrániacich dieťa. Pripojila sa k Africkej charte práv a blaha dieťaťa, Parížskym záväzkom a zásadám a k Rímskemu štatútu Medzinárodného trestného súdu. Pristúpenie Ugandy k Rímskemu štatútu je významné aj preto, že akceptovala odsúdenie regrutovania detí mladších ako 15 rokov do národných ozbrojených síl a využitie ich aktívnej participácie v ozbrojenom konflikte¹⁰⁷. Uganda zašla až tak ďaleko že tento čin odsúdila ako vojnový zločin. Okrem prevzatia medzinárodných dokumentov, musela Uganda upraviť aj vnútroštátnu legislatívu.

Vďaka vplyvu medzinárodných dokumentov bolo na území Ugandy zakázané vynútené aj dobrovoľné regrutovanie osôb mladších ako 18 rokov. Tento zákaz sa stal platným tak pre vládnu armádu ako aj pre neštátne ozbrojené skupiny. Paralelne k medzinárodným dokumentom sa Uganda pripojila aj k regionálnemu dokumentu, k Africkej charte práv a blaha dieťaťa¹⁰⁸. Prijatím Charty sa Uganda zaviazala prijať všetky potrebné opatrenia, ktorých následným cieľom bolo zabezpečiť, že deti mladšie ako 18 rokov priamo neparticipujú v konflikte a nie sú naborované počas medzinárodných a vnútroštátnych konfliktov. Charta navyše zaväzuje Ugandu k uskutočneniu efektívnych opatrení pre realizovanie jednotlivých ustanovení v Charte. Podľa Článku 43 sa od Ugandy požaduje pravidelné poskytovanie správy o postupe v napĺňaní ustanovení Charty, Africkej komisii expertov na práva a blaho dieťaťa prostredníctvom Generálneho tajomníka Africkej únie¹⁰⁹. Uganda sa, okrem pripojenia k medzinárodným dokumentom, zúčastnila v dňoch 5. a 6.

¹⁰⁵ Optional Protocol, Declarations and Reservations: Uganda, Human Rights Watch 2003:22

¹⁰⁶ Optional Protocol, 2000, State parties to the Protocol

¹⁰⁷ Rome Statute of the ICC 1998, The Rome Statute in the World 2011, dostupné na: <http://www.iccnw.org/?mod=rome>

¹⁰⁸ Uganda túto chartu podpísala vo februári 1992 a ratifikovala 17. augusta 1994

¹⁰⁹ African Charter on the Rights and Welfare of the Child, 1990, dostupné na: http://www.unicef.org/esaro/children_youth_5930.html

februára 2007 konferencie v Paríži. Stala sa tak jednou zo 100 zemí, ktoré sa do septembra 2011 pripojili k Parížskym zásadám a záväzkom¹¹⁰. Tieto dva dokumenty nie sú legálne záväzné a predstavujú len odporúčania pre ochranu detí pred regrutovaním a pre poskytnutie asistencie deťom, ktoré sa už detskými vojakmi stali.

2.7. Zhrnutie problematiky detských vojakov

Detským vojakom je každá osoba mladšia ako 18 rokov, ktorá je súčasťou ozbrojenej sily alebo ozbrojenej skupiny, v akomkoľvek postavení či už ako bojovník, kuchár, nosič, poslíček, alebo ktokoľvek kto sprevádza ozbrojené sily či skupiny¹¹¹. Ako je už vyššie spomenuté deti sú regrutované ako súčasť ozbrojených síl, pretože sú považované za ekonomicky a strategicky výhodnú alternatívu pre dospelých vojakov. Deti sú ľahšie manipulovateľné, vycvičiteľné a sú ochotné bojovať aj za cenu „hrdinstva“. Pokiaľ sa dieťa samo rozhodne vstúpiť do ozbrojených síl, zvyčajne to má množstvo iných ako hrdinských dôvodov. Vo väčšine prípadov ide o dôvody zodpovedajúce základným ľudským právam. Ide o právo na život, zaistiť si ochranu ale aj dôvody ako pomstiť zabitých príbuzných alebo zabezpečiť financie pre rodinu, zlepšiť svoj status v spoločnosti, zachovať rodinnú tradíciu. V prípade dievčat ide najmä o to ako sa vyhnúť vopred dohodnutému manželstvu, domácemu násiliu, alebo ako zdroj peňazí pre rodičov, ktorí dievča pošlú do boja aby sa vyhli situácii, že dievča sa nevydá¹¹². Okrem prípadov dobrovoľného vstupu do armády môže byť dieťa samozrejme aj donútené alebo predané. Sú prípady, kedy boli priamo z dedinských škôl deti unášané, boli unášané celé triedy plné žiakov priamo na účel detských vojakov. Detský vojaci, ktorí majú niekedy len 8 rokov sú nútení zabíjať, znásilňovať, mučiť a mnohých prípadoch takto konajú pod vplyvom drog, ktoré sú im podávané bez ich vedomia. Tieto deti sa musia naučiť zaobchádzať s nebezpečnými nástrojmi akými sú nože, pištole, granáty, pokladať míny a výbušniny. Často tieto deti trpia podvýživou, nedostatkom vody a nedostatočnou ba priam žiadnou zdravotnou starostlivosťou. Bez toho aby si to tieto deti uvedomovali, často čelia riziku smrti a celoživotných následkov nie len po fyzickej ale najmä po psychickej stránke.

¹¹⁰ Parížske záväzky a zásady: sa týkajú detí spojených s ozbrojenými silami alebo skupinami, na ktoré nadviazala prvá ministerská schôdzka v septembri 2008 v New Yorku zameriavajúca sa na konkrétne dlhodobé opatrenia v oblasti reintegrácie bývalých vojakov v detskom veku.

¹¹² Podľa portálu Child Soliders International 2007

Používanie detí v ozbrojených konfliktoch bolo označené ako jedna z najhorších foriem detskej práce a zároveň aj ako vojnový zločin. Proti tomuto fenoménu sa bojuje prostredníctvom vyššie spomenutých medzinárodných dohovorov, dodatkových protokolov a inými medzinárodnými dokumentmi, ktoré sa týmto fenoménom zaoberajú. Používanie detí v ozbrojených konfliktoch bolo ako vojnový zločin označené Medzinárodným trestným súdom prostredníctvom Rímskeho štatútu. Veková hranica z 18 rokov, ktorá je stanovená v Dohovore o právach dieťaťa bola znížená na 15 rokov, pre odvedenie a získavanie detí do ozbrojených síl a ich aktívne využívanie v ozbrojených silách. UNICEF sa taktiež snaží vyjednávať prepustenie detí z ozbrojených síl a skupín a následne tieto deti začleňovať späť do spoločnosti¹¹³. Toto začleňovanie je často veľmi zložité z dôvodov veľkých traumatických zážitkov, ktoré tieto deti zažili. Začleňovanie sa vykonáva tým spôsobom, že deti sú navrátené do svojich rodín a lebo ak už rodiny nemajú tak sú umiestňované do rúk opatrovateľov, je im poskytnuté vzdelanie, rôzne školenia, spôsoby ako si legálne zaobstarat' obživu a najmä im je poskytnutá psychologicko – sociálna podpora¹¹⁴.

Deti sú využívané v ozbrojených zločkách po celom svete, najmä však v Afrike, Ázii v častiach Latinskej Ameriky a na Strednom východe. Počet detských vojakov sa celosvetovo odhaduje na 300 000 a môžeme ich nájsť vo viac ako 30 krajinách sveta.

V povojnových situáciách sa štáty musia vyrovnat' nie len z ozdravovaním krajiny ale najmä svojich obyvateľov. V prípade detí je kladený dôraz na zotavovanie oveľa väčší. Naskytuje sa nám tu otázka ako nakladať s deťmi, ktoré v priebehu konfliktu spáchali nejaký zločin? Zvyčajne dochádza k snahe odsúdiť páchatel'ov podľa noriem medzinárodného práva alebo ich postaviť pred medzinárodný sud, ale platí toto aj v prípade detí? Vo všeobecnosti je nevyhnuté podľa odporúčaní Výboru pre práva dieťaťa dodržiavať v prípadoch zadržania a súdenia detí za akýchkoľvek okolností nasledovné práva a princípy: princípy nediskriminácie, princíp najlepšieho záujmu dieťaťa, právo na život, prežité, rozvoj, právo byť vypočutý, právo na zachovanie dôstojnosti, princíp spravodlivého procesu, princíp zachovania dôstojnosti, princíp zachovania súkromia sporových strán, princíp aktívnej účasti a participácie dieťaťa na procese, princíp alternatívneho trestu – dieťa by nemalo byť zbavené slobody, princíp všeobecného zákazu telesných trestov, rozsudok súdu by mal umožňovať budúcu reintegráciu dieťaťa do spoločnosti a princíp zákazu retroaktivity v súdnictve mladistvých¹¹⁵. S ohľadom

¹¹³ Portál medzinárodnej organizácie

¹¹⁴ Portál Child Soliders international 2007

¹¹⁵ Committee on the Right of the Child

na vek detských vojakov, majú podľa článku 77 Dodatkového protokolu I¹¹⁶ deti nárok na špeciálnu ochranu. Je dôležité zdôrazniť, že táto ochrana je v článku 77 ods.3 garantovaná osobitne deťom mladším ako 15 rokov, ktoré sa stali priamymi účastníkmi ozbrojeného konfliktu.

Detskí vojaci, ktorí sa zúčastnili v ozbrojených konfliktoch v rámci vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu nemôžu podľa medzinárodného práva získať status vojnového zajatca. K prípadom zadržania detí ako detských vojakov a ich umiestnenia do nápravno-výchovných zariadení nedochádza často, ale i napriek tomu by mali štáty rešpektovať ustanovenia Dohovoru o právach dieťaťa konkrétne článok 37, ktorý hovorí, že žiadne dieťa nesmie byť nezákonne alebo svojvoľne zbavené slobody. Zatknutie, zadržanie alebo uväznenie dieťaťa by malo byť použité ako krajné riešenie a má byť použité na čo najkratšiu nutnú dobu. Stáva sa, že niektoré štáty vyššie uvedené ustanovenie nerešpektujú a deti sú väznené vo väzeniach spolu s dospelými odsúdencami.

Fenomén detských vojakov je problém celosvetového charakteru. Je nutné podotknúť, že nie vždy ide o medzinárodné ozbrojené konflikty. Vo veľa prípadoch ide o vnútroštátne ozbrojené konflikty ktoré sú medzi ozbrojenými silami štátu a ozbrojenými silami povstalcov. Najzraniteľnejšou skupinou počas konfliktov je civilné obyvateľstvo, ale najmä deti. Deti pre svoje špeciálne postavenie predstavujú skupinu ktorá je najviac chránená medzinárodnými dokumentmi ale zároveň aj najviac zraniteľná. Deti sú často pod vplyvom rôznych omamných látok odvádzané a unášané do vojenských základní, kde sú následne podrobené výcviku. Samozrejme tomuto výcviku predchádzajú prípravy. Tieto prípravy spočívajú v tom, že deti sú pod hrozbou alebo pod samotným násilím nútené k poslušnosti. Často krát podľahnú tlaku, a pod hrozbami usmrtenia rodiny alebo priateľov prejavujú poslušnosť. Mnohé z týchto detí sú v takom mladom veku, že si neuvedomujú dôsledky, ktoré pre nich účasť vo vojenských jednotkách predstavuje. Deti predstavujú veľkú strategickú výhodu. Veľmi výhodnú kategóriu detí predstavujú tie, ktoré sú alebo sa stanú sirotami. Často bojujú bez nároku na akýkoľvek plat alebo na iné materiálne výhody, týmto deťom stačí ak ich niekto označí za hrdinov že bojujú za svoju vlasť a sú veľmi ľahko ovplyvniteľné.

Problém nastáva po skončení konfliktu, kedy sa majú deti začleniť do normálneho bežného života. Dôsledkom takéhoto traumatickeho zážitku akým vojna bezpochyby je, mávajú deti

¹¹⁶ Článok 77 ods. 1 Dodatkového protokolu „Na deti sa bude brať osobitný ohľad a budú sa chrániť pred akýmikoľvek formami nemravného konania. Strany v konflikte im zabezpečia ochranu a pomoc, ktorú potrebujú vzhľadom na svoj vek a ostatné dôvody“.

psychické problémy. Ide o problémy so začlenením sa do spoločnosti, problémy s dôverou, majú pocit, že bez „*veliteľa a rozkazov*“ nie sú schopné fungovať. Akýkoľvek cit alebo empatia bola u nich dlhodobo potláčaná a tým pádom je návrat do spoločnosti veľmi náročný. Tieto deti sú často uzatvárané samé do seba, nedôverujú nikomu a neveria pomoci od iných ľudí. Deti majú právo na detstvo a musia byť chránené najvyššou možnou mierou. Dospelí sú zodpovední za to, aby zabránili takejto činnosti a v prípade, že k nej dôjde, ju náležite potrestali. Dodržiavanie práv dieťaťa v spoločnosti je akýmsi testovacím kritériom vyspelosti, kultúrnosti a demokratickosti danej spoločnosti. Výsledky analýzy tejto práce naznačujú, že v mnohých štátoch zostáva aj naďalej značná priepasť medzi slovami o právach detí a realitou ich života. Problematika detských vojakov tzv. child soldiers je jedným z dlhodobých a v súčasnej dobe opäť aktuálnou témou v medzinárodnom spoločenstve.

Podľa Child Soldiers Global Report¹¹⁷ z roku 2008 pracuje okolo 250 000 detí ako vojaci. Tieto deti sú zapojené do vojenských konfliktov a či už dobrovoľne alebo nedobrovoľne sa z nich stávajú vojaci. Je tiež nutné si uvedomiť, že deti sa zúčastňujú ozbrojených vojenských konfliktov vo viac ako tridsiatich krajinách sveta¹¹⁸. Najväčší počet vojakov sa nachádza na území afrického kontinentu. Tento fenomén sa nedá špecifikovať len pre Africký kontinent, práve naopak. S detskými vojakmi sa stretávame aj v Ázii či na Blízkom východe a krajinách ako Afganistan, Bangladéš, India, Nepál, Thajsko, Irán, Irak ale aj mnoho ďalších. Ušetrené nie sú ani krajiny Latinskej Ameriky ako napríklad Kolumbia a ďalšie¹¹⁹.

Najdôležitejším dokumentom ohľadne problematiky detských vojakov je Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa¹²⁰. Odhaduje sa, že iba za posledné desaťročie si ozbrojené konflikty vyžiadali životy viac ako dvoch miliónov detí a telesne zmrzčili ďalších šesť miliónov. Konflikty oberajú deti o rodičov, o ľudí, ktorí sa o nich starajú, o základnú sociálnu a zdravotnú starostlivosť a vzdelanie. Na svete je asi dvadsať miliónov presídlených detí a

¹¹⁷ Child soldiers global report 2008. 2008. Dostupné z:

http://www.childsoldiersglobalreport.org/files/country_pdfs/FINAL_2008_Global_Report.pdf

¹¹⁸ SAINZ-PARDO, P.V. Is Child Recruitment as a War Crime Part of Customary International Law?. The International Journal of Human Rights. 2008, č. 4, s. 556.

¹¹⁹ Child Soldiers International. Questions and Answers [online]. Dostupné z: <http://www.child-soldiers.org/childsoldiers/questions-and-answers>

¹²⁰ Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o účasti detí v ozbrojených konfliktoch (ďalej len „opčný protokol“) bol podpísaný signatármi a otvorený na podpis, ratifikáciu a pristúpenie 25. mája 2000 v New Yorku. Za Slovenskú republiku bol opčný protokol podpísaný 30. novembra 2001. Národná rada Slovenskej republiky vyslovila súhlas s opčným protokolom uznesením č. 778 zo 4. februára 2004. Uznesením č. 2205 z 20. apríla 2006 Národná rada Slovenskej republiky vyslovila súhlas s vyhlásením Slovenskej republiky podľa článku 3 ods. 2 opčného protokolu. Prezident Slovenskej republiky 20. júna 2006 opčný protokol ratifikoval a podpísal vyhlásenie Slovenskej republiky. Ratifikačná listina bola uložená 7. júla 2006 u generálneho tajomníka Organizácie Spojených národov, deponitára opčného protokolu.

detí, ktoré sa stali utečencami, ďalšie zadržávajú ako rukojemníkov, sú obeťami únosov alebo obchodu s deťmi. Systémy registrácie pôrodov a právne systémy pre mladistvých zlyhávajú. Odhaduje sa, že v každom okamihu sa ozbrojených konfliktov zúčastňuje najmenej 300 tisíc detských vojakov

Deti majú po skončení konfliktov osobitné krátkodobé i dlhodobé potreby, ako je pátranie po rodinných príslušníkoch, odškodnenie a spoločenská reintegrácia, programy psychosociálnej rehabilitácie, účasť na programoch odzbrojenia, demobilizácie a reintegrácie ako aj potreby v rámci prechodného právneho systému. V mnohých prípadoch prevláda atmosféra beztretnosti pre páchatel'ov trestných činov na deťoch, ktoré stanovuje medzinárodné humanitárne právo a Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu¹²¹.

¹²¹Usmernenia o deťoch v ozbrojených konfliktoch, dostupné na:
<http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/15634SK.pdf>

3. Obchodovanie s deťmi

V prípade trestnej činnosti obchodovania s deťmi sa pojem trestný čin používa v spojení s obchodovaním s ľuďmi, kde deti tvoria špeciálnu kategóriu, na základe ich jedinečného postavenia. Samotné obchodovanie s ľuďmi je pojem, ktorý v sebe ukrýva celú škálu rôznych iných trestných činov. V priebehu 20. storočia môžeme sledovať postupnú premenu chápania tejto problematiky, čo sa odráža v rôznych medzinárodných dokumentoch. Zatiaľ čo ešte na začiatku 20. storočia štáty svoju pozornosť sústredili výlučne na problém obchodovania so ženami, ktoré boli prepravované na územie iných štátov, kde vykonávali nútenú prácu v rámci sexuálnych služieb, postupom času sa pod túto problematiku dostali aj práce v nedostatočných pracovných podmienkach alebo problematika detských vojakov. Najpresnejšiu a najkomplexnejšiu definíciu pojmu obchodovania s ľuďmi obsahuje Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi (ďalej Palermský protokol)¹²².

Definícia obchodovania s ľuďmi podľa Palermského protokolu – „*verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie alebo prevzatie ľudí pod hrozbou alebo použitím násilia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, lsti zneužitia právomoci alebo zraniteľného postavenia, alebo prijatia, alebo poskytnutia platieb alebo prospechu na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom vykorisťovania.*“ V tejto definícii môžeme nájsť tri prvky, ktoré tvoria jej základný pilier. Aby sa vôbec mohlo konkrétne jednanie definovať ako obchodovanie s ľuďmi musí dôjsť k splneniu nasledovných podmienok: jednanie (verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie, alebo prevzatie), použité prostriedky (hrozba, alebo použitie násilia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, lsti, zneužitia právomocí) a účel (vykorisťovanie).

Pri obchodovaní s ľuďmi sa jedná najmä o medzinárodnú problematiku, preto je nevyhnutná spolupráca všetkých štátov. Hlavný dôvod je ten, že samotné obchodovanie vo väčšine prípadov začína v jednom štáte a končí v inom štáte. V rámci transportu konkrétnej osoby sa osoba nachádza v niekoľkých štátoch cez ktoré buď len prechádza alebo prípadne v nich určitý časový úsek pracuje. Z tohto dôvodu je veľmi dôležitá medzinárodná spolupráca pri

¹²² Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially woman and children, supplementing the United Nations Convention on transnational organized crime, dostupné na: http://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THEREON.pdf

odhaľovanie týchto nelegálnych praktík. Medzinárodná spolupráca sa prejavuje prijímaním inštrumentov trestnoprávnej povahy, alebo inou formou spolupráce pri vyhľadávaní, objasňovaní a usvedčení páchatel'ov. Problematiku obchodu so ženami a deťmi si osvojilo viacero odvetví, či už ľudsko - právnych alebo trestnoprávných. Ako už vyplýva z vyššie uvedeného obchodovanie s ľuďmi je viac medzinárodná ako národná záležitosť a z tohto dôvodu sa vyžaduje najmä medzinárodná ochrana a spolupráca. Dôležitú úlohu tu zohráva medzinárodné trestné právo a medzinárodná ochrana ľudských práv.

Začiatkom 20. storočia sa medzinárodné spoločenstvo v rámci obchodovania s ľuďmi sústredilo na sexuálne vykorisťovanie a obchodovanie so ženami a deťmi. Prvotnou problematikou bolo poskytovanie sexuálnych služieb, na ktoré boli najímané a rôznymi donucovacími prostriedkami nútené ženy. Až neskôr sa medzinárodné spoločenstvo začalo zaujímať o obchodovanie s deťmi či už na účely sexuálnych služieb alebo na „*obyčajný predaj*“. Na rozdiel od prvotného chápania obchodovania s ľuďmi, ktoré bolo úzko ohraničené len na vyššie spomínané druhy služieb, postupne sa toto chápanie rozšírilo aj na iné odvetvia akými sú priemysel, žobranie, vreckové krádeže, vydieranie a pod. Snaha o ochranu pred obchodovaním s ľuďmi je v súčasnej dobe veľmi rozšírená a je vidieť snahu o ochranu dvoch najzraniteľnejších skupín a to žien a detí. Tieto dve skupiny sú veľmi špecifické a obzvlášť zraniteľné, pokiaľ ide o donucovacie a podvodné praktiky obchodníkov. Z dôvodu vysokého počtu žien a detských obetí, ktoré sú na území cieľových štátov, do ktorých sú premiestnené sexuálne vykorisťované, sa v súčasnosti presadzuje trend vydeľovania problematiky obchodu so ženami a deťmi. Na základe tohto delenia sa v tejto kapitole budem zberať obchodovaním s deťmi a toto obchodovanie budem rozoberať na dvoch závažných druhoch práce a to nútená práca a detskí vojaci.

Obchodovanie s deťmi je definované ako presun osôb mladších ako osemnásť rokov, za účelom ich vykorisťovania, prostredníctvom násilia, vyhrážok alebo falošných sľubov¹²³. Na obchod s deťmi má vplyv široké spektrum faktorov, ktoré v sebe zahŕňajú také faktory ako životné prostredie, v ktorom obeť žijú ako aj faktory regulačné, ktoré sa odrážajú v aktivitách štátnej moci zameranej na potláčanie tohto negatívneho javu. Obete sú často v zlom či už psychickom alebo ekonomickom postavení a za vidinou zlepšenia svojej situácie sú obzvlášť náchylné podľahnúť tlaku priekupníkov. Dieťa je pre priekupníkov zdrojom peňazí, čiže tovarom, ktorý predávajú. Fungovanie zločineckých skupín, ktoré sa zberajú obchodovaním

¹²³ Definícia UNICEF dostupná na: <http://www.unicef.cz/aktualne/4956-boj-proti-obchodu-s-detmi>

s deťmi na medzinárodnej úrovni je často sieť, ktorej štruktúra a fungovanie je viazané na výlučné členstvo v nej. Tieto zločinecké skupiny sú vzájomne prepojené ako na národnej tak i na medzinárodnej úrovni. Postupy pri obchodovaní s deťmi sa rôznia z prípadu k prípadu. Deje sa tak najmä z dôvodu ťažšieho vypátrania a trestania skupín alebo členov v nej. Najčastejším postupom zločineckých skupín, je že dieťa ktoré zoberú z krajiny pôvodu je často do cieľovej krajiny transformované cez množstvo krajín. Príkladom je postupné odovzdávanie detí zo skupiny pôsobiacej na území štátu pôvodu skupine sprostredkujúcej prepravu obetí cez územie tranzitného štátu a predaj osoby skupine operujúcej v cieľovom štáte. I v tejto fáze dochádza k ďalším predajom, čím si skupiny zabezpečujú vyššie zisky z vykorisťovania predávanej osoby.

Obchodovanie s deťmi je fenomén, ktorý je závažným problémom v celom svete. Priekupníci využívajú najzákladnejší problém vo svete, ktorým je chudoba. Samotní rodičia detí sú ochotní predať ich za účelom zlepšenia svojej ekonomickej situácie. Deti sú predávané na rôzne práce, či už sexuálneho charakteru, práce v nevyhovujúcich podmienkach alebo práce, ktoré sú „platené“ výmenou za jedlo resp. platené minimálne. Deťom, ktoré sa stali obeťou obchodu, hrozí množstvo nebezpečenstiev, vrátane fyzického alebo sexuálneho násillia, kde im hrozí smrť alebo nákaza vírusom HIV. V mnohých prípadoch sú deťom podávané drogy, hlavne z toho dôvodu aby sa stali závislými a nebránili sa. Tieto deťmi sú izolované a často nerozumejú ani jazyku zeme, kde sa nachádzajú. Je veľmi náročné ich vypátrať nakoľko im priekupníci odoberajú pasy a deti žijú veľmi izolovane.

Okrem základných aktérov procesu obchodovania s deťmi zohráva dôležitú úlohu štát a jeho orgány. Štát môže prostredníctvom svojich regulačných opatrení bojovať proti tejto nelegálnej trestnej činnosti. Otázkou je čo keď samotné orgány v štáte prispievajú k tejto trestnej činnosti či už nedostatočnými opatreniami alebo korupciou v orgánoch, ktoré by mali brániť takémuto obchodovaniu. Napriek tomu, že je štát viazaný medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentami, a je teda povinný chrániť svojich obyvateľov, nachádzajúcich sa pod jeho jurisdikciou, môžeme sledovať v procese boja proti obchodovaniu s deťmi nedostatočnú obranu z dôvodu skorumpovaných colníkov alebo štátnych úradníkov, ktorí túto trestnú činnosť zámerne prehliadajú, alebo ju aktívne umožňujú. V týchto prípadoch veľmi dôležitú úlohu zohrávajú mimovládne organizácie, ktoré môžu k boju proti obchodovaniu s deťmi využiť okrem vnútroštátnych prostriedkov i procesné mechanizmy medzinárodných vládnych organizácií, na ktoré sa môžu so svojimi podnetmi v konkrétnych prípadoch obrátiť.

3.1. Právna úprava obchodovania s deťmi

Zákaz obchodovania s deťmi je upravený v medzinárodnom práve aj na európskej aj na univerzálnej úrovni. Veľký vplyv na právnu úpravu majú judikáty medzinárodných či európskych súdov a napokon aj judikatúra národných súdov, zaoberajúcich sa otázkami obchodovania s deťmi. Okrem judikatúry má vzrastajúci význam aj soft law, ktoré predstavuje súbor nezáväzných pravidiel, deklarácií, odporúčaní, kódexov či modelových zákonov. Na univerzálnej úrovni je upravený zákaz obchodu s deťmi celými súbormi práva opierajúcimi sa predovšetkým o zmluvné inštrumenty prijaté v systéme OSN a to aj ľudsko-právneho aj trestnoprávneho charakteru. Právna úprava sa ako každá iná rozvíjala a menila postupne, počas niekoľkých rokov a mení sa podľa potrieb až doteraz. Najskôr sa právna úprava sústredila všeobecne na zákaz obchodu s ľuďmi. Až následne sa špecifikovali objekty na ktoré sa táto úprava vzťahuje. Najprv išlo o zákaz obchodu s bielymi otrokmi a neskôr zákaz obchodu so ženami a deťmi a napokon na obchod s ľuďmi s dôrazom na špecifické postavenie žien a detí v jednotlivých dohovoroch¹²⁴. Prvý medzinárodný dohovor, ktorý sa týka obchodu so ženami bol prijatý na medzinárodnej pôde v roku 1904, ktorý mal názov „*Medzinárodný dohovor o zákaze obchodu s bielymi otrokmi*“.

Tento dohovor bol zameraný len na obchod s bielymi ženami, ktorý reagoval na situáciu v Európe začiatkom 20. storočia, kedy ekonomické podmienky dotlačili mnoho žien k prostitúcií. Na tento dohovor nadviazal v roku 1910 Medzinárodný dohovor o potlačení obchodu s dievčatami, ktorý už obsahuje aj ustanovenia postihujúce páchatel'ov predaja osôb za účelom prostitúcie. Hlavným cieľom tohto dohovoru je potlačiť obchod s dievčatami a rozlišuje sa medzi maloletými a plnoletými dievčatami, pričom za trestné sa považuje najímanie alebo odvedenie maloletého dievčaťa. Je pritom irelevantné či dievča dalo súhlas, že iného nejakým spôsobom pohlavne uspokojí¹²⁵. Nerozhoduje ani či došlo k najímaniu alebo odvezeniu plnoletej ženy za použitia ľsti, násilia, vyhrážky alebo iného donucovacieho prostriedku¹²⁶. I napriek týmto medzinárodným dokumentom sa nedosiahlo zníženie obchodu s dievčatami tak ako sa predpokladalo. Zhoršujúca sa situácia a nespokojnosť s doterajšou právnou úpravou viedla po skončení prvej svetovej vojny k zahrnutiu požiadavky dohľadu nad výkonom týchto medzinárodných dohovorov do Paktu Spoločnosti národov. Nutnosť

¹²⁴ Hýbnerová, S.: Smluvní úprava OSN k potírání obchodu se ženami a dětmi za účelem sexuálního vykořisťování. IN: Šturma, P. Právní následky medzinárodně protiprávního chování: pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narodeninám. Praha: Ediční středisko PF UK, 2007, ISBN: 978-80-85889-83-3, str. 22

¹²⁵ Interantional Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, 1910 article 1

¹²⁶ Interantional Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, 1910 article 2

posilnenia pozície predchádzajúcich dvoch dohovorov viedlo k tomu, že štáty v roku 1921 prijali Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu so ženami a deťmi. K pokroku oproti predchádzajúcim dohovorom dochádza v úprave trestnosti pokusu a prípravy trestného činu a najmä v tom, že prichádza k trestaniu páchatel'ov, dohľad nad agentúrami práce a ochrana migrujúcich žien a detí¹²⁷.

Od polovice 20. storočia sledujeme nárast právnej úpravy v oblasti ľudských práv, ktorá sa sústreďuje na obchod so ženami a deťmi. K prehĺbeniu právnych úprav došlo najmä pri zraniteľných skupinách ako sú deti či špecifických základných právach akými sú napr. zákaz nútenej práce a obchodu s ľuďmi¹²⁸. Štáty tradične pristupovali k riešeniu problematiky obchodu so ženami a deťmi rôznymi spôsobmi, no prudký nárast tohto druhu obchodu doviedol štáty k nutnosti spolupráce na medzinárodnej úrovni. Túto úzku spoluprácu možno vidieť v tom, že medzi štátmi je obsahovo zhodná právna úprava otázok súvisiacich s týmto fenoménom v národných právnych predpisoch. Najväčší nedostatok možno badať v trestnoprávnej ochrane a v nemožnosti obrátiť sa na relevantný mechanizmus kontrolujúci plnenie povinnosti uložených štátom zo strany jednotlivca vyrovnáva systém ľudsko-právnej ochrany. Základ mezinárodnoprávnej ochrany ľudských práv sa nachádza v medzinárodnej listine ľudských práv, čo predstavuje spoločné označenie pre Všeobecnú deklaráciu ľudských práv, ktorá bola prijatá 1948 na pôde OSN¹²⁹.

Táto deklarácia je najdôležitejším a zároveň základným pilierom všetkých právne záväzných medzinárodnoprávnych inštrumentov. I napriek tomu, že táto deklarácia, teda jednotlivé práva pôsobia pomerne vágne, možno ju považovať za dokument pôsobiaci veľkou morálnou silou. Postupne sa právna úprava základných ľudsko-právnych dokumentov stáva neoddeliteľnou súčasťou ľudských práv, kedy porušenie jedného práva automaticky ovplyvňuje ďalšie práva a to negatívnym spôsobom. Toto ponímanie ľudských práv ako aj vyššie spomínané relevantné dokumenty úzko súvisia s fenoménom obchodovania s deťmi. Samotný pojem

¹²⁷ Farrior, S.: The Interantional Law on the Trafficking in Women and Children for Prostitution: Making it Live Up to its Potential. Harvard Human Rights Journal, Vol. 10, 1997, 213- 255, str. 217

¹²⁸ SMITH , Rhona K. Textbook on Interantional Human Rights. 3rd ed. Oxford: Oxford University press, 2007,ISBN: 978-0-19-928939-4, str. 31

¹²⁹ Všeobecná Deklarácia Ľudských Práv vznikla ako reakcia na hrôzy, ktoré sa stali počas druhej svetovej vojny. Svet videl dôsledky nacistickej genocídy. Národy z celého sveta sa dohodli na VDĽP s cieľom, aby sa podobné porušovanie ľudských práv už nikdy neopakovalo. Všeobecnú deklaráciu ľudských práv prijalo Valné zhromaždenie OSN dňa 10. decembra 1948. V tom čase mala OSN 56 členov: 48 hlasovalo za prijatie VDĽP, nikto nehlasoval proti, 8 členov sa zdržalo (Bielorusko, Poľsko, Saudská Arábia, Južná Afrika, ZSSR, Juhoslávia a Československo) dostupné na: <http://www.amnesty.sk/vseobecna-deklaracia-ludskych-prav/>

„*obchodovanie s deťmi*“ v sebe ukrýva porušenie základných ľudských práv a tým pádom sa tento dokument považuje za jeden zo základných pilierov od ktorého sa následné dokumenty odvíjajú.

Základným medzinárodným dokumentom, ktorý upravuje práva dieťaťa je Dohovor o právach dieťaťa¹³⁰. Tento dohovor v sebe obsahuje tak biologické, psychické ako aj sociálne špecifiká, ktoré dieťa bezpochyby má. Právna úprava dáva dôraz na osobitnú ochranu a prioritnú starostlivosť ako aj na to, že dieťa je nutné uznať ako autonómneho jedinca, ktorý má právo na taký istý rozsah ľudských práv ako dospelý jedinec. Z univerzálnej povahy Dohovoru o právach dieťaťa nevyhnutne vyplýva potreba prispôbiť podmienky jednotlivých krajín, tak aby boli jednotlivé ustanovenia prijateľné pre čo najväčší počet štátov. A následne aby sa tieto štáty mohli a chceli zaviazat' minimálne k ochrane takto formulovaných práv. I napriek tomu že tento dohovor neupravuje komplexne problematiku obchodu s deťmi, zameriava sa okrem iného na niektoré aspekty obchodovaním s deťmi. Upravuje napr. sexuálne zneužívanie detí a účasť detí na ozbrojených konfliktoch, ktoré môžu stať v pozadí mnohých prípadov obchodu s deťmi. Zákaz akéhokoľvek telesného či duševného násillia voči dieťaťu ako i jeho ponižovanie a zneužívanie (vrátane sexuálneho zneužívania), zanedbávanie a nedbanlivé zaobchádzanie, týranie a vykorisťovanie, toto všetko môžeme nájsť v Dohovore o právach dieťaťa.

Na účely mojej práce je nutné dať do pozornosti, že tento Dohovor zakotvuje zákaz akejkolvek formy nebezpečnej detskej práce¹³¹. Z tohto dohovoru vyplýva pre štáty povinnosť prijať všetky možné opatrenia na ochranu pred vykorisťovaním a zabezpečiť aby sa dieťaťu skutočne dostalo náležitej ochrany. Na účely tejto kapitoly sú dôležité články 32 až 36 a ešte aj článok 39 Dohovoru o právach dieťaťa, ktoré sa zameriavajú na ochranu pred hospodárskym vykorisťovaním, pred výkonom akejkolvek nebezpečnej detskej práce, ale aj takej práce ktorá by mohla škodiť jeho vzdelaniu, telesnému, duševnému, duchovnému, mravnému alebo sociálnemu rozvoju. Predovšetkým je nutné zo strany štátov, ktoré tento Dohovor prijali aby nastavili svoju právnu úpravu takým spôsobom aby bola možná realizácia týchto článkov. Ide o prijatie zákonodarných, správnych sociálnych ale aj výchovných

¹³⁰ Tento dohovor bol prijatý rezolúciou Valného zhromaždenia OSN 20. novembra 1989. Upravuje práva dieťaťa a jej cieľom je vytvoriť vysoký štandard ochrany práv dieťaťa na princípe nediskriminácie, práva dieťaťa na život, prežitie rozvoj, najvyšší záujem dieťaťa. Musí byť zaistený dostatočný priestor na jeho rozvoj.

¹³¹ DUNOVSKÝ, Jiří. Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, ISBN 8024712016 str. 41

opatrení¹³². Podľa článku 34¹³³ sa zmluvné štáty Dohovoru zaväzujú chrániť deti pred všetkými formami sexuálneho vykorisťovania a zneužívania, ktoré okrem iného zahŕňajú aj zavádzanie alebo donucovanie detí k akejkoľvek nezákonnej činnosti, vykorisťovanie a zneužívanie detí na prostitúciu alebo iné nezákonné praktiky. Realizácia tohto práva je opäť podmienená prijatím jednotlivých vnútroštátnych opatrení. Tieto opatrenia môžu byť jednostranné alebo mnohostranné a musia byť prijaté na strane toho ktorého štátu.

Obzvlášť dôležitý na problematiku obchodovania s deťmi je článok 35¹³⁴, na základe ktorého sú štáty povinné prijať všetky príslušné opatrenia na zabránenie únosu a predávania detí a aj obchodu s nimi za akýmkoľvek účelom a v akejkoľvek podobe. Článok 39¹³⁵ v sebe zakotvuje osobitné opatrenia, ktoré sú štáty povinné prijať, aby tým podporili telesné a duševné zotavenie a sociálnu regeneráciu dieťaťa v prostredí, ktoré je priaznivo pôsobiace na zdravie, sebaúctu a dôstojnosť dieťaťa. Sexuálne vykorisťovanie detí hrubo porušuje právo dieťaťa na súkromný a rodinný život, na vzdelanie odpočinkov a voľný čas či na dosiahnutie najvyššej možnej úrovne ochrany zdravotného stavu¹³⁶. Problematické sa javia byť široko koncipované ustanovenia. V poslednom období sa do popredia dostáva aj fenomén výroby a distribúcie detskej pornografie, na základe týchto skutočností sa okrem obchodovania s deťmi dostáva aj dodatkový protokol k Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý sa hlbšie zameriava na oblasť predaja detí.

¹³² Článok 32 ods. 2 Dohovoru o právach dieťaťa demonštratívne vypočítava stanovenie najnižšej vekovej hranice pre vstup do zamestnania, úpravu pracovnej doby a pracovných podmienok, pokút a sankcií na zabezpečenie plnenia tohto článku.

¹³³ Článok 34: Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, sa zaväzujú chrániť dieťa pred všetkými formami sexuálneho vykorisťovania a sexuálneho zneužívania. Za týmto účelom prijímajú predovšetkým nevyhnutné vnútroštátne, dvojstranné a mnohostranné opatrenia, aby zabránili: a/ zvädzaniu alebo donucovaniu detí k akejkoľvek nezákonnej sexuálnej činnosti, b/ vykorisťovaniu a zneužívaniu detí na prostitúciu alebo na iné nezákonné sexuálne praktiky, c/ vykorisťovaniu a zneužívaniu detí pre pornografiu a pornografické materiály.

¹³⁴ Článok 35: Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, musia prijať všetky príslušné vnútroštátne, dvojstranné a mnohostranné opatrenia, aby zabránili únosu detí, ich predávaniu a obchodovaniu s nimi za akýmkoľvek účelom a v akejkoľvek forme

¹³⁵ Článok 39: Signatárske štáty tohto Dohovoru musia prijať všetky potrebné opatrenia na podporu telesného a duševného zotavenia a sociálnej reintegrácie dieťaťa, ktoré sa stalo obeťou akejkoľvek formy zanedbávania, vykorisťovania alebo zneužívania, mučenia alebo inej formy krutého, neludského alebo ponižujúceho konfliktu. Takéto zotavenie alebo reintegrácia sa musia uskutočňovať v prostredí, ktoré podporuje zdravie, sebaúctu a dôstojnosť dieťaťa

¹³⁶ HÝBNEROVÁ, S.: Smluvní úprava OSN k potírání obchodu se žanmi a dětmi za účelem sexuálního vykořisťování. IN: ŠTURMA, P. Právní následky mezinárodně protiprávního chování: Pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám. Praha: Ediční středisko PF UK, ISBN: 978-80-85889-83-3, 2007, str. 231-232

3.2. Opčný protokol o obchodovaní s deťmi, detskej prostitúcií a detskej pornografií¹³⁷

Predstavuje dodatkový protokol k Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý sa hlbšie zameriava na oblasť predaja detí. Opčný protokol je zaujímavý už aj svojou preambulou, kde je ustanovené, že štáty, ktoré sa pripojili k predmetnému protokolu sa zaväzujú prijať potrebné opatrenia k dosiahnutiu cieľov, ktoré sú stanovené v príslušných článkoch. Štáty sa okrem primárneho Dohovoru o právach dieťaťa ako jedného z najvýznamnejších dohovorov v oblasti ochrany dieťa a jeho záujmov ktoré sú predmetom ochrany v Dohovore a v Opčnom protokole odvolávajú aj na iné medzinárodné dokumenty¹³⁸, ktoré boli prijaté v rámci Svetového kongresu proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí v Štokholme.

Opčný protokol sa delí na niekoľko častí a obsahuje aj rôzne termíny týkajúce sa detí. Ide o termíny ako „predaj detí“ a „obchod s deťmi“. Tieto dva termíny nie je možné spájať pod jeden pojem ale je nutné ich rozlišovať. Ide o to že v prípade obchodu s deťmi nemusí nutne prísť až k predaju dieťaťa, stačí keď má nejaká tretia osoba z dieťa akýkoľvek prospech pre seba. V druhom prípade pri predaji detí, kde je pojmovým znakom vykorisťovanie, ani nemusí k tomu vykorisťovaniu dôjsť. Rozlišovanie týchto dvoch pojmov má veľký význam pri stíhaní a trestaní páchatel'ov. Pod pojem predaj detí, možno zahrnúť ponúkanie, dodávanie alebo prijatie dieťaťa na účely sexuálneho zneužívania, dodania orgánov dieťaťa za odplatu alebo zamestnania dieťaťa na nútených prácach¹³⁹. Čo možno zahrnúť pod sexuálne vykorisťovanie dieťaťa? Pod tento pojem môžeme považovať aj nútené manželstvá či sexuálne otroctvo. Čo sa týka predaja detí na účely nútenej práce, zaujímavý je taktiež Dohovor o najhorších formách detskej práce, kde sa za detskú prácu okrem iného označuje i použitie dieťaťa v ozbrojenom konflikte. Na účasť dieťaťa v ozbrojenom konflikte sa bližšie zameriava Opčný protokol k dohovoru o právach dieťaťa a účasť detí na ozbrojených konfliktoch. Touto problematikou sa zaoberám v nesledujúcej kapitole, kde rozoberám aj vyššie spomenutý Dohovor.

¹³⁷ V roku 1994 rozhodla Komisia pre ľudské práva o zriadení zvláštnej pracovnej skupiny, ktorej úlohou bolo spracovanie pokynov pre vypracovanie návrhu opčného protokolu Dohovoru o právach dieťaťa.

¹³⁸ Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption

- Hague Convention on the Civil Aspect of International Child Abduction

- Hague Convention on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition, Enforcement and Cooperation in Respect of Paternal Responsibility and Measures for the Protection of Children

¹³⁹ Optional Protocol to CRC on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, art. 3

Veľmi častým problémom v tomto Opčnom protokole sa javí byť samotná definícia dieťaťa. Protokol túto definíciu neobsahuje ale odvoláva sa na primárny Dohovor, kde sa dieťaťom rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr. Toto sa javí byť problémom, nakoľko podľa právnych predpisov niektorých štátov sa dospelosť dosahuje skôr ako dovŕšením 18 roku veku. Môže nastať situácia kedy sa obeť obchodu s deťmi stane zároveň aj páchatel'om trestného činu obchodovania s deťmi resp. trestný čin vykorisťovania. Na túto problematiku reaguje Výbor pre práva dieťaťa, žiadosťami adresovanými dotknutým štátom, aby na účely definície dieťaťa použili vekovú hranicu dosiahnutia dospelosti na 18 rokov, a tým spôsobom upravili aj svoj vnútroštátny poriadok. Signatárske štáty dohovoru sa okrem vyššie spomenutých povinností zaviazali aj na to, že pristúpia k prijatiu takých opatrení, aby do kategórie predaja detí¹⁴⁰, boli plne prispôsobené ich vnútroštátne právne predpisy tak že sa budú postihovať bez ohľadu na to, či došlo k spáchaniu týchto trestných činov na ich území alebo v zahraničí, či je za tieto trestné činy zodpovedný individuálny páchatel' alebo organizovaná skupina. Pri stanovení sankcie za tieto trestné činy by mali štáty rozhodovať na základe hrubosti, ktorá bola použitá pri páchaní tohto trestného činu.

Nesmierne dôležitou súčasťou menovaného Opčného protokolu je časť, ktorá sa zameriava na ochranu a podporu dieťaťa v prípadoch, keď je následkom tesných činov vážne poškodené¹⁴¹. Protokol neukladá povinnosť štátom riešiť už len aktuálny problém keď nastane ale v článku 9 sa zameriava na preventívne opatrenia, ktoré musia štáty prijať aby zabránili páchaniu trestných činov vymenovaných v protokole. Okrem toho by štáty mali venovať zvláštnu pozornosť najzraniteľnejším skupinám týchto detských obetí. Samozrejme, že tieto opatrenia nie sú vždy účinné. V prípade ak sa preventívne opatrenia minú účinku, nastupujú opatrenia pri zneužití dieťaťa. Vyžaduje sa náležitá, dlhodobá terapia, rehabilitácia a starostlivosť zasiahnutého dieťaťa, pomoc pri sociálnej reintegrácii a návrate do rodiny, má právo na fyzické a psychické zotavenie z následkov trestných činov.

Spolupráca štátov pri dodržiavaní vyššie spomenutých opatrení je dôležitá ale nie vždy plne účinná. Okrem štátov je nutná spolupráca aj medzinárodných organizácií, či už vládnych alebo nevládnych, národných organizácií, organizácií pri predchádzaní, odhaľovaní, vyšetrovaní, stíhaní a trestaní páchatel'ov a neoddeliteľnou súčasťou je aj spolupráca, ktorá sa

¹⁴⁰ Spadá sem: ponúkanie, dodávanie alebo prijímanie detí za účelom sexuálneho vykorisťovania, prevodu orgánov za účelom zisku, zapojenie dieťaťa do nútenej práce.

¹⁴¹ Ide konkrétne o články 8 a 9 Opčného protokolu k *Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí*

dotýka financovania rôznych projektov v tejto oblasti. Záverečná časť protokolu sa venuje kontrole aplikácií protokolu zmluvnými stranami. Na kontrolu bol zriadený samostatný orgán ktorý sa nazýva Výbor pre práva dieťaťa. Výbor funguje aj ako kontrolný orgán pre aplikáciu ustanovení v Dohovore ako aj v Opčných protokoloch zo strany zmluvných štátov. Tieto sa zaviazali, že budú podávať Výboru podrobné správy o prijatých opatreniach v súvislosti s implementáciou Opčného protokolu na národnej úrovni. Takúto správu je štát povinný podať do dvoch rokov od doby kedy sa pripojil k Protokolu. Následne štáty podávajú Výboru pre práva dieťaťa správu o stave implementácie, každých 5 rokov. Po týchto správach môže Výbor podať štátu návrhy alebo odporúčania. I napriek tomu, že Výbor bol zriadený na kontrolu aplikácii ustanovení v Dohovore javí sa byť ako nedostatočný.

Návrhy a odporúčania od Výboru nie sú pre štát záväzné a tým pádom majú len odporúčací charakter a štát si môže sám zvoliť postup pre prijímanie potrebných zmien v jeho vnútroštátnej úprave. Určitý pokrok v mechanizme kontroly by mohol priniesť najnovší tretí Opčný protokol¹⁴². Ten zavádza možnosť podať individuálne oznámenia. Toto oznámenie môže podať tak jednotlivец alebo skupina jednotlivcov, ktorý musia spadať pod jurisdikciu zmluvného štátu, ktorí tvrdia že sú obeťami porušovania práv zo strany zmluvného štátu. Toto porušenie práv sa musí týkať niektorého z ustanovení Opčných protokolov. Keď Výbor dostane takéto oznámenie, tak ho pošle dotknutému štátu s požiadavkou o vysvetlenie a stanovisko k predmetnému prípadu, následne Výbor poskytne súčinnosť pri riešení sporu zmierom.

Touto problematikou sa štáty nezaoberajú iba na medzinárodnej úrovni ale práve naopak najkomplexnejším medzinárodným inštrumentom, zaoberajúcim sa fenoménom obchodovania s deťmi je Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (ďalej Dohovor RE)¹⁴³. Celé ťažisko tohto dohovoru spočíva v podpore ľudských práv, dôstojnosti, problematike obchodu s ľuďmi. Touto sa zaoberá z povahy závažnej trestnej činnosti. Rada Európy sa začala fenoménom zabrať z dôvodu enormného nárastu obchodovania s ľuďmi. Išlo najmä o obdobie 80-tych rokov, kedy bol nárast najvyšší. Cieľ vytvoriť Dohovor aj na európskej úrovni reflektoval na doterajšiu prax zefektívnenia

¹⁴² Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o procedúre oznámení, ktorý zakladá mechanizmus oznámení (sťažností) pre porušenie práv dieťaťa. Umožní tak deťom zo štátov, ktoré ratifikovali opčný protokol, predložiť sťažnosti o porušení práv priamo Výboru OSN pre práva dieťaťa v prípade, ak vyčerpajú všetky možnosti na vnútroštátnej úrovni.

¹⁴³ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Warsaw 16.5. 2005, dostupné na: <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=gt&itemid=668&l=1>

presadzovania záväzkov prostredníctvom príslušných regionálnych inštrumentov dopĺňajúcich globálny štandard¹⁴⁴. Prínos dohovoru Rady Európy sa javí v kontexte prehlásenia obchodu so ženami a deťmi ako porušenie ľudských práv ako aj ľudskej dôstojnosti a integrity. Na rozdiel od ostatných medzinárodnoprávných dokumentov s podobným predmetom úpravy zahŕňa vecný rozsah Dohovoru Rady Európy všetky formy obchodu s ľuďmi, tak medzinárodný ako aj vnútroštátny bez ohľadu na jeho prípadnú prepojenosť s organizovaným zločinom. Rozdiel medzi Dohovorom rady Európy a Palermským dohovorom je v monitorovacom mechanizme, ktorý zvyšuje možnosť kontroly implementácie záväzkov štátov na národnej úrovni.

Rozsiahla úprava práv, ktoré sa dotýkajú obetí je obsiahnutá v druhej časti Dohovoru. Táto časť sa zaoberá identifikáciou obetí, ktorá je nevyhnutná pre náležitý prístup k obeti zo strany štátnych orgánov. Identifikácia musí nutne zohľadňovať osobitné postavenie obetí a zvoliť osobitný prístup k ženám a deťom a v nevyhnutných prípadoch im udeliť povolenie na pobyt v krajine. V prípade ak štáty dospejú k záveru, že predmetná osoba sa stala obeťou obchodu s ľuďmi, musia zabezpečiť, že takáto osoba nebude z ich územia vyhostená až do ukončenia procesu identifikácie. V prípade detských obetí, sa ako prvý krok určuje vek osoby, či ju možno považovať za dieťa alebo dospelého jedinca a po tejto identifikácii, sa zvolí prístup. Pri deťoch sa štáty zaväzujú, že im poskytnú zastupovanie, vyvinú všetko úsilie na vyhľadanie rodiny. K vyhľadaniu rodiny sa pristupuje až v tom prípade ak sa vyšetrovaním zistí, že je to v najlepšom záujme dieťaťa, nakoľko v niektorých prípadoch práve rodina umožní obchod so svojím dieťaťom.

Ďalším veľkým prínosom tohto Dohovoru je článok 12, ktorý vymedzuje opatrenia štátu na poskytnutie pomoci obetiam. Pomoc obetiam je v zmysle fyzického, psychického a spoločenského zotavenia obeť. Práva obsiahnuté v tomto článku môžu využívať všetky obeť bez akéhokoľvek rozdielu. Štáty musia obetiam zabezpečiť zdravotnú starostlivosť, prekladateľské a tlmočnicke služby, poradenstvo a služby v jazyku, ktorému obeť rozumie a ktoré umožnia obetiam pomoc pri trestných konaniach proti páchatelom a v prípade detí taktiež prístup k vzdelaniu. Významný prínos Dohovoru Rady Európy predstavuje zavedenie monitorovacieho mechanizmu. Dohovor ustanovuje nezávislý monitorovací mechanizmus na hodnotenie uplatňovania jeho ustanovení v praxi. Tento monitorovací mechanizmus, ktorý sa

¹⁴⁴ Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report, Council of Europe Treaty Series – No. 197, dostupné na: http://www.globaldetentionproject.org/fileadmin/docs/Council-of-Europe-Convention-on-Action-against-Trafficking-in-Human-Beings-2005_.pdf, bod č. 30

považuje za jednu z hlavných silných stránok dohovoru, tvoria dva piliere: Skupina expertov pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi (ďalej len „GRETA“) a Výbor zmluvných strán. GRETA, Skupina expertov pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi, je zodpovedná za hodnotenie vykonávania dohovoru v krajinách, ktoré ho ratifikovali. GRETA je zložená z 15 nezávislých a nestranných expertov zo signatárskych krajín. Experti pochádzajú z rôznych oblastí (právni špecialisti, príslušníci orgánov na presadzovanie práva, psychológovia, lekári, zástupcovia občianskej spoločnosti, atď.) a sú vyberaní na základe ich odborných skúseností v oblastiach upravených dohovorom¹⁴⁵.

3.3. Nútená práca – Detská práca

V nasledujúcej kapitole sa budem zaoberať problematikou detskej práce, ktorá je i napriek pokročilej modernej dobe stále veľkým problémom vo svete. Natíska sa mi tu otázka prečo vôbec dieťa pracuje a neužíva si detstvo, nevzdeláva sa a tým pádom mu nie je dopriate dospievanie a kreovanie si svojej osobnosti ako iným deťom? Najväčším problémom vo svete je chudoba a to vplýva aj na dieťa. Z tohto dôvodu sú deti nútené pracovať aj v nízkom veku, nelegálne často pracujú v nevyhovujúcich podmienkach, na nebezpečných miestach, vo vojnových zónach, pracujú takto pod nátlakom, pod vplyvom vyhrážok a veľa krát sú tieto deti zneužívané a týrané. Pre účely tejto práce je nevyhnuté pojem dieťa definovať v súvislosti s prácou resp. od akého veku je povolené aby dieťa vykonávalo prácu.

Na medzinárodnej úrovni nám túto definíciu ponúka Dohovor o najnižšom veku pre vstup do zamestnania, ktorú vydala Medzinárodná organizácia práce¹⁴⁶. Tento Dohovor stanovil hranicu pre vstup do zamestnania na 15 rokov, vo výnimočných prípadoch na 13 rokov¹⁴⁷ a pre morálne alebo fyzicky náročný druh práce na 18 rokov veku. Nedá sa všeobecne každá práca definovať ako detská práca. Za detskú prácu nemožno považovať takú prácu, ktorá je vykonávaná s ohľadom na zdravie a vzdelanie dieťaťa, je príležitostná, legálna a ide o ľahkú prácu, ktorá učí dieťa zodpovednosti¹⁴⁸. Často je ale veľmi náročné rozlíšiť čo je pre dieťa prospešné a čo nie je, aký druh práce je pre neho zároveň aj prínosom do budúcnosti. V mnohých krajinách sa deti zúčastňujú rôznych nenáročných brigád, alebo pomáhajú rodičom

¹⁴⁵ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/Leaflets/Monitoring/SVK_Mecanisme.pdf

¹⁴⁶ International Labour Organization (ILO) Minimum Age Convention No. 138, 1973

¹⁴⁷ Pokiaľ dieťa vykonáva ľahkú prácu, ktorá nepoškodzuje jeho zdravie a vývoj a nenaruša pravidelnú školskú dochádzku.

¹⁴⁸ Pražský Studentský Summit, Projekt Asociace pre medzinárodné otázky, 2012, str. 2
http://www.studentsummit.cz/data/1358109460156BGR_HRC_II.doc.pdf

v domácnosti, za čo dostávajú nejaký malý obnos peňazí tzv. vreckové. Tento druh práce nie je možné považovať za detskú prácu ak sa jedná o ľahkú prácu a je vykonávaná s ohľadom na zdravie a vzdelanie dieťaťa a učí ho zároveň aj zodpovednosti. Medzinárodná organizácia práce vo svojej správe rozlišuje tri kategórie detskej práce¹⁴⁹.

Deti v zamestnaní (Children in employment) zahŕňa všetky ekonomické aktivity ktoré vykonávajú deti najmenej jednu hodinu počas daného obdobia. Ide o prácu platenú aj neplatenú, vo vnútri rodiny aj mimo nej, prácu formálnu aj neformálnu

Deti vykonávajúce detskú prácu (Children in child labour): táto kategória je podkategóriou predošlej kategórie, a zahŕňa prácu detí, ktoré ešte nedosiahli požadovaný vek pre danú prácu a deti vykonávajúce najhoršiu detskú prácu

Nebezpečná práca vykonávaná deťmi (Hazardous work by children), ide o druh práce, ktorá má vplyv na bezpečnosť, zdravie a morálny vývoj detí. Zahŕňa nočnú prácu, dlhé pracovné smeny, vystavenie fyzickému, psychickému alebo sexuálnemu zneužívaniu a prácu v nepriaznivých podmienkach¹⁵⁰.

Detská práca nie je fenoménom tohto obdobia ale má pôvod v minulosti. Počas priemyselnej revolúcie boli deti nútené pracovať za veľmi nevyhovujúcich a najmä nebezpečných podmienok aj 12 hodín denne. V Anglicku v roku 1860 pracovalo v továrňach až 50% detí vo veku 5-15 rokov. Za koniec detskej práce možno považovať zavedenie povinnej školskej dochádzky vo vyspelých krajinách. Významný rok, bol ten kedy bola založená Medzinárodná organizácia práce, ktorá sa začala zaoberať znížením a postupným odstránením detskej práce. Potupne sa začali týmto problémom zaoberať aj nevládne organizácie, najmä tie ktoré fungujú v rozvojových krajinách.

Dôležitosť, ktorú Medzinárodná organizácia práce kladie na eliminovanie fenoménu detskej práce môžeme vidieť aj v tom, že v roku 1992 vznikol Medzinárodný program pre odstránenie detskej práce¹⁵¹. Tento program má za úlohu podporiť celosvetové hnutia zamerané na boj s detskou prácou. V súčasnej dobe tento program operuje v 88 krajinách na

¹⁴⁹ International Labour Organization: Accelerating action against child labour: ILO Global report on child labour 2010. In: International Labour Organization [online]. 2010. vyd. Dostupné z: <<http://www.ilo.org/ipecoinfo/product/viewProduct.do?productId=13853>>

¹⁵⁰ Pražský Studentský Summit, Projekt Asociace pro mezinárodní otázky, 2012, str. 2 - 3
http://www.studentsummit.cz/data/1358109460156BGR_HRC_II.doc.pdf

¹⁵¹ International Programme for the Elimination of Child Labour (IPEC). Tento zvláštny program vznikol v rámci Medzinárodnej organizácií práce

celom svete a tým pádom sa stal aj najväčším programom svojho druhu¹⁵². Medzinárodná organizácia práce sa zamerala na odstránenie najhorších foriem detskej práce a tak vydala Konvenciu 182 – Dohovor o zákaze a okamžitých opatreniach k odstráneniu najhorších foriem detskej práce¹⁵³, ktorá má okamžite zakázať a odstrániť tieto najhoršie formy detskej práce.

3.3.1. Faktory ovplyvňujúce detskú prácu

Prečo vôbec dochádza k fenoménu pracujúcich detí? Detská práca býva často dávaná do súvislosti s chudobou. Ak je v domácnosti nízky príjem a nie je iná šanca ako zabezpečiť obživu pre členov domácnosti, sú rodičia nútení poslať svoje dieťa pracovať. V týchto prípadoch deti zanechávajú školu, a venujú sa len práci a to už aj od útleho detstva, takže nemajú šancu ani ukončiť povinnú školskú dochádzku. V niektorých krajinách pracujú deti na farmách svojich rodičov, pomáhajú pri obhospodarovaní pôdy, pri chove domácich zvierat a najmä dievčatá sa starajú o domácnosť. Nakoľko sa jedná o lacnú pracovnú silu, v niektorých rodinách je práca dieťaťa braná ako škola života pre pokračovateľa tradícií danej rodiny. Samozrejme, nie len chudoba je dôsledkom detskej práce. Závisí to aj od nastavenia vzdelávacieho systému v jednotlivých krajinách. Podľa odhadov svetovej organizácie UNESCO je priemerne v 101 krajinách spoplatnené aj základné vzdelanie¹⁵⁴. Keď sa k spoplatneniu základnej školskej dochádzky pripočítajú poplatky spojené s potrebami dieťaťa len na základné školské potreby, krúžky a dopravu tak veľa rodín nedisponuje takými finančnými prostriedkami aby mohli svojmu dieťaťu zabezpečiť vzdelanie. V tomto prípade je dôležité nastavenie politiky štátu, ohľadom poplatkov za školné a príspevkov na dieťa. Príspevky na dieťa sú dôležitou súčasťou aj v krajinách, kde nie je spoplatnená základná školská dochádzka lebo aj samotné zabezpečenie všetkých potrieb ako napríklad obedov, dopravy, učebníc pre dieťa je zo strany rodičov náročné. V chudobných krajinách kde majú rodiny veľký počet detí, je bežné, že otázka vzdelania závisí aj od pohlavia. Tento postoj je ovplyvnený tradičným postavením ženy v tej ktorej spoločnosti. Vzdelanie žien býva vnímané ako nepotrebné, nakoľko ich úlohou je starostlivosť o domácnosť a deti.

Veľká časť detí spočiatku pomáha svojej rodine a až postupom času sa z tejto pomoci stáva zamestnanie. Okolnosti kedy začnú deti vykonávať prácu pre rodinu sú rôzne, ale ide najmä

¹⁵² Portál ILO 2011

¹⁵³ Worst Forms of Child Labour Convention No 182, 1999

¹⁵⁴ portál Know child labour, dostupné na: <http://www.globalmarch.org/kNOw-child-labour>

o ekonomické dôvody a kultúrne tradície. Pod pojmom ekonomické faktory môžeme zaradiť nedostatok financií, ktorý nie je vždy spôsobený nedostatkom pracovných príležitostí. Rodina sa môže dostať do finančných problémov, pri smrti jedného člena rodiny resp. jedného rodiča alebo odchodom členy z rodiny alebo aj vážneho ochorenia v rodine. Ďalej to môže byť spôsobené aj disfunkciou rodiny, ktorá sa prejavuje v užívaní drog, alkoholu, hazardom, násilím alebo sexuálnym zneužívaním. Rizikovým faktorom je taktiež príslušnosť rodiny k menšinovej populácii a to buď rasovej alebo náboženskej. Milióny detí, najmä v Afrike, sú nútené pracovať v dôsledku epidémie AIDS, ktorá spôsobuje smrť ich rodičov, súrodencov a príbuzných. Staršie deti sa tak stávajú často jedinými živiteľmi svojich mladších súrodencov alebo chorých rodičov. Podľa odhadov je v Afrike 15 miliónov sirôt mladších ako 15 rokov, ktorých rodičia zomreli.

3.3.2. Druhy detskej práce

Deti vykonávajú rôzne druhy detskej práce v najrôznejších odvetviach. Detskí pracovníci, pracujú vo väčšine prípadov bez pracovného povolenia „na čierno“ aj keď je tento druh práce vo väčšine krajín zakázaný. Odhaduje sa, že asi 50 miliónov detí mladších ako 11 rokov pracuje v podmienkach, ktoré priamo ohrozujú ich zdravie – sú nútené nosiť ťažké náklady v baniach a kameňolomoch, sú vystavené rádioaktívnemu žiareniu, zbierajú nebezpečný odpad na skládkach. Väčšinou sa jedná o prácu na čierno, založenú na ústnej dohode, pri ktorej nevznikajú žiadne nároky na plat alebo dôstojné zaobchádzanie, nevzťahuje sa teda na nich žiadne zdravotné, sociálne alebo úrazové poistenie. Pracujúce deti majú veľmi malú možnosť sa brániť, zvlášť keď na ich príjme závisí celá rodina a firmy, ktoré detskú prácu využívajú, to pochopiteľne nikde neuvádzajú. Ďalším problémom je novodobá forma otroctva, ktorá existuje aj v Afrike. Napríklad na kakaových plantážach v krajinách okolo Guinejského zálivu (Pobrežie slonoviny, Ghana, Nigéria, Kamerun) pracujú tisíce detských otrokov. Farmári ich nakúpili od chudobných rodičov a väčšina z nich pochádza zo zbedačeného Mali. Zamestnávateľia detí, v množstve prípadov nie sú ani registrovaní ako zamestnávateľia, čo sa premieta aj v tom, že deti nemajú za svoju prácu zaplatené alebo im ponúknu ako odplatu za prácu jedlo alebo strechu nad hlavou. Veľmi nebezpečné pre dieťa je keď pracuje v nevyhovujúcich podmienkach alebo keď sa pri práci zraní, ochorie, nedostáva žiadnu náhradu mzdy a v extrémnych prípadoch ani len lekársku starostlivosť. Vyskytujú sa situácie kedy je zamestnávateľom dieťaťa jeho vlastná rodina. Nie je vylúčené, že rodina dieťaťa týra extrémnou prácou kde ako odmena za odrobený deň mu je poskytnutá večera a nocľah. Najviac zamestnaných detí je v poľnohospodárstve a rybolove, odhaduje sa že v tomto

odvetví pracuje okolo 150 miliónov detí. V sektore služieb kam patrí predaj, práca v hoteloch a reštauráciách pracuje okolo 48 miliónov maloletých detí. Zbytok detských pracovníkov čo je okolo 20 miliónov pracuje v oblasti priemyslu, čo v sebe zahŕňa prácu v stavebníctve, baníctve ťažbe a podobne a z celkového počtu okolo 5% detí vykonáva prácu súvisiacu s exportom¹⁵⁵.

Ako už bolo spomenuté vyššie Medzinárodná organizácia práce definuje čo spadá pod pojem najhoršia forma detskej práce. Pod tento pojem spadajú všetky formy otroctva alebo praktiky tomu podobné, ako je predaj a obchodovanie s deťmi, nútená alebo zákonom nariadená detská práca, ktorá zahŕňa taktiež nútené alebo povinné náборы detí za účelom ich využitia v ozbrojených konfliktoch. Ďalej sem patrí druh práce, ktorý spočíva vo využívaní, obstarávaní alebo ponúkaní detí za účelom prostitúcie, produkcie pornografických materiálov alebo ponúkaní detí na nezákonné aktivity, obzvlášť pre výrobu a obchodovanie s drogami. A nakoniec práca, ktorá svojou povahou alebo okolnosťami, za ktorých je vykonávaná môže poškodiť zdravie, bezpečnosť alebo morálku detí¹⁵⁶. Medzinárodná organizácia práce sa snaží o elimináciu tohto nežiadúceho javu aj tým spôsobom, že prijala Konvenciu č. 182 o zákaze a okamžitých opatreniach k odstráneniu najhorších foriem detských prác. Všetky štáty, ktoré prijali túto konvenciu sa zaviazali k tomu, že vykonajú okamžité a efektívne opatrenia, ktoré povedú k zákazu a eliminácii najhorších foriem detských prác pre všetky deti mladšie ako 18 rokov. Dôvody, ktoré vedú k obchodovaniu s deťmi sa môžu líšiť, najmä od pohlavia a s tým súvisiaceho druhu práce. U chlapcov ide najmä o manuálnu prácu, prácu vo vojnových situáciách a v poslednom období aj sexuálne zneužívanie. U dievčat ide o najmä o prácu v oblasti sexuálnych služieb, predaj dievčat na prostitúciu ale aj predaj starším mužom za účelom manželstva alebo o vopred dohodnuté manželstvá.

Medzi najhoršie formy detskej práce patrí sexuálne zneužívanie detí, ktoré je podľa mnohých autorov jedno z najhorších druhov práce. Sexuálne zneužívanie je zneužívanie dieťaťa alebo mladistvej osoby mladšej ako 18 rokov osobou staršou ako 18 rokov. Toto konanie je sprevádzané platbou za túto službu buď priamo peniazmi alebo naturáliami dieťaťa alebo tretej osobe. Zneužívanie môže mať viaceré formy a to: využívanie dievčat a chlapcov pri sexuálnych aktivitách, ktoré sú platené v hotovosti na miestach ako sú nevestince, diskotéky, masážne salóny, bary, hotely a pod. Obchodovanie s deťmi a mladistvými za účelom ich sexuálneho zneužívania, sex turizmus, ktorého cieľom sú deti, produkcia a distribúcia detskej

¹⁵⁵ Zdroj Medzinárodná organizácia práce 2002

¹⁵⁶ Worst Forms of Child Labour Convention No. 182 – vlastný preklad

pornografie. Deti, ktoré sú zamestnané na účely sexuálnych služieb len v málo prípadoch takto pracujú dobrovoľne. Zväčša sú tieto deti obeťami únosov spojených s predajom. Je dôležité spomenúť, prípady kedy chcú deti dobrovoľne pracovať ale sú obeťami podvodu a ich pôvodné zamestnanie sa zmení na poskytovanie sexuálnych služieb. Tieto deti sú zo strany ich zamestnávateľov cielene pod vplyvom drog a alkoholu. Dôsledkom sexuálneho zneužívania nie sú len fyzické traumy ale najmä psychické. Medzi fyzické problémy môžeme zaradiť rôzne prenosné pohlavné choroby, vrátane infekcie HIV, nechcené tehotenstvo, potrat, neplodnosť a v tom najhoršom prípade smrť dieťaťa. Deti sa počas nedobrovoľného poskytovania práce stretávajú s fyzickým násilím a najmä rôznymi požiadavkami zo strany klientov alebo kupliarov čo môže mať vyššie spomenuté následky. Psychické problémy môžu spočívať v strate sebavedomia, problémami so správaním, pocit viny či samovražedné sklony¹⁵⁷.

Medzinárodné úsilie smeruje k zákazu a trestaniu tých, ktorí deti a mladistvých zneužívajú. Už v roku 1996 bola na Svetovom kongrese proti komerčnému sexuálnemu zneužívaniu detí publikovaná Štokholmská deklarácia, ktorá účastnícke krajiny zaväzovala k prijatiu Národného akčného plánu za účelom riešenia tohto problému. Proti tejto forme detskej práce bojuje ILO aj prostredníctvom Konvencie č. 182 UN vydanej k Dohovoru o právach dieťaťa, detskej prostitúcii a detskej pornografii¹⁵⁸. Podľa dohadov je celosvetovo komerčne zneužívaných až 1 800 000 detí. V súčasnej dobe sa zvyšuje aj dopyt po mladých chlapcoch ako sexuálnom objekte zo strany turistov z bohatých krajín.

Medzi najhoršie formy detskej práce patria aj nezákonné aktivity detí. Pod pojmom nezákonné aktivity detí rozumieme ilegálne aktivity a trestné činy, ku ktorým sú zneužívané deti. Medzi takéto druhy nezákonných aktivít patrí napríklad organizované žobranie detí na ulici. Deti sú nútené žobrať peniaze na ulici od ľudí a to čo zarobia musia dávať svojim zamestnávateľom, ktorí ich počas celého žobrania sledujú. V prípade ak sa im nepodarí zarobiť dostatočný obnos peňazí, bývajú často trestané bitkou, týrané hladom alebo aj zmrzačené. Okrem žobrania môžeme medzi nezákonné aktivity zaradiť aj rôzne druhy krádeží a vlámania. Tieto deti môžu byť prinútené páchať trestné činy prostredníctvom hrozieb, násilia alebo môžu byť pod tlakom aby zaistili peniaze pre svoje rodiny.

¹⁵⁷ Medzinárodná organizácia práce (ILO) 2002

¹⁵⁸ Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography

Ďalšou kategóriou sú deti, ktoré sú už od útleho veku závislé od drog. Tie pre získanie peňazí na zakúpenie si dávky alebo pre samotnú dávku sú ochotné dobrovoľne páchať trestnú činnosť. Veľmi frekventované nezákonné aktivity detí je ich zapojenie do obchodu s drogami. Konvencia č. 182 Medzinárodnej organizácie práce definuje tento druh práce ako jednu z najhorších foriem detskej práce, nakoľko tento druh aktivity v sebe zahŕňa veľké nebezpečenstvo pre deti samotné. Deti a mladiství sa vyskytujú v situáciách neustáleho napätia, strachu, nedôvery a konfliktov. Deti sú preto používané na tento druh obchodu lebo kvôli ich nevinnosti ich ani samotná polícia nepovažuje za páchatel'ov a do určitého veku sú deti tresne nezodpovedné. V Indonézii, Thajsku a na Filipínach je zneužívanie deti na obchod s drogami veľmi častý jav. Veľmi nebezpečný sprievodný jav takejto práce je samotná drogová závislosť týchto detí, ktorá vyplýva z neustáleho napätia a strachu.

Jednoznačne najnebezpečnejší sektor z hľadiska počtu úmrtí je odvetvie baníctva a ťažby nerastov. Deti pracujú hlboko v podzemí v rôznych podzemných tuneloch, ktoré sú široké len tak aby sa tam dieťa zmestilo, zdvíhajú náklady s väčšou hmotnosťou ako oni samé, sú učupené dlhé hodiny vo vode a preosievajú piesok aby získali drahé kamene. Deti pracujúce v baniach, v ktorých sú veľmi malé priestory, možno ich nájsť v Afrike, Latinskej Amerike a Ázii ale dokonca aj v niektorých častiach Európy. Väčšina krajín má pre prácu v baniach stanovený vek detí od 14 do 18 rokov a v niektorých krajinách môžu deti pracovať v baniach vo veku 7 rokov. Tieto oblasti kde je baníctvo zdrojom peňazí zvyčajne pre celé rodiny je vzdelanie, sociálne služby a právo neznámy pojem a objavuje sa tu zneužívanie vo forme drog a alkoholu, násilie, zločinnosť či prostitúcia. Z toho dôvodu je toto prostredie pre dieťa nebezpečné tak z fyzického či psychického hľadiska. Deti vykonávajú prácu nie len v baniach ale aj v kameňolomoch, ťažia zlato, drahé kamene, soľ a stavebný materiál, uhlie, piesok a pod. Pri výkone tohto druhu práce musia deti pracovať s kladivom, nosiť zeminu na chrbtoch, tlačiť vozíky naplnené materiálom, odstraňujú vodu z baní a kopú jamy. Pri výkone týchto prác im hrozia rôzne druhy zranenia a s tým spojené zdravotné problémy a v mnohých prípadoch aj smrť. Ďalšiemu riziku sú deti vystavené keď pracujú v kontaminovanom prostredí, kde je nulová hygiena¹⁵⁹.

Ako detská práca v domácnosti je označovaná situácia keď je dieťa zapojené do vykonávania práce súvisiacej s chodom domácnosti tretej strane, pokiaľ toto dieťa nedosiahlo minimálny vek, ktorý je určený zákonom pre prijatie dieťaťa do zamestnania alebo pokiaľ ho dosiahlo

¹⁵⁹ Zdroj ILO 2007. Napr. takto pracujúce deti možno nájsť aj v Európe konkrétne na Ukrajine.

a je mladšie ako 18 rokov, ale prácu vykonáva v nebezpečnom prostredí či za otrockých podmienok, čo je považované za jednu z najhorších foriem detskej práce¹⁶⁰. Práca v domácnosti je niekedy považovaná za pozitívny jav a istú formu prípravy dieťaťa na život v budúcnosti. Z pozitívneho postoja k tomuto druhu práce je často problematika detskej práce v domácnosti ignorovaná a spoločnosť sa k tomu stavia ľahostajne. Detská práca v domácnosti sa odohráva za múrmi domu a tým pádom má skrytú povahu a je náročné určiť presný počet takto pracujúcich detí. Ako bolo už spomenuté v iných podkapitolách, prácu v domácnosti vykonávajú najmä dievčatá a to už od útleho veku. Súvisí to najmä s tradičným vnímaním ženy v domácnosti a taktiež s prípravou dievčat na úlohu ženy a matky. Tieto deti vykonávajú prácu pod dozorom zamestnávateľa čo je v 90% prípadoch jeden z rodičov alebo dokonca obaja.

3.4. Zhrnutie problematiky detskej práce

Problematika detskej práce nie je v spoločnosti žiadnym novým pojmom. Predpokladá sa, že vo svete je okolo 200 miliónov pracujúcich detí¹⁶¹. Zákaz detskej práce je pritom pre vývoj dieťaťa veľmi podstatný: dieťa zneužívané na prácu má logicky minimálny ak nie žiaden prístup k vzdelaniu. Právo na vzdelanie ako také a možnosť zamestnania, ktoré je spojené s kvalitným vzdelaním boli hlavným dôvodom prečo bol presadený zákaz detskej práce¹⁶². Podľa medzinárodnej organizácie práce platí všeobecne uznávaná hranica pätnástich rokov ako vznik pracovnej subjektivity, len pre niektoré krajiny platí možnosť detskej práce už od štrnástich rokov. Existujú ešte schválené výnimky nižšej hranice veku, na výkon práce¹⁶³. V rámci činnosti Medzinárodnej organizácie práce postupne vzniklo dvanásť dohôd, ktoré sa tematicky dotýkajú ochrany dieťaťa. Na účely tejto práce boli spomenuté len niektoré z týchto dohôd. Najvýznamnejšia je dohoda z roku 1999 týkajúca sa najhorších foriem detskej práce¹⁶⁴. V treťom článku tejto dohody sa uvádza, že medzi najhoršie formy detskej práce patrí najmä akákoľvek forma otroctva či obchodovania s deťmi, ich zneužívanie k prostitúcií

¹⁶⁰ Zdroj: ILO/ IPEC, 2006

¹⁶¹ Z niektorých zdrojov Medzinárodnej organizácie práce (www.ilo.org/public) sa dokonca dočítame o nasledujúcich počtoch: 250 miliónov detí pracuje, z nich takmer polovica na plný úväzok

¹⁶² Hanson, K., Vandale, A.: Working children and international labour law, a critical analysis, The International Journal of Children's Rights, 2003, s. 90.

¹⁶³ Hanson, K., Vandale, A.: Working children and international labour law, a critical analysis, The International Journal of Children's Rights, 2003, s. 99.

¹⁶⁴ ILO Convention on the Worst Forms of Child Labour (No. 182).

alebo pornografií, prípadne k ďalším ilegálnym činnostiam typu, distribúcia drog a všetky druhy prác, ktoré môžu ohroziť morálny vývoj detí a ich ochranu¹⁶⁵.

O zákaze detskej práce sa stretávame taktiež v Dohovore o právach dieťaťa. Kde sa v článku 32 uvádza, že štáty ktoré sú stranou dohovoru sa tento článok zaviazali plniť, a teda dieťa má právo na ochranu pred hospodárskym vykorisťovaním a pred vykonávaním akékoľvek práce, ktorá pre neho môže byť nebezpečná, môže brániť jeho vzdelávaniu alebo ktorá by škodila jeho zdraviu či telesnému, duševnému, mravnému alebo sociálnemu rozvoju. Toto ustanovenie je v súlade s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa, ktoré by malo byť výkladovým stanoviskom pri všetkých situáciách, kedy sa jedná o dieťa¹⁶⁶. V rámci schvaľovacieho procesu článku 32 Dohovoru si niektoré štáty uplatnili právo na tzv. výhradu. Napríklad India ratifikovala Dohovor s výhradou vo vzťahu k požiadavkám minimálneho veku umožňujúceho detskú prácu. Práve India sa objavuje na zozname štátov, ktoré sú opakovane napomínané Výborom OSN pre práva dieťaťa, ktorý je hlavným orgánom monitorujúcim dodržiavanie práv stanovených Dohovorom. Zákaz detskej práce je tak významným princípom, že je ochránený aj Európskou sociálnou chartou, kde majú deti podľa článku 7 právo na špeciálnu ochranu, okrem iného aj pri práci. Deti vo veku do pätnástich rokov tak môžu byť zamestnané len prácami, ktoré neškodia ich zdraviu, morálke ani vzdelaniu. Ako vyplýva z vyššie uvedeného, zákaz práce nie je bezpodmienečný a absolútny. Hranica sa nachádza v tom bode kedy je manuálna aj duševná práca pre dieťa prínosom, pretože rozvíja celý rad jeho kompetencií vrátane kompetencie sociálnej. Zákaz sa viaže na tie oblasti, ktoré sú pre dieťa najnebezpečnejšie, a o postih práce vykonávanej deťmi pod zákonom stanovenou vekovou hranicou, zákaz práce ktorá môže ohroziť mentálny alebo fyzický vývoj dieťaťa a nakoniec zákaz výkonu druhu práce, ktorý má označenie ako najnebezpečnejší, ktorý je tak aj medzinárodne definovaný, napr. otroctvo, nevoľníctvo, obchodovanie s deťmi a iné formy ich zneužívania.

Základnými zásadami, ktorými má byť vedené každé jednanie týkajúce sa dieťaťa sú princípy nediskriminácie, participácie, princíp práva na prežitie a zastrešujúci princíp najlepšieho záujmu dieťaťa¹⁶⁷. Princíp sledovania najlepšieho záujmu dieťaťa má byť splnený za každých okolností. Tento princíp má byť aplikovaný najmä v rodinnej oblasti, v oblasti obchodovaní s deťmi a detskou prácou. Je nepochybné, že ide o nosný princíp celého

¹⁶⁵ Implementation Handbook of the Convention on the Rights of the Child, Child Labour, United Nations Children's Fund 2007, ISBN 978-92-806-4183-7, s. 487.

¹⁶⁶ Článok 3 Dohovoru o právach dieťaťa.

¹⁶⁷ Tieto kritéria sa objavujú s obmenou uvádzajú často a uvádza ich tiež aj Výbor OSN.

rozhodovania o dieťaťi. Pokiaľ ide o oblasť práce, je pochopiteľne veľmi podstatné zaistiť najlepší záujem dieťaťa na to, aby mu bol poskytnutý nerušený vývoj a odpočinok; a ten je nepochybne v jeho najlepšom záujme. Dieťa by malo byť, ak je to samozrejme možné a rozumné, vypočítané ohľadne svojich preferencií. Požiadavka participácie deti býva vyjadrená ako súhrn niekoľkých aspektov: dieťa má byť v spoločnosti, ktorá usiluje o jeho participáciu, má byť vypočítané pričom jeho prejavy a postoje sú podporované, nie utláčané.

Zákaz detskej práce je kompatibilný s ustanovením Dohovoru o právach dieťaťa, podľa ktorého má každé dieťa právo na odpočinok¹⁶⁸. Je to teda v súlade s právom dieťaťa nepracovať. Dieťaťu musí byť poskytnutý voľný čas na odpočinok, jeho záujmy aj na voľnočasové aktivity. Odpočinkom je myslený nie iba ako prostý opak pracovnej činnosti ale taktiež napríklad dostatočný spánok¹⁶⁹. Deti, ktoré nemajú poskytnutý dostatočný odpočinok sú nie len nesústredené v škole na výuku ale sú aj náchylnejšie k rôznym ochoreniam. Je možné teda tvrdiť, že nedostatok odpočinku je dokonca nevhodný z hľadiska prevencie ochorení. Porovnanie uvedených ustanovení a to zákazu detskej práce a práva na odpočinok je ukazujúci na princípe nedeliteľnosti ľudských práv. Jednotlivé práva dieťaťa resp. ľudské práva je treba presadzovať ucelene a najmä v ich vzájomnom súlade. V súvislosti so zneužívaním detí na fyzickú prácu je potrebné zaoberať sa aj zneužívaním detí na účely vojenských doktrín.

Základné štatistiky o detskej práci:

- Počet pracujúcich detí sa odhaduje až na 218 miliónov.
- Počet pracujúcich detí sa pod hranicu 12 rokov sa odhaduje až na 108 miliónov
- Počet detských úmrtí v súvislosti s prácou, ktorú tieto deti vykonávajú sa odhaduje až na 22 tisíc detí ročne

Globálne rozloženie detskej práce:

- Počet pracujúcich detí v Ázii sa podľa dostupných informácií odhaduje až na 122 miliónov

¹⁶⁸ Článok 31 Dohovoru o právach dieťaťa

¹⁶⁹ Commentary on the United Nations Convention on the Rights of The Child, Martinus Nijhoff Publishers, ISBN: 978-90-04- 4732-4, s.469

- Počet pracujúcich detí v subsaharskej Afrike sa podľa dostupných informácií odhaduje až na 49,3 miliónov
- Počet pracujúcich detí v Južnej Amerike a Karibiku sa podľa dostupných informácií odhaduje až na 5,7 miliónov
- Počet pracujúcich detí v ostatných častiach sveta (Európa, Blízky Východ, Severní Afrika) sa podľa dostupných informácií odhaduje až na 41 miliónov

Sektory v ktorý deti najčastejšie pracujú:

- Počet detí pracujúcich v poľnohospodárstve predstavuje až 69 percent, čo je cca 150 miliónov pracujúcich detí
- Počet detí pracujúcich v priemysle predstavuje až 9 percent, čo je cca 12 miliónov pracujúcich detí
- Počet detí pracujúcich v službách predstavuje až 22 percent, čo je cca 48 miliónov pracujúcich detí

4. Organizácia Spojených Národov

Organizácia spojených národov (ďalej len "OSN") je organizácia, ktorá združuje väčšinu krajín a tvorí najväčšiu medzinárodnú organizáciu na svete. Základný pilier OSN tvorí jej Charta, ktorá vstúpila do platnosti 24.10.1945 a ktorá si po prvýkrát ako jeden zo štyroch základných cieľov stanovila aj podporu ľudských práv a slobôd bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva. OSN je spoločenstvom niekoľkých organizácií ktoré pôsobia pod jej záštitou. Ide o organizácie pre výchovu, vedu a kultúru vedené ako UNESCO¹⁷⁰, Svetová zdravotnícka organizácia WHO¹⁷¹ a Detský fond Spojených národov UNICEF¹⁷².

Detským právam sa venuje vo svojich ustanoveniach aj Všeobecná deklarácia ľudských práv z roku 1948, kde vo svojom článku 152 zakazuje svojvoľné zasahovanie do súkromného života, do rodiny, domova a priznáva každému právo na zákonnú ochranu proti takým zásahom alebo útokom. Pôvodným zámerom bolo prijať po Všeobecnej deklarácii ľudských práv podrobnejší Dohovor, nakoniec sa dohodlo na samostatných Dohovoroch.

Ako bolo už spomínané v predchádzajúcich kapitolách Dohovor o právach dieťaťa predstavuje kľúčový dokument na ochranu detských práv v medzinárodnom práve. Dohovor tvorí 55 článkov a sú k nemu pripojené ďalšie 3 Opčné protokoly ktoré sú zamerané na konkrétnu problematiku a bližšie ju rozoberajú. Ide o prvý komplexný medzinárodný dohovor zameraný na ochranu a posilnenie postavenia dieťaťa, kde je na dieťa pozerané ako na aktívny subjekt medzinárodného práva. Z dôvodu jedinečného postavenia tohto Dohovoru bolo nevyhnutné zaobstarať kontrolný mechanizmus. Strany Dohovoru sa pri implementácii zaviazali k použitiu všetkých opatrení a to tak legislatívneho ako aj administratívneho charakteru aby bola zaistená realizácia všetkých článkov Dohovoru¹⁷³. Na tieto účely bol zriadený nezávislý medzinárodný orgán nazvaný Výbor OSN pre práva dieťaťa (ďalej len "Výbor").

Základnou náplňou Výboru je skúmanie, ako je Dohovor vykladaný a dodržiavaný v krajinách ktoré sú stranami Dohovoru, či boli prijaté potrebné opatrenia na jeho realizáciu

¹⁷⁰ UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

¹⁷¹ WHO: World Health Organization

¹⁷² UNICEF: United Nations Children's Emergency Fund

¹⁷³ V článku 4 Dohovoru o právach dieťaťa je záväznosť vysvetlená nasledovne: „Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru, vykonajú všetky potrebné zákonodarné, správne a iné opatrenia pre uskutočnenie práv uznaných týmto Dohovorom. Pokiaľ ide o hospodárske, sociálne a kultúrne práva, štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, urobia opatrenia v maximálnej miere podľa svojich možností a podľa potreby v rámci medzinárodnej spolupráce.“

a či povinnosti, ku ktorým sa signatárske štáty zaviazali sú aj dodržiavané. Výbor pre práva dieťaťa tvorí 18 nezávislých expertov, ktorí sú uznávaní v oblasti detských práv. Pôvodne bol Výbor tvorený z 10 expertov, k navýšeniu počtu došlo v roku 2003 na základe Dodatku k Dohovoru. Výbor sa schádza tri krát ročne v Ženeve, kde sídli aj sekretariát pri Úrade Vysokého komisára pre ľudské práva a každé dva roky Výbor podáva správu o svojej činnosti Valnému zhromaždeniu OSN¹⁷⁴. Právny základ Výboru je obsiahnutý v článkoch 43, 44 a 45¹⁷⁵ Dohovoru, slúži ako kontrolný mechanizmus a slúži na realizáciu Dohovoru v medzinárodnej rovine vďaka článku 38.

Výbor má právomoc zasiahnuť v prípade ak nastane v zemi vážna situácia tzv. *urgent action*. Deje sa tak na základe článku 44 ods. 4 Dohovoru a Výbor môže požadovať od vlády ďalšie informácie významné pre uplatňovanie Dohovoru, alebo môže navrhnúť aj návštevu krajiny, kde je situácia vážna, prípadne postúpiť podanie na príslušnú inštitúciu OSN.

V minulosti mal Výbor oprávnenie na vydávanie odporúčaní týkajúcich sa jednotlivých štátov a taktiež aj odporúčania na základe čl. 45 písm. d (napr. odporúčanie vzťahujúce sa na deti v ozbrojených konfliktoch v roku 1998).

Výbor je okrem kontroly dodržiavania jednotlivých článkov Dohovoru oprávnený vydávať všeobecne nezáväznú odporúčania a návrhy vo forme tzv. záverečných hodnotení, týkajúcich

¹⁷⁴ Tento systém predkladania správ o činnosti Výboru je obsiahnutý v článku 44 ods. 5 Dohovoru.

¹⁷⁵ Článok 43 ods. 1 a 2:

1. Za účelom zisťovania pokroku dosiahnutého signatárskymi štátmi pri plnení záväzkov prijatých týmto Dohovorom, sa zakladá Výbor pre práva dieťaťa, ktorý bude vykonávať nižšie uvedené funkcie.

2. Výbor sa skladá z desiatich členov vysokého morálneho kreditu a uznávaných odborníkov v oblasti, ktorej sa Dohovor dotýka. Členovia výboru sa volia zo štátov, ktoré sú zmluvnými stranami tohto dohovoru, občania budú vykonávať túto funkciu ako súkromné osoby, pričom sa bude brať ohľad na spravodlivé zemepisné rozdelenie a na zastúpenie hlavných právnych systémov.

Článok 44 ods. 1: Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami tohto Dohovoru sa zaväzujú, že budú Výboru predkladať, prostredníctvom generálneho tajomníka Spojených národov, správy o opatreniach prijatých na uplatňovanie práv stanovených v tomto Dohovore a o pokroku, ktorý sa dosiahol pri uplatňovaní týchto práv: a/ do dvoch rokov, keď nadobudol Dohovor platnosť v štátoch, ktoré sú tu zmluvnými stranami, b/ potom každých päť rokov.

Článok 45: Za účelom zabezpečenia účinného uplatňovania Dohovoru a podpory medzinárodnej spolupráce v oblasti upravenej týmto Dohovorom: a/ špecializované organizácie, Detský fond OSN a iné orgány Spojených národov, majú právo zúčastňovať sa na rokovaní o uplatňovaní tých ustanovení tohto Dohovoru, ktoré spadajú do oblasti ich činnosti. Výbor môže podľa uváženia vyzvať špecializované organizácie, Detský fond OSN a iné kompetentné orgány, aby poskytovali rozsiahlu pomoc pri uplatňovaní Dohovoru v oblastiach spadajúcich do ich činnosti. Výbor môže vyzvať špecializované organizácie, Detský fond OSN a iné orgány Spojených národov, aby predložili správy o uplatňovaní Dohovoru v oblastiach spadajúcich do ich činnosti, b/ Výbor musí podľa svojho vlastného zváženia postúpiť špecializovaným organizáciám, Detskému fondu OSN a iným kompetentným orgánom, správy od signatárskych štátov obsahujúce požiadavku alebo poukazujúce na potrebu technickej rady alebo pomoci, spolu s prípadnými poznámkami a návrhmi Výboru, týkajúcimi sa týchto požiadaviek alebo oznámení

sa správ štátov a implementácie Dohovoru, ktoré sú následne odosielané jednotlivým štátom a Valnému zhromaždeniu. Tieto hodnotenia môžu obsahovať rôzne návrhy na dovyšetrovanie určitej situácie ak to Výbor pokladá za potrebné. Výbor pri tomto dovyšetrovaní očakáva aj prijatie nových opatrení. Okrem správ ktoré Výbor vydáva, môže správy taktiež prijímať od nevládných organizácií, ktoré popisujú situáciu v krajine. Činnosť Výboru je kontrolovaná na základe podania správy o svojej činnosti Valnému zhromaždeniu a Generálnemu tajomníkovi. Táto kontrolná procedúra sa netýka len Dohovoru ale aj Opčných protokolov. Kontrolný mechanizmus pri opčných protokoloch funguje tiež na báze podávania správ v určitých časových intervaloch. Vďaka prijatiu Opčného protokolu o procedúre oznámení v roku 2011 je možnosť podania individuálnych sťažností obetí alebo ich zástupcov pre porušovanie ich práv vyplývajúcich z Dohovoru a jeho Opčných protokolov a možnosť zahájenia vyšetrovacieho postupu samotným Výborom v prípade vážneho a rozsiahleho porušenia ľudských práv.

V preambule tohto Opčného protokolu ja opäť potvrdené postavenie dieťaťa ako „*subjekt práva a ľudskú bytosť*“ a taktiež uznáva „*zvláštne a závislé postavenie dieťaťa, ktoré môže mať veľké ťažkosti pri domáhaní sa ochrany pri porušovaní svojich práv*“. Výbor taktiež odkazuje v preambule na základný princíp celého Dohovoru, na najlepší záujem dieťaťa. Tento najlepší záujem musí byť hlavným hľadiskom pri domáhaní sa nápravy pri porušení práv dieťaťa. Preambula obsahuje aj dôležitý odkaz pre signatárske štáty, a to aby, pristúpili k efektívnym prostriedkom nápravy v rámci vnútroštátnych mechanizmov v prípade porušenia práv dieťaťa.

Význam Výboru ako kontrolného mechanizmu nie je jednoznačný. Je to z toho dôvodu, že procedúra kontroly je veľmi časovo náročná a je nutné vytvoriť bezprostrednú možnosť Výboru jednať, v prípade závažného porušenia detských práv. Kontrolný mechanizmus je podopretý aj množstvom organizácií a občianskych spoločností, ktoré môžu napomáhať k implementácii Dohovoru na lokálnej úrovni. Ďalší nástroj Výboru je vydávanie všeobecných pripomienok, ktoré vychádzajú zo zistení z prieskumov správ štátov ohľadne vysvetlenia jednotlivých ustanovení Dohovoru. Výbor takýmto spôsobom zasahuje aj do oblasti medzinárodných inštrumentov, a to rôznymi odkazmi na relevantné medzinárodné dohovory.

Kontrolný mechanizmus je podporovaný tak nevládnymi organizáciami ako aj občianskymi združeniami, ktoré taktiež napomáhajú k riadnej implementácii Dohovoru. Výrazným nedostatkom je však neexistujúca reakcia na záverečné hodnotenia Výboru týmito

organizáciami a tým pádom nie je možná reálna účasť na riešení problémov. Hlavným dôvodom je aj zlá organizácia, nedostatok finančných zdrojov a pod.

4.1. Ustanovenie charty OSN a humanitárna intervencia

Humanitárna intervencia je pojem, ktorý nemá jasný a všeobecne akceptovaný právny základ a taktiež ani presnú definíciu. Zo všeobecného právneho hľadiska je humanitárna intervencia chápaná ako otázka vzťahu medzi štátnou suverenitou a teda ľudskými právami a použitím sily. Inak povedané, je to hranica na použitie ozbrojenej sily voči ľudským bytostiam z hľadiska medzinárodného práva. Humanitárna intervencia je na medzinárodnej úrovni definovaná ako: „(...) hrozba použitia sily, alebo použitie sily za hranicami štátu, štátom alebo skupinou štátov, s cieľom zabrániť alebo ukončiť rozsiahle a hrubé porušovanie základných ľudských práv jedincov, ktorí nie sú občanmi intervenujúceho štátu, bez súhlasu štátu na ktorého teritóriu je sila použitá“¹⁷⁶. Hlavnou podmienkou ktorá musí byť splnená, aby sa intervencia resp. zásah dal definovať ako humanitárny musí byť zásah bez súhlasu dotknutého štátu, na ktorom je použitá ozbrojená sila a humanitárny zámer. Humanitárna intervencia je pojem ktorý sa začal používať už okolo 15. storočia ale medzinárodné spoločenstvo zaznamenáva expanziu v 20. storočí a najmä po prvej a druhej svetovej vojne. Obe vojny boli odkazom zlyhania medzinárodnej diplomacie, spolupráce a potreby obmedzenia používania zbraní a rozvoj ľudských práv.

Charta OSN predstavuje zmluvu zakladajúcu práva a povinnosti pre všetky strany ktoré sa k organizácii pripojili. Charta OSN okrem iného presadzuje doktrínu štátnej suverenity a jej koncept nezasahovania do tejto suverenity a zákaz použitia sily¹⁷⁷. Množstvo autorov sa rozdeľuje v názore na intervenciu v charte OSN. Dochádza k stretu názorov v oblasti, či charta umožňuje alebo neumožňuje humanitárnu intervenciu. Niektorí autori tvrdia, že charta humanitárnu intervenciu zakazuje a to konkrétne v článku 2 (2)¹⁷⁸, (7)¹⁷⁹. Ozývajú sa aj názory,

¹⁷⁶ Holzgrefe, J.L.: The Humanitarian Intervention Debate, In Holzgrefe, J.L.; Keohane, R.: Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas, Cambridge University Press, ISBN: 0521821983-hardback, 2003: s.18.

¹⁷⁷ Charta OSN čl.2 (6) „ Organizácia sa postará o to, aby aj štáty, ktoré nie sú členmi konali podľa zásad, pokiaľ je potrebné na udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.“

¹⁷⁸ Charta OSN čl. 2 (4) „Všetci členovia Organizácie Spojených národov sa vystríhajú vo svojich medzinárodných stykoch hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu, ako aj každého iného spôsobu nezlučiteľného s cieľmi Organizácie Spojených národov“.

¹⁷⁹ Charta OSN čl. 7 „Nijaké ustanovenia tejto Charty nedáva Organizácii Spojených národov právo zasahovať do vecí, ktoré podstatne patria do vnútornej právomoci štátov, ani nezaväzuje jej členov, aby takéto veci

ktoré tvrdia, že humanitárna intervencia má podporu v Charte OSN v prípade ak sa charta vykladá progresívne. Progresívny výklad vychádza zo základného tvrdenia a to, že humanitárna intervencia, ak sa týka ochrany ľudských práv a teda základného piliera charty OSN, neohrozuje nezávislosť a územnú integritu daného štátu. Použitie sily, ktoré má za následok ohrozenie územnej integrity a politickej nezávislosti štátu je postavené mimo zákona, podľa čl. 2(4) Charty. Tento argument vedie k presvedčeniu, že hrozba straty ľudských životov sa môže javiť ako jasné oprávnenie pre humanitárnu intervenciu vyplývajúcu z ustanovenia Charty OSN.

Ochrana ľudských práv tvorí podstatu OSN a ako je ustanovené v preambule Charty OSN „*uchrániť budúce pokolenie pred metlou vojny udržaním medzinárodného mieru a bezpečnosti*“. Napriek tomu, naďalej zostáva primárnym účelom OSN ochrana základných práv a slobôd jednotlivca¹⁸⁰. Podľa zmlúv OSN¹⁸¹ o ľudských právach schválených v súlade s ustanoveniami Charty, ľudské práva dnes predstavujú jasnejší dôvod k zásahu do vnútroštátnych záležitostí štátu ako kedykoľvek predtým a normy dospeli do takého štádia, kedy môžu byť implementované a vynútiteľné. Na jednej strane je možné konštatovať pozitívny nárast v oblasti ochrany ľudských práv ale na druhej strane je nutné povedať, že žiaden z nástrojov pre ochranu ľudských práv nedisponuje s možnosťou použitia sily pre vynútenie ich dodržiavania.

V súvislosti s vážnosťou okolností, na ktoré je možné použiť humanitárnu intervenciu, je nevyhnutné aj použitie sily. Deje sa tak preto, lebo rozsiahle porušovanie ľudských práv, ktoré vedie k masovým stratám na životoch sa uskutočňuje počas ozbrojeného konfliktu. Po uvážení relevantných ustanovení Charty OSN je možné dôjsť k predbežnému zámeru, na základe ktorého je možné obhajovať existenciu humanitárnej intervencie v extrémnych prípadoch a za výnimočných okolností páchania rozsiahleho porušovania ľudských práv. Dá sa povedať aj, že Charta žiadnym spôsobom nebráni humanitárnej intervencii. Charta sa výslovne nevyjadruje k humanitárnej intervencii vďaka čomu je možné konštatovať, že Charta túto intervenciu ani nestavia mimo práva.

podrobovali riešeniu podľa tejto Charty. Táto zásada však neprekáža, aby sa použili donucovacie opatrenia kapitoly VII“.

¹⁸⁰ V preambule Charty OSN je napísané: „ My, ľud spojených národov, odhodlaní.... potvrdiť vieru v základné práva, v dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti, v rovnaké práva mužov a žien i národov veľkých a malých...“

¹⁸¹ Existuje šesť hlavných zmlúv OSN na ochranu ľudských práv a sú to: Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie(1965), Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach -1966, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach -1966, Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien – 1977, Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu a trestaniu – 1948 a Dohovor o právach dieťaťa – 1989.

4.1.1. Bezpečnostná rada OSN a humanitárna intervencia

V súlade s ustanoveniami Charty je Bezpečnostná rada primárne zodpovedná za uskutočnenie použitia sily, čo zahŕňa aj použitie sily v rámci humanitárnej intervencie. Bezpečnostná rada disponuje niekoľkými funkciami. Ide najmä o právomoc v rozhodovaní o existencii hrozby mieru, porušenia mieru alebo útočného činu¹⁸² a o rozhodovaní o prostriedkoch, ktoré treba použiť v nevyhnutných situáciách. Veľkým problémom pri interpretácii relevantných ustanovení je otázka čo sa rozumie alebo čo je „*ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti*“. Oficiálne vysvetlenie tohto pojmu nenájdeme v žiadnom dokumente ani v samotnej Charte OSN. Zvyčajne sa vychádza z interpretácie ustanovení Charty, kedy sa počas konferencie v San Franciscu po porušení mieru rozumela cezhraničná agresia. Občianke vojny sa považovali za vnútornú záležitosť každého štátu a boli mimo záujem OSN. Právomoc, ktorou Bezpečnostná rada disponuje je daná Chartou OSN a je aj rozšírená konkrétnymi rezolúciami autorizujúcimi použitie sily, na základe ktorých by Bezpečnostná rada pri rozhodovaní o zásahu mala prísť k záveru, že situácia je nie len „*ohrozenie mieru a bezpečnosti*“ ale taktiež ide o situáciu humanitárnej krízy a humanitárnej nutnosti a zo všetkého najdôležitejšie „*porušovanie ľudských práv a rozsiahle straty na životoch*“.

Aj napriek počiatočnému nezasahovaniu Bezpečnostnej rady počas Studenej vojny, boli vytvorené rezolúcie¹⁸³ a dva dôležité precedensy v súvislosti s možnou intervenciou do vnútroštátnych záležitostí štátu, ak dochádza k porušovaniu základných ľudských práv. po skončení tejto vojny je Bezpečnostná rada relatívne voľná pri rozhodovaní o použití sily pre humanitárne účely a urobila tak už vo veľkom množstve prípadov¹⁸⁴.

4.2. Sankčný režim Bezpečnostnej rady voči Sierra Leone

Jedným z najdôležitejších cieľov OSN je zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Štáty sú povinné riešiť spory pokojnou cestou. Ak štát svojim správaním ohrozuje medzinárodný mier a bezpečnosť môžu členské štáty OSN na základe rozhodnutia

¹⁸² Článok 39 Charty: „Bezpečnostná rada určí, či ide o ohrozenie mieru, porušenie mieru alebo o útočný čin a odporučí, alebo rozhodne, aké opatrenia sa majú robiť podľa článkov 41 a 42, aby bol zachovaný medzinárodný mier a bezpečnosť“.

¹⁸³ Rezolúcia o vzťahu k Rodézii – 1965 (dnešné Zimbabwe) a k Južnej Afrike (1977) – boli zločiny uskutočnené v týchto krajinách deklarované ako zločiny proti ľudskosti, porušenie medzinárodného práva a najpodstatnejšie ako situáciu ohrozujúcu medzinárodný mier a bezpečnosť.

¹⁸⁴ Tieto úrípady zahŕňajú zapojenie OSN podľa Charty VII pri ukončovaní represálií týkajúcich sa Kurdov v severnom a južnom Iraku, hlad v Somálsku, etnické nepokoje v Bosne a Hercegovine a genocídu v Rwande.

Bezpečnostnej rady OSN kolektívne zakročiť proti útočníkovi a použiť vhodné donucovacie opatrenia (čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, železničných, námorných, leteckých, poštových, telegrafných, rádiových alebo iných spojov, ako aj prerušenie diplomatických stykov) v súlade s článkom 41¹⁸⁵ Charty OSN.

OSN využíva sankcie ako prostriedok na zmenu správania jednotlivých štátov vo vojenskej, či ekonomickej oblasti (ukončenie vojny, občianskych konfliktov alebo rôznych kríz). V minulosti patrili medzi sankcionované štáty napr. Etiópia a Eritrea, Angola, Líbya, či bývalá Juhoslávia. V súčasnosti sa medzinárodné sankcie vzťahujú na Irak, Libériu, Rwandu, Sierra Leone, Somálsko, Pobrežie Slonoviny, Konžskú demokratickú republiku, Sudán (Darfúr), ale aj na subjekty ako napr. Taliban, Al Káida.

Občiansku vojnu v Sierra Leone som rozoberala aj v kapitole, ktorá sa venuje problematike detských vojakov a ich zneužívanie počas tejto vojny (viď kapitola Detskí vojaci v občianskej vojne v Sierra Leone). Ako bolo spomínané, v občianskej voje v Sierra Leone prišlo o život niekoľko tisíc ľudí, množstvo neploletých detí v tejto vojne bojovalo bez akejkoľvek ochrany, množstvo detí bolo zneužitých tak na detskú prácu ako aj za účelom sexuálneho vykorisťovania. Bezpečnostná rada v roku 1997 skonštatovala, že vojenská junta neuskutočnila potrebné kroky k eliminovaniu násilia a vojny v krajine najmä návrat k demokratickej forme vlády a ústavnému režimu. Bezpečnostná rada došla aj k tomu najzávažnejšiemu konštatovaniu a to, že pokračujúce násilnosti, vraždenia a neustále zhoršovanie životných podmienok v krajine predstavuje zároveň aj ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti v regióne. Na základe tohto konštatovania boli Sierra Leone uložené sankcie s cieľom eliminovať vojenskú silu aby bola možná kontrola nad krajinou vrátane demokraticky zvolenej vlády. Tento sankčný režim prvotne pozostával z cielených cestovných sankcií a ropných sankcií a taktiež zbraňového embarga. V júni 1998, po návrate demokraticky zvolenej vlády k moci, boli sankcie zrušené, avšak bezprostredne

¹⁸⁵ Článok 41 Charty OSN: „ Aby Bezpečnostná rada dodala svojim uzneseniam účinnosť, môže rozhodnúť, aké opatrenia bez použitia ozbrojenej sily sa majú urobiť a môže vyzvať členov Organizácie Spojených národov, aby takéto opatrenia vykonali. Tieto opatrenia môžu zahŕňať úplné alebo čiastočné prerušenie hospodárskych stykov, železničných, námorných, leteckých, poštových, telegrafných, rádiových alebo iných spojov, ako aj prerušenie diplomatických stykov“.

Článok 42 Charty OSN: „Ak Bezpečnostná rada usúdila, že opatrenia podľa článku 41 neboli dostatočné, alebo ak by sa ukázali nedostatočnými, môže podniknúť leteckými, námornými alebo pozemnými silami takú akciu, aká je potrebná na zachovanie alebo obnovenie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Táto akcia môže zahŕňať demonštrácie, blokádu a iné operácie leteckými, námornými alebo pozemnými silami členov Organizácie Spojených národov.“

nahradené novými, zameranými na vojenskú juntú a lídrov rebelskej skupiny RUF¹⁸⁶. Tieto sankcie pozostávali zo zbraňového embarga, cielených cestovných sankcií a najmä diamantových sankcií. Až v júni prestali platiť tzv. diamantové sankcie.

Sankčný režim, ktorý bol vytvorený pre občiansku vojnu v Sierra Leone mal číslo 1132. Bola ustanovená Sankčná komisia pre dohľad nad Sankčným režimom 1132 a takisto bola zariadená Komisia expertov pre monitorovanie dodržiavania sankcií. Právnym základom rezolúcie 1132 je kapitola VII Charty OSN¹⁸⁷. Na základe článku 39¹⁸⁸ rozhodla Bezpečnostná rada, že došlo k ohrozeniu mieru a následne bola prijatá rezolúcia v zmysle článku 41 a článku 42, ktoré oprávňujú prijať relevantné opatrenia vo forme rezolúcie – v tomto prípade vo forme rezolúcie 1132, bez použitia sily. Cieľom sankcií bolo znovunastolenie vládnej kontroly demokraticky zvolenej vlády nad celým územím Sierra Leone a odzbrojenie všetkých nevládných síl. Cestou k splneniu týchto cieľov malo byť ovládnutie území s ťažbou diamantov.

Sankčná povinnosť v podobe cielených cestovných nákladov v praxi vyzerala tak, že sa vyžadovalo od štátov, aby zabránili vstupu na svoje územie členom vojenskej junty a ich rodinným príslušníkom. Výnimku z týchto sankcií, predstavovali prípady, keď sa síce jednalo o tieto osoby, ale pre humanitárny dôvod alebo pre prípad, že chceli napomôcť k návratu demokraticky zvolenej vlády, sa sankcie neuplatnili. Ropné sankcie spočívali v tom, že sa vyžadovalo od ostatných štátov, aby zabránili predaju a dovozu ropy a ropných produktov do Sierra Leone. Zbraňové embargo zas spočívalo v zákaze ostatných štátov v predaji a dovoze zbraní a zbraňového materiálu každého druhu do Sierra Leone. V júni 1998 bezpečnostná rada všetky vyššie spomenuté sankcie zrušila, z dôvodu návratu demokraticky zvoleného prezidenta Sierra Leone, ale hneď nato zaviedla zbraňové embargo a cielené cestovné sankcie, ktoré boli namierené na elimináciu možností rebelských skupín angažovania sa v ozbrojených konfliktoch proti vláde. Zbraňové embargo sa nevzťahovalo na prípady dovozu zbraní cez presne určené hraničné prechody pre vládu a pre ECOMOG – Vojenská pozorovacia jednotka ekonomického spoločenstva pre západnú Afriku. V júli 2000 zaviedla bezpečnostná rada diamantové sankcie s cieľom znemožniť aktivity rebelských skupín. Tieto

¹⁸⁶ Pozri kapitolu - Detskí vojaci v občianskej vojne v Sierra Leone

¹⁸⁷ Kapitola VII Charty OSN – akcie v prípade ohrozenia mieru, porušenia mieru a útočných činov. Táto kapitola sa delí na články od 39-51

¹⁸⁸ Článok 39 Charty OSN: „Bezpečnostná rada určí, či ide o ohrozenie mieru, porušenie mieru alebo o útočný čin a odporučí, alebo rozhodne, aké opatrenia sa majú robiť podľa článkov 41 a 42, aby bol zachovaný medzinárodný mier a bezpečnosť.“

diamantové sankcie vyžadovali od štátov, aby zabránili dovozu surových, nebrúsených diamantov pochádzajúcich zo Sierra Leone na ich územie. Pokiaľ ide o ciele cestovné sankcie Bezpečnostná rada udelila výnimku pre prípady cestovania z humanitárnych dôvodov, ale museli byť overené Sankčnou komisiou a výnimky sa vzťahovali aj na vlastných štátnych príslušníkov.

Spolu so zavedením sankčného mechanizmu bola vytvorená aj Sankčná komisia pre dohľad nad vyššie spomenutými sankciami. Bola konštituovaná v súlade s článkom 28 provizórnych procesných pravidiel. Jej úlohou bolo podávať správy a odporúčania Bezpečnostnej rade, vyhľadávať informácie pre efektívne uskutočňovanie sankcií, zvažovať informácie o prerušení sankcií a odporučiť vhodné opatrenia voči týmto prerušeniam. Podávať správy o preukázaných porušeníach sankcií, identifikovať porušiteľov sankcií, vyhlásiť odporúčenie pre uľahčenie uskutočňovania sankcií, posudzovať žiadosti pre výnimky z ropných sankcií, označiť členov vojenskej junty. Do konca roku 2005 uskutočnila 35 formálnych stretnutí a vydala 8 ročných správ. Takisto vydala množstvo iných správ týkajúcich sa implementácie sankcií. V záverečných správach poukázala na porušenie sankcií¹⁸⁹.

V júli 2000 Bezpečnostná rada ustanovila Panel pre dohľad nad uskutočňovaním sankčného režimu 1132, ktorý bol oprávnený zbierať informácie o možných porušeníach zbraňového embarga a informácie o súvislostiach medzi obchodom s diamantmi a obchodom so zbraňami, podieľať sa na výsluchu ohľadom významu diamantov pre konflikt v Sierra Leone, hlásiť Sankčnej komisii správy a odporúčania, preposielanie zbraňového embarga alebo diamantových sankcií. Panel postúpil písomnú správu Bezpečnostnej rade v decembri 2000 a v jej závere o diamantovom obchode, poznamenal, že diamanty boli hlavným zdrojom príjmu pre RUF, ktorý zisťoval dostatok finančných prostriedkov pre jej vojenskej operácie. Väčšina diamantov bola predávaná do Libérie a svojím spôsobom všetko nasvedčovalo tomu, že obchod bol vedený s povolením a účasťou oficiálnej vlády Sierra Leone. Panel predložil usvedčujúce dôkazy o tom, že Libéria podporovala RUF vo všetkých smeroch – zaistenie výcviku, zbraní a ďalšieho materiálu, pomoc pri preprave, stavba útočných základní a obranných krytov. Panel tiež objavil jasný dôkaz zásobovania zbraňami cestou Burkina Faso cez Libériu do Sierra Leone a dôkaz, že libérijský prezident Charles Taylor bol

¹⁸⁹STRATÉGIE OSN PRI APLIKÁCIÍ SANKČNÝCH REŽIMOV Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného dňa 14. apríla 2009 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach - Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach Právnická fakulta Ústav európskeho práva, Košice 2009, ISBN 978-80-89284-55-9, str. 97

zapletený do podpory násilia, dodávkami zbraní za diamanty povstalcom, vojnových a iných zločinov, za ktoré bol súdený v Haagu.

Sankčný režim splnil svoj hlavný cieľ, aby bola nastolená demokraticky zvolená vláda a obnovené ústavné pomery, avšak nie v takej podobe, pre ktorú bol ustanovený. RUF nebola dostatočne eliminovaná a mnohé jej pozície neboli odstránené. Úspešnému realizovaniu sankcií bránila aj samotná vláda, ktorá častokrát uplatňovala opatrenia s vidinou vlastného obohatenia a k rovnakým praktikám sa uchýľovali aj niektoré susedné štáty, najmä Libéria. Takisto príslušníci mierových jednotiek OSN sa tiež angažovali v obchode s diamantmi miesto toho, aby plnili úlohy, pre ktoré tam boli vyslaní. Tento sankčný režim v konečnom dôsledku predstavoval vhodný materiál, ktorý bolo možné, či už využiť pri podobných situáciách voči iným krajinám, alebo poučiť sa z neho a nájsť vhodnejšie prostriedky pre dosiahnutie sledovaného cieľa¹⁹⁰.

4.2.1 Rezolúcia 1132 Bezpečnostnej rady OSN

Prvá časť rezolúcie 1132 hovorí o tom, z čoho všetkého vychádzala Bezpečnostná rada pri jej vydaní. Spomína sa tu rozhodnutie 33. Summitu OAU¹⁹¹, komuniké ECOWAS¹⁹² a list generálneho tajomníka OSN zo dňa 7.10.1997 v prvej časti textu je tiež možné nájsť, že vojenská junta neuskutočnila kroky k obnoveniu ústavného stavu v Sierra Leone a v zmysle tohto ustanovenia ďalej vyslovuje hlboké znepokojenie nad touto situáciou, ktorá viedla k neustálym stratám na životoch a predstavovala hrozbu pre medzinárodný mier a stabilitu v regióne. Bezpečnostná rada sa uzniesla, že junta v Sierra Leone je povinná uskutočniť všetky opatrenia na prinavrátanie moci demokraticky zvolenej vlády štátu Sierra Leone a zdržať sa akéhokoľvek násilia a zásahov do humanitárnej pomoci. Ďalej sa vyžaduje nutnosť kooperácie medzi zvláštnym vyslancom generálneho tajomníka OSN a organizácie ECOWAS pri hľadaní mierového riešenia pre jestvujúce problémy v Sierra Leone.

4.3. Detské práva v dokumentoch OSN

Detským právam sa najúplnejšie venuje Dohovor o právach dieťaťa, ktorý bol spomínaný a rozoberaný v predchádzajúcich kapitolách. Avšak nie len tento Dohovor obsahuje

¹⁹⁰ STRATÉGIE OSN PRI APLIKÁCIÍ SANKČNÝCH REŽIMOV Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného dňa 14. apríla 2009 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach - Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach Právnická fakulta Ústav európskeho práva, Košice 2009, ISBN 978-80-89284-55-9, str. 98 - 101

¹⁹¹ OAU: Organizácia africkej jednotky

¹⁹² ECOWAS – Ekonomické spoločenstvo západoafrických krajín

ustanovenia potrebné na ochranu detí. Medzinárodných dokumentov ktoré sa venujú ochrane detí a boli spísané na pôde OSN je omnoho viac. Okrem Všeobecnej deklarácie ľudských práv, ktorá poskytuje ochranu najmä súkromnému životu a zásahu do rodiny, deklaruje nárok na ochranu zo strany spoločnosti štátu a priznáva materstvu a detstvu zvláštnu starostlivosť a pomoc, ďalej poskytuje ochranu a najmä rovnosť tak manželským ako nemanželským deťom. Jestvujú ešte dva dôležité dokumenty poskytujúce ochranu deťom. Ide o Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach¹⁹³ a Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach¹⁹⁴.

4.3.1 Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

Tento pakt obsahuje všeobecné ustanovenia týkajúce sa vyslovene detí. Články, ktoré sa konkrétne venujú ochrane detí sú najmä čl. 17, ktorý vo svojom znení odseku 1 ustanovuje: „*Nikto nesmie byť vystavený svojvoľnému zasahovaniu do súkromného života, do rodiny, domova alebo korešpondencie ani útokom na svoju česť a povesť*“ nepriamo chráni dieťa, či už žijúce v rodine alebo mimo nej. Ďalej sa deťom venuje aj článok 23 (ods.1): „*Rodina je prirodzenou a základnou jednotkou spoločnosti a má právo na ochranu spoločnosti a štátu*“, ktorý uznáva právo rodiny ako základnej jednotky spoločnosti na ochranu spoločnosti, štátu a následne článok 24: „*Každé dieťa má bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby, pohlavia, jazyka, náboženstva, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku alebo rodu právo na takú ochranu, ktorá mu patrí s ohľadom na jeho postavenie maloletého, zo strany rodiny, spoločnosti a štátu. 2. Každé dieťa sa registruje okamžite po narodení a dostane meno. 3. Každé dieťa má právo na štátnu príslušnosť*“, ktoré priznáva vyššie spomenuté práva priamo len deťom.

¹⁹³Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach je medzinárodným dohovorom, ktorý bol schválený Valným zhromaždením OSN 16.decembra 1966 a vstúpila do platnosti 23.marca 1976. Zaväzuje strany dohovoru aby rešpektovali občianske a politické práva jednotlivcov vrátane práva na život, slobody prejavu alebo práva združovať sa. Ide o prvý právne záväzný medzinárodný dohovor, ku ktorému bol vytvorený aj kontrolný mechanizmus vo forme Výboru pre ľudské práva, ktorý hodnotí správy zo zmluvných štátov o dodržiavaní týchto práv. Pre Československo nadobudol účinnosť 23. marca 1976. Čo sa týka opčných protokolov, prvý z nich vytvára systém individuálnych sťažností v prípade porušenia práv obsiahnutých v dohovore a druhý zakazuje trest smrti s výnimkou spáchania najzávažnejších vojenských zločinov. Druhý protokol bol ratifikovaný len 73 štátmi, kým samotný dohovor platí pre 167 zmluvných strán a 73 signatárov dohovoru.

¹⁹⁴Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach je tiež medzinárodným dohovorom, ktorý bol schválený Valným zhromaždením OSN 16.decembra 1966 a vstúpila do platnosti 3.januára 1976. Zaväzuje zmluvné strany dohovoru, aby sa usilovali o zabezpečenie ekonomických, sociálnych a kultúrnych práv jednotlivcov, vrátane práva na vzdelanie, práva na prácu alebo práva na primeranú životnú úroveň. Dohovor má 160 zmluvných strán a 7 signatárov. Jeho dodržiavanie je monitorované Výborom pre ekonomické, sociálne a kultúrne práva. Pre Československo nadobudol účinnosť 23. marca 1976

Kontrolný mechanizmus paktu je založený na Výbore pre ľudské práva, ktorý je zložený z 18-tych odborníkov¹⁹⁵, ktorí sa na základe článku 40 predovšetkým zaoberajú periodickými správami zmluvných štátov a opatreniami prijatými k implementácii práv uznaných v Pakte. Výbor tieto periodické správy prejedáva a vydáva tzv. obecné pripomienky „*General Comments*“. Tieto správy sa netýkajú individuálnych prípadov ale celkovej situácie ako takej v súvislosti s dodržiavaním Paktu. Súčasťou kontrolného mechanizmu paktu je v prvom rade proces založený na oznámení štátov, že iný štát neplní záväzky, ktoré mu vyplývajú z Paktu. Ďalšia a zároveň aj významnejšia procedúra bola zavedená Opčným protokolom z roku 1966, kde zmluvné strany uznali príslušnosť Výboru pre ľudské práva posudzovať oznámenia od jednotlivcov, ktorí sa stali obeťami porušenia práva stanoveného Paktom.

Toto oznámenie nesmie byť anonymné a taktiež nesmie predstavovať zneužitie práva alebo byť nezlučiteľné s ustanoveniami Paktu a prípustné je až po vyčerpaní všetkých dostupných vnútroštátnych prostriedkov. Vo vzťahu k deťom, kedy ich faktická aj právna spôsobilosť býva obmedzená, je nutné poukázať na prístupnosť podania prostredníctvom tretej osoby v prospech domnej obete, čo umožňuje Výbor. Prístup k takýmto sťažnostiam je veľmi citlivý a liberálny najmä v prípadoch oznámení podaných rodinných príslušníkov poškodených detí. Rozhodnutia Výboru sa vzhľadovo podobajú rozsudkom, nakoľko konštatujú povinnosť štátu k poškodenému sťažovateľovi ale aj k prijatiu príslušných opatrení, ktorými by zamedzila podobným porušeniam. Najväčším nedostatkom týchto rozhodnutí je chýbajúca záväznosť a právna relevancia ako to je u rozsudkov.

4.3.2. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

Od všeobecnej deklarácie sa tento pakt líši predovšetkým väčším počtom uznaných práv, ich podrobnejším vymedzením a stanovením vhodných dostupných prostriedkov k realizácii. V článku 13 Paktu, ktorý sa venuje ochrane detí je ustanovené (ods.1): „*Štáty, zmluvné strany paktu, uznávajú právo každého na vzdelanie. Súhlasia, že vzdelanie bude smerovať k plnému rozvoju ľudskej osobnosti a zmyslu pre jej dôstojnosť a posilneniu úcty k ľudským právam a základným slobodám*“ z čoho vyplýva nutnosť zavedenia bezplatného školstva, či už

¹⁹⁵Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach ČASŤ IV Článok 28 ods. 1. Zriaďuje sa Výbor pre ľudské práva (ďalej v tomto pakte nazývaný Výbor). Skladá sa z osemnástich členov a vykonáva funkcie nižšie ustanovené, ods. 2. Výbor sa skladá zo štátnych príslušníkov zmluvných strán paktu, ktoré budú osobami vysokého morálneho charakteru a uznávaných schopností v oblasti ľudských práv, pričom sa bude prihliadať na skutočnosť, že bude užitočná účasť niektorých osôb, ktoré majú právne skúsenosti, ods.3. Členovia Výboru sa volia a pôsobia ako súkromné osoby.

stredoškolského alebo vyššieho vzdelania. V prípade tohto paktu ide skôr o programové záväzky a nie o bezprostredne vykonateľné ustanovenia, ktorých naplnenie závisí skôr z hospodárskej situácie krajiny. Z tohto hľadiska je ťažko konštatovať jednoznačné porušenie medzinárodného záväzku, a dovoliť tak prevziať zodpovednosť zmluvnému štátu. Tento aspekt je rovnako tak aplikovateľný na podobne konštruované práva Dohovoru o právach dieťaťa a vrátane dôsledku pre slabší kontrolný mechanizmus. Vďaka tomuto paktu je deťom poskytnutá ochrana pri práve na sociálne zabezpečenie, právo na ochranu rodiny, právo na primeranú životnú úroveň a na dosiahnutie najvyššie dosiahnuteľnej úrovne fyzického a duševného zdravia. Vyššie spomenuté právo sa často definujú ako tzv. Práva II generácie¹⁹⁶.

Kontrolný mechanizmus Paktu bol posilnený až v roku 2008 prijatím Opčného protokolu¹⁹⁷, ktorý umožňuje každému jednotlivcovi alebo skupine právo obrátiť sa na Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva so sťažnosťami na porušenie práv zaručených týmto protokolom. Vedľa tohto protokolu je zriadené fakultatívne konanie o medzištátnych sťažnostiach a aj vyšetrovacia procedúra. Protokol do dnešného dňa podpísalo 39 krajín a ratifikovalo len 8 pričom k účinnosti tohto paktu je nutných 10 ratifikácií.

¹⁹⁶Druhú generáciu ľudských práv tvoria hospodárske, sociálne a kultúrne práva. Tieto práva sa týkajú rovnakých podmienok a rovnakého zaobchádzania a súvisia s realizáciou ekonomických a sociálnych úloh štátu. Štáty ich začali uznávať po prvej svetovej vojne. Na rozdiel od prvej generácie ľudských práv, na zabezpečenie dodržiavania práv druhej generácie je nevyhnutná činnosť štátu (podľa Jellinkovej klasifikácie status positivus). Rovnako ako prvá generácia ľudských práv, aj práva druhej generácie sú upravené vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv z roku 1948 (články 22 až 27), ako aj v osobitom Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach z roku 1966.

¹⁹⁷Opčný protokol je univerzálnym medzinárodným dohovorom, ktorý zakotvuje možnosť podávania oznámení zo strany jednotlivcov alebo skupiny jednotlivcov v prípade porušenia hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv obsiahnutých v pakte. Oznámenie v mene obete musí byť podané s jej súhlasom, ak autor neodôvodní, že koná v záujme obete. O prijateľnosti oznámenia a o jeho podstate bude rozhodovať Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva (ďalej len „výbor“). Rozhodnutia výboru nie sú právne záväzné, a teda majú charakter odporúčaní.

5. Detské práva v dokumentoch Európskej Únie

Napriek tomu, že je Európska únia zapojená do systému medzinárodnej ochrany ľudských práv pre posilnenie ochrany ľudských práv sa rozhodla ísť nad rámec tejto medzinárodnej ochrany. V roku 1949 bola založená Rada Európy, ktorá fungovala ako organizácia na ochranu ľudských práv, parlamentnej demokracie a zákonnosti. Východným dokumentom tejto organizácie bol Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Európsky dohovor“). V rámci Európskej únie doposiaľ chýba dokument, ktorý by sa komplexne zaoberal ochranou práv detí. Členské štáty deklarovali zámer vytvoriť obdobný dokument ako je Dohovor o právach dieťaťa, ktorý by konkretizoval a posilnil jeho slabý mechanizmus. Do tohto času k prijatiu takémuto komplexnému dokumentu nedošlo i napriek pozitívnemu postojú OSN. Na deti ako na ľudské bytosti sa na pôde Európskej únie vzťahujú všetky Európske dohovory o ľudských právach. Z dohovorov Rady Európy predstavuje najvýznamnejší inštrument ochrany práv detí Dohovor o ochrane ľudských práva a základných slobôd a Európska sociálna charta.

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd priniesol do právneho prostredia – aj medzinárodného právneho prostredia, systéme medzinárodnej ochrany ľudských práv, tým, že dala jednotlivcovi možnosť obrátiť sa priamo na medzinárodný súd¹⁹⁸. Práv z toho dôvodu, že jednotlivec môže podať na štát sťažnosť odlišuje Európsky dohovor od iných ľudskoprávnych dokumentov. Ústredným orgánom ľudskoprávnych dokumentov, ktorý vykonáva kontrolnú činnosť je Európsky súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), ktorý významnou mierou prispieva ku konkretizácii a prehĺbeniu jednotlivých záväzkov Európskeho dohovoru. I napriek tomu, že rozsudky ESLP nemajú formálnu silu precedensu, svojou autoritou sa mu *de facto* približujú¹⁹⁹ a vytvárajú záväzok pre zúčastnené štáty sporu (podľa čl. 46 Európskeho dohovoru²⁰⁰). Rozsudky ESLP majú predovšetkým deklaratórnu povahu spočívajúcu v konštatovaní, ktoré je pozitívne a teda, že k porušeniu nedošlo alebo negatívne, že k porušeniu konkrétneho práva zaručeného Európskym dohovorom došlo. Končený rozsudok ESLP nespočíva iba v deklarácií porušenia práva a odškodnenia ale aj v tom, že predstavuje záväzok pre štát, ktorý právo sťažovateľa porušil na zabezpečenie

¹⁹⁸ European Court of Human Rights; čl. 34 Evropské úmluvy.

¹⁹⁹ Šturma 2010, op. cit., str. 35; srov. tiež obecně k judikatuře jakožto k prameni práva in Buck 2011, op. cit. str.53.

²⁰⁰ Článok 46: Záväznosť a vykonávanie rozsudkov: 1. Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú, že sa budú riadiť právoplatným rozsudkom súdu vo všetkých sporoch, ktorých sú stranami. 2. Právoplatný rozsudok súdu sa doručí Výboru ministrov, ktorý dohliada na jeho výkon.

vhodného opatrenia ktoré zabezpečí súlad vnútroštátneho práva s požiadavkami Európskeho dohovoru tak ako je interpretovaný súdom.

Centrum záujmu Európskeho záujmu spočíva v ochrane práv občianskeho a politického charakteru, reflektujúcich záujmy zmluvných štátov v povojnovej Európe. I napriek tomu, že Európsky dohovor explicitne nezakotvuje právo detí na zvláštnu ochranu, nehovorí o právach prináležiacich špeciálne deťom, prináleží deťom požívanie práv zakotvených v tomto Dohovore. Deje sa tak s ohľadom na čl .1 Európskeho dohovoru, ktorý zaväzuje štáty zaistiť právo garantované Dohovorom každému, kto podlieha jeho jurisdikcií. Ako je spomenuté vyššie Dohovor úpravu práv dieťaťa neobsahuje ale v niektorých oblastiach Dohovor výslovne hovorí o deťoch a rodičoch. Je to v článku 5, ktorý sa týka práva na slobodu a bezpečnosť umožňuje zbavenie slobody maloletého na základe zákonného rozhodnutia²⁰¹ a článok 6²⁰², ktorý hovorí o obmedzení prítomnosti verejnosti v prípade záujmov maloletého pri práve na spravodlivý proces. Článok 8 Európskeho dohovoru o deťoch síce nehovorí ale tento článok garantuje právo na ochranu rodinného života, ktorého sa sťažovatelia najčastejšie dovolávajú v prípade porušovania detských práv²⁰³.

5.1.Európska sociálna charta

Vedľa Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách dopĺňa celý rámec ochrany ľudských práva aj Európska sociálna charta z roku 1961. V úvode sa táto charta dáva za cieľ posilniť a chrániť 19 cieľov, ktoré si vytýčila. O ochrane detí sa zmieňuje v explicitnom zohľadnení článku 7 tejto časti Charty, ktorého názov je: Právo detí

²⁰¹ Právo na slobodu a bezpečnosť 1. Každý má právo na slobodu a osobnú bezpečnosť. Nikoho nemožno pozbaviť slobody okrem nasledujúcich prípadov, pokiaľ sa tak stane v súlade s konaním ustanoveným zákonom; písm. d - pozbavenie slobody maloletého na základe zákonného rozhodnutia na účely výchovného dohľadu alebo jeho zákonné pozbavenie slobody na účely jeho predvedenia pred príslušný orgán;

²⁰² Čl.6 Právo na spravodlivé súdne konanie: 1. Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlač a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spoločnosti.

²⁰³ Čl.8 Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života: 1. Každý má právo na rešpektovanie svojho súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie. 2. Štátny orgán nemôže do výkonu tohto práva zasahovať okrem prípadov, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrana zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných.

a mladistvých na ochranu, podľa ktorého „*Deti a mladé osoby majú právo na zvláštnu ochranu pred fyzickými a morálnymi rizikami, ktoré sú chránené pred fyzickými a morálnymi rizikami, ktorým sú vystavené*“, ďalej aj v článok 16, podľa ktorého „*Na zabezpečenie nevyhnutných podmienok na plný rozvoj rodiny ako základnej jednotky spoločnosti sa zmluvné strany zaväzujú podporovať hospodársku, právnu a sociálnu ochranu rodinného života takými prostriedkami, ako sú sociálne a rodinné dávky, finančné opatrenia, výstavba bytov na bývanie rodín, pomoc mladým manželstvám alebo inými vhodnými prostriedkami*“ a v neposlednom rade článok 17²⁰⁴, ktorého názov je: Právo detí a mladistvých na sociálnu, právnu a hospodársku ochranu, ktorý priznáva deťom bez ohľadu na to, či vyrastajú v rodine alebo v sociálnom zariadení právo na primeranú sociálnu a hospodársku ochranu.

Kontrolný mechanizmus spočíva v monitorovacom mechanizme a to takom, že štáty predkladajú o prijatých opatreniach každé dva roky od roku 1992 a potom každé 4 roky Výboru nezávislých expertov. V roku 1995²⁰⁵ vstúpil do platnosti protokol, ktorý zaviedol systém kolektívnych sťažností, ktoré môžu podávať určité kategórie nevládných organizácií k posúdeniu Výboru nezávislých expertov, ktorý vypracuje správu a predloží ju k rozhodnutiu Výboru ministrov. Uvedený systém kolektívnych sťažností bol hneď použitý k ochrane záujmov dieťaťa. Jedná z prvých sťažností sa týkala detskej práce u detí mladších ako 15 rokov, kde Výbor ministrov rozhodol o porušení článku 7 ods. 1 zo strany Portugalska²⁰⁶. Síce Európska sociálna charta neobsahuje silným kontrolným systémom lebo jej na rozdiel od Európskeho dohovoru chýba právomoc súdov pojednávať sťažnosti jednotlivcov. I napriek tomu podľa niektorých autorov (napr. Šturma)²⁰⁷ ide o dôležitý zmluvný inštrument, ktorý zakladá európske štandardy ľudských práv v hospodárskej a sociálnej oblasti.

²⁰⁴ Článok 17 Právo detí a mladistvých na sociálnu, právnu a hospodársku ochranu: Na zabezpečenie účinného výkonu práva detí a mladistvých vyrastať v prostredí vhodnom pre plný rozvoj ich osobnosti a ich fyzických a duševných schopností sa zmluvné strany zaväzujú buď priamo alebo v spolupráci s verejnými alebo súkromnými organizáciami prijať všetky príslušné a potrebné opatrenia na: 1. a) zabezpečenie potrebnej starostlivosti, pomoci, výchovy a vzdelania deťom a mladistvým, najmä vytvorením alebo zachovaním adekvátnych a vhodných inštitúcií alebo služieb na tento účel, berúc do úvahy práva a povinnosti ich rodičov, b) ochranu detí a mladistvých pred zanedbaním, násilím alebo zneužívaním, c) zabezpečenie ochrany a osobitnej štátnej pomoci deťom alebo mladistvým, ktorí sú dočasne alebo trvalo ukrátení o rodinné zázemie, 2. zabezpečenie bezplatného základného a stredoškolského vzdelania deťom a mladistvým a podporu ich pravidelnej školskej dochádzky.

²⁰⁵ E.T.S. č. 158, v platnosť vstúpil 1.7.1998

²⁰⁶ Sťažnosť č. 1/1998, International Commission of Jurists (ICJ) v. Portugal.

²⁰⁷ Šturma 2010, op. cit. str. 42.

5.2. Dohovory Rady Európy

Ako bolo spomenuté vyššie, Rada Európy nedisponuje žiadnym Dohovorom, ktorý by komplexne upravoval práva dieťaťa. I napriek niektorým úvahám a snahám v rade Európy nie je dostatočná politická snaha na vytvorenie takéhoto dokumentu. Práva dieťaťa ale nezostali úplne bez povšimnutia a bolo prijatých niekoľko dohovorov, ktoré sa predovšetkým zaoberajú detskou problematikou v určitej oblasti.

- Dohovor Rady Európy o predchádzaní a boji proti násiliu na ženách a domácemu násiliu²⁰⁸,
- Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním²⁰⁹,
- Dohovor Rady Európy o adopcií dieťaťa,
- Dohovor Rady Európy o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti o deti²¹⁰,
- Dohovor Rady Európy o výkone práv detí²¹¹,
- Dohovor Rady Európy o styku s deťmi²¹².

Práva dieťaťa sa objavujú v judikatúre ESĽP v súvislosti s ochranou primárnych cieľov Európskeho spoločenstva. Postavenie práv detí je všeobecne úzko spojené s problematikou ľudských práv v rámci Európskej únie vôbec. Veľkým krokom na posilnenie ľudských práv priniesla Charta základných práv Európskej únie z roku 2000²¹³, ktorú je možné považovať za základný dokument na ochranu ľudských práv v rámci Európskej únie. Táto charta združila všetky oblasti ako sú osobné, občianske, politické, hospodárske a sociálne práva spoločné všetkým občanom Európskej únie. Charta vychádza z ústavných tradícií členských štátov, deklarácií Európskeho parlamentu a taktiež z Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a Európskej sociálnej charty. Významným článkom v súvislosti s ochranou práv dieťaťa v tejto charte je článok 24, ktorý evidentne vychádza z Dohovoru o právach dieťaťa, kde sú deťom priznané také práva ako právo na ochranu a starostlivosť, ktoré sú nevyhnuté pre jeho

²⁰⁸ Tzv. Istanbulský dohovor z 11. mája 2011

²⁰⁹ Lanzarote 25. 10. 2007

²¹⁰ Luxemburgu 20. mája 1980

²¹¹ Štrasburg, 25. I. 1996

²¹² Štrasburg, 15.5.2003

²¹³ Prijatá vo forme spoločnej deklarácie Európskeho parlamentu, Rady a Komisie.

blaho. Pri všetkých činnostiach týkajúcich sa detí, ktoré sú uskutočňované verejnými orgánmi alebo súkromnými inštitúciami musí byť prvoradým hľadiskom „*najlepší záujem dieťaťa*“. Aj tu je deklarované právo dieťaťa vyjadrovať slobodne svoj názor, ku ktorému musí byť prihladené pri otázkach, ktoré sa dotýkajú dieťaťa a to s ohľadom na jeho vek a vyspelosť.

5.3. Haagska konferencia

Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného (ďalej len „Konferencia“) je medzivládnu organizáciou, ktorej účelom je „*pracovať na pokrokovej unifikácii pravidiel medzinárodného práva súkromného*“²¹⁴ na celom svete. Táto konferencia vytvorila už okolo tridsať medzinárodných dohovorov, asi dvadsať z nich je už v platnosti. Väčšina týchto dohovorov sa týka výlučne kolíznych noriem týkajúcich sa vyživovacej povinnosti, dopravných nehôd, zodpovednosti za výrobok, majetkových pomerov manželov alebo dedičstva. Členmi tejto konferencie sú všetky členské štáty Európskej únie. Konferencia sa stala centrom pre medzinárodnú spoluprácu v oblasti súdnictva a v spolupráci správneho práva v oblasti medzinárodného práva súkromného a v neposlednom rade aj na poli ochrany práv detí a rodiny. Zvláštna komisia pomerne často monitoruje dopad jednotlivých dohovorov najmä v novodobej problematike medzinárodných únosov detí a medzinárodných adopcíí. Haagska konferencia je veľmi aktívna aj na poli organizovania rôznych seminárov k otázke vyššie spomenutej problematiky. Významný dokument v oblasti ochrany práv dieťaťa je napr.:

*Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí z roku 1980*²¹⁵. Dohovor o únosoch upravuje len rámcovú povinnosť štátov rozhodovať o návrate dieťaťa a jednotlivým štátom je ponechaná voľnosť, ako toto rozhodovanie upravia vnútroštátnym právom. Štáty majú povinnosť použiť na rozhodovanie najrýchlejšie konanie, ktoré majú vo svojom právnom poriadku k dispozícii. Dohovor o únosoch v jednej zo svojich kapitol upravuje aj postup pri zabezpečovaní práva styku rodiča s maloletým dieťaťom, čím poukazuje na nevyhnutnosť dodržiavania práva dieťaťa na stretávanie sa s oboma rodičmi, ak títo nežijú v spoločnej domácnosti. Hlavným cieľom Dohovoru o únosoch je zabezpečenie okamžitého návratu detí, ktoré boli neoprávnene premiestnené do niektorého zmluvného štátu alebo sú v ňom zadržané.

²¹⁴ článok 1 Štatútu Konferencie

²¹⁵ Bol prijatý v rámci Štrnásteho diplomatického zasadnutia Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného. Podpísaný bol 25. októbra 1980 a platnosť nadobudol 1. decembra 1983

*Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach z roku 1993*²¹⁶ je ďalší dokument prijatý v rámci Konferencie. Tento dohovor zakotvuje spôsob spolupráce medzi orgánmi rôznych štátov pri sprostredkovaní medzinárodného osvojenia do cudziny a ochranu detí v ich novej domovskej krajine. Základnou zásadou je princíp, že pokiaľ je možné osvojiť dieťa v krajine pôvodu, musí mu byť daná prednosť pred osvojením z cudziny. Zmluvné štáty tohto Dohovoru berú na seba zodpovednosť a garantujú, že medzištátne osvojenia budú uskutočňované príslušnými orgánmi v súlade s medzinárodným právom a za týmto účelom majú povinnosť určiť ústredné orgány na vykonávanie úloh vyplývajúcich z Dohovorom. Nakoľko ide o sprostredkovanie osvojenia medzi krajinami s často odlišnými právnymi úpravami, základné práva a povinnosti zúčastnených strán sú upravené v Dohovore. Predmetný dohovor si kladie za cieľ:

1. vytvoriť záruky, aby sa medzištátne osvojenia uskutočňovali iba v najlepšom záujme dieťaťa a pri rešpektovaní jeho základných práv priznaných medzinárodným právom,
2. zaviesť systém spolupráce medzi zmluvnými štátmi, ktorý zabezpečí, že tieto záruky sa budú dodržiavať, a tým zabrániť únosom, predaju alebo obchodovaniu s deťmi,
3. zabezpečiť v zmluvných štátoch uznanie osvojení, ktoré sa uskutočnili na základe dohovoru²¹⁷

Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa z 19. októbra 1996. Tento dohovor bol prijatý za účelom predchádzania sporov medzi právnymi poriadkami zmluvných štátov. Základným pojmom tohto Dohovoru je „*obvyklý pobyt dieťaťa*“, ktorý je rozhodujúci pri určení právomocí súdu. Dohovor stanovuje mechanizmus spolupráce medzi ústrednými orgánmi.

Dohovor o rozhodnom práve pre vyživovaciu povinnosť k deťom z 2. októbra 1973. Tento protokol určuje rozhodné právo pre vyživovaciu povinnosť vyplývajúcu z rodinného vzťahu, rodičovstva, manželstva alebo švagrovských vzťahov, vrátane vyživovacej povinnosti voči dieťaťu bez ohľadu na osobný stav rodičov.

²¹⁶ Tento dohovor bol prijatý Haagu 29. mája 1993 v anglickom a francúzskom jazyku, pričom obe znenia majú rovnakú platnosť, v jednom vyhotovení, ktoré je uložené v archívoch vlády Holandského kráľovstva a ktorého overená kópia sa odovzdala každému členskému štátu Haagskej konferencie medzinárodného práva súkromného v čase sedemnásteho zasadnutia a každému štátu, ktorý sa na tomto zasadnutí zúčastnil.

²¹⁷ Dohovor o ochrane detí a o spolupráci pri medzištátnych osvojeniach, kapitola I., článok 1

Abstrakt

Práva dieťaťa a zásady jeho ochrany sú i dnes aktuálnou témou, ktorá si získava stále väčší záujem verejnosti. Predkladaná práca, ako je už z jej názvu zrejmé, sa zaoberá právami dieťaťa v medzinárodných dokumentoch. Ako cieľ som si vytýčila skúmať postavenie dieťaťa a jeho ochranu v oblastiach, ktoré sú podľa mňa problematické a hodné hlbšieho preskúmania. Oblasti jej skúmania sú rozdelené v jednotlivých kapitolách, ktoré sa systematicky delia a sú vzájomne prepojené. Dôraz sa kladie na problematiku detských vojakov vo svete a jednotlivé medzinárodné inštrumenty poskytujúci im ochranu. Táto rigorózna práca sa zaoberá aj vzťahom medzinárodného humanitárneho práva, medzinárodných dohovorov, európskych dohovorov a právami dieťaťa. Predkladaná práca sa delí na päť kapitol v rámci ktorých sa delí na niekoľko podkapitol. Začiatok práce je venovaný Dohovoru o právach dieťaťa, kde sa venujem najmä analýze článkov jedna, tri a tridsaťosem. Práca pokračuje skúmaním fenoménu detských vojakov, ktorý tvoria aj ťažisko práce a zneužívaniu detí na obchodovanie. Koniec práce je venovaný Organizácií spojených národov, Výboru pre práva dieťaťa, humanitárnemu právu ak aj ochrane práv dieťaťa v dokumentoch Európskej únie.

Cieľom rigorózneho práce, ktorú som spracovala je exkurz do medzinárodných dokumentov, ich hlbšie skúmanie na konkrétne oblasti, ktoré si som si vytýčila za cieľ. Práca ponúka názorové zhodnotenie jednotlivých okruhov problému uplatňovania postavenia dieťaťa, taktiež pohľad autorky na uchopenie ochrany v medzinárodných dokumentoch ako aj názorové zhodnotenie či dostupná ochrana je postačujúca a či sa fenomén či už detských vojakov alebo obchodovania s deťmi eliminuje alebo naopak narastá.

Abstract

Children's rights and protection principles are today's current issue which is becoming increasing public interest. The rigorous thesis, as is already clear from its title, deals with children's rights in international documents. As a goal of the thesis is the analyse of the children status and its protection in areas which are problematic and need a deeper investigation. Specific areas are divided into individual systematic chapters which are interlinked. The special emphasis is (put) on child soldiers in the world and individual international instruments which are providing the protection of them. The rigorous thesis deals with the relation between international humanitarian law, international conventions, European conventions and children's rights. The thesis is divided into five chapters and those are divided into several subsections. The first part of the thesis deals with the Convention on the Rights of the Child, especially the article one, three and thirty-eight. The thesis continues by the analyse of the phenomenon of child soldiers, which is the aim of the work, and trafficking of human beings and sexual exploitation. The last chapters deal with the United Nations, the Committee on the Rights of the Child and humanitarian law and also protection of children's rights in the documents of the European Union.

The main goal of the rigorous thesis is a short view into international documents, deeper investigation of specific areas which I set as an aim. The thesis deals with specific areas of problems with children status and the author's resume if the actual protection is sufficient or not and if the phenomenon of child soldiers or trafficking of human beings and sexual exploitation is eliminated or on the increase.

Záver

Dalo by sa povedať, že v 21. storočí nebude potrebné venovať pozornosť ochrane práv dieťaťa, nakoľko je spoločnosť tak vyspelá a podlieha modernizáciám, že to jednoducho nebude nutné. Smutným faktom je, že opak predstavuje pravdu. V tomto období sa na po celom svete organizujú rôzne podujatia, konferencie, stretnutia ale aj vytvárajú organizácie, fondy alebo zbierky na pomoc pri ochrane detí pred zaobchádzaním alebo situáciami, ktoré sú pre ne škodlivé. Deti sú nenahraditeľnou bunkou spoločnosti, ktorá by sa mala chrániť v každej situácii na čo najvyššej úrovni. Dieťaťu by mal byť zabezpečený nerušený a pokojný rast, vývoj jeho osobnosti, malo by mu byť sprostredkované vzdelanie ale taktiež aj priestor na sebarealizáciu. I keď je zrejmé, že za posledné roky sa postavenie a ochrana detí výraznou mierou zvýšili, stále neposkytujú dostatočnú a najmä jednotnú ochranu na celom svete.

Vo svojej práci s názvom „*Postavenie dieťaťa v medzinárodných dokumentoch*“ som si dala za cieľ roznalyzovať jednotlivé medzinárodné dokumenty týkajúce sa postavenia dieťaťa. Zamerala som sa tu najmä na Dohovor o právach dieťaťa, ktorý tvorí základný pilier ochrany práv dieťaťa. Tento dohovor je akousi reakciou a odpoveďou na potrebu spísania a prijatia ustanovení, potrebných na preukázanie nutnosti chrániť najzraniteľnejšieho člena spoločnosti, ktorý tvorí aj budúcnosť celej spoločnosti. Spísanie tohto dohovoru a akceptácia obsahu tohto dohovoru zo strany medzinárodného spoločenstva nezabezpečilo automatiku ochrany deťom. Po čase, sa zistilo, že Dohovor nerieši niektoré konkrétne oblasti komplexne a bolo nutné pripojiť k nemu aj Dodatočné protokoly. Dohovor o právach dieťaťa je historicky najratifikovanejšou zmluvou v oblasti ľudských práv. Spolu s opčnými protokolmi obsahuje komplexný súbor právne záväzných medzinárodných noriem pre presadzovanie a ochranu práv dieťaťa. Tieto nástroje, spolu s inými medzinárodnými a regionálnymi normami v oblasti práv dieťaťa vrátane noriem prijatých Radou Európy, sú pevným základom pre zabezpečenie ľudských práv pre všetky deti bez akejkoľvek diskriminácie a sú zároveň orientačným bodom pre podporu a monitorovanie pokroku v uplatňovaní práv dieťaťa.

Pravidla ochraňujúce práva dieťa v ozbrojených konfliktoch spolu s ochranou práv dieťaťa prešli dovedna najrozsiahlejším vývojom. Od 30. rokov 20. storočia, kedy sa začali tvoriť prvé medzinárodné dokumenty slúžiace k uznaniu dieťaťa ako špecifickej skupiny, ktorá si vyžaduje väčšiu pozornosť a zvláštny prístup, cez rozkvet v 90. rokoch kedy bol deťom venovaný záväzný dohovor o právach dieťaťa a detská ochrana sa stala kľúčovou otázkou pre množstvo medzinárodných aktérov až do počiatku 21. storočia v ktorom sa sústreďujú pozornosť

na odstránenie medzier v právnej časti a ochrana dieťaťa sa ubera smerom k vyrovnaníu rovnováhy medzi prijatými záväzkami a realizáciou týchto záväzkov. Účasť detí v ozbrojených konfliktoch predstavuje problém pred ktorým nie je možné zatvárať oči nakoľko zasahuje do najzákladnejších ľudských práv, najmä právo na život, právo na zdravotnú starostlivosť, vzdelanie, vyrastať v kruhu rodiny a iné.

Rozbor jednotlivých medzinárodných prameňov ukázal, že v súčasnej dobe existujú ucelené súbory tak zmluvných ako obyčajových noriem, ktoré v určitej miere zaisťujú ochranu detí. I napriek tomu nemôžem konštatovať, že by ochrana práv dieťaťa bola úplne zabezpečená a ucelená. Je to najmä z dôvodu že dosiahnutie výsledkov prijatím dokumentu nie je automatické. Niektoré dohovory sú veľmi slabým kompromisom medzi snahou zabezpečiť ochranu detí a ochotou prijať povinnosti, ktorý z nich vyplývajú. Som presvedčená, že obecné formulované ustanovenia predstavujú široký priestor k interpretáciám zmluvným štátom, a pôvodný zámer sa tak vytráca. Absentuje v nich jasné vymedzenie jednotlivých ustanovení prevažuje skôr ich vágne pojmá taktiež neurčitosť záväzkov a slabý kontrolný mechanizmus. Ochrana detí musí byť základnou prioritou v celom medzinárodnom spoločenstve. S ohľadom na množstvo dovedna prijatých dokumentov sa domnievam, že v súčasnej dobe je predovšetkým na jednotlivých štátoch aby aktívne podporovali a zlepšovali situáciu detí. Bolo by vhodné posilniť kontrolné a sankčné mechanizmy, ktoré by doplnili a ovplyvnili súčasnú prax v jednotlivých štátoch a prispeli tak k upevneniu jednotnej politiky a žiaducu harmonizáciu vnútroštátnej normotvorby.

Hlavným cieľom tejto rigorózneho práce bolo nahliadnuť do problematiky postavenia dieťaťa v medzinárodných dokumentoch, kde hlavným pilierom bol Dohovor o právach dieťaťa, problematika detských vojakov a obchodovanie s deťmi. Dôležitá nie je samozrejme len samotná právna úprava, ale taktiež aj prevencia spočívajúca v informovanosti, zabezpečenia vzdelania pre deti a taktiež pomoc sociálneho systému v krajinách sveta. Každé dieťa je zraniteľné, ovplyvniteľné, bezbranné a náchylné podľahnúť nebezpečenstvu ktoré mu hrozí. Každé dieťa predstavuje budúcnosť pre spoločnosť a tak by sme mali dbať o jeho ochranu tak aby bola našou základnou prioritou.

Resumé

It could easily be said that in the twenty-first century it would not be necessary to devote attention to the protection of children's rights since the society is so advanced and modernized that this would simply not be needed. The sad fact is that the reality represents the opposite. In this time, various events, conferences and meetings are organized and organisations, funds, collections are created all around the world with the aim to help protect children against the treatment or situations that are harmful to them. Children represent an irreplaceable part of the society, which should be protected in every situation, at the highest level of protection. An undisturbed, calm growth and development of personality should be ensured for every child. Education but also space for self-fulfillment should be ensured for children. Even though it is obvious that over the last years the position and protection of children have enhanced considerably, they still do not provide for a satisfactory and more importantly uniform protection all over the world.

In my thesis denoted "*The Position of the Child in International Documents*" I aimed to analyse particular international documents dealing with the position of the child. I focused mainly on the Convention on the Rights of the Child, which forms the basic pillar of children's rights protection. This convention represents a reaction and an answer to the requisition to codify provisions necessary for the demonstration of the need to protect the most vulnerable unit of the society, which also embodies its future. The drawing of this convention and acceptance of its content by the international society did not automatically secure protection to children. After some time it became clear that the convention did not completely deal with some particular areas and that it was necessary to add some Additional protocols. Convention on the Rights of the Child is historically the most ratified human rights treaty. Together with opt-out protocols it encompasses a complex collection of legally-binding international norms for the protection of children's rights. These instruments together with other international and regional norms in the area of children's rights including the legal rules adopted by the Council of Europe are a solid base for the assurance of the protection of rights of all children without any discrimination and also are a point of reference for the support and monitoring of progress in the implementation of children's rights.

The rules protecting the rights of children within armed conflicts together with general protection of children's rights have together undergone the most extensive development. Since the 1930s when the first international documents aiming at the acceptance of the child

as a specific subject that requires a wider amount of attention and a special attitude, through the heyday of the 90's when a legally-binding convention was devoted to children and children's protection became a key issue for many international actors, up until the beginning of the 21st century in which the attention is focused on the elimination of gaps in the legal part and the protection of the child is heading towards the equalization between the obligations accepted and their realization. The participation of children in armed conflicts represents a problem that one cannot turn a blind eye upon, as it intervenes with the most fundamental human rights, mainly with the right to life, right to medical care, education, right to grow up within the family and other.

The analysis of particular international legal norms showed that nowadays complex collections of contractual and customary norms exist, that to some extent ensure the protection of children. However, I cannot say that the protection of children's rights would be fully ensured and integrated. This conclusion is based on the fact that the results are not automatically obtained by the adoption of a document. Some conventions are a very weak compromise between the attempt to secure the protection of children and the willingness to accept the responsibilities arising therefrom. I am certain that vaguely formulated provisions provide a wide space for interpretation by contractual parties and thus the original aim is disappearing. A clear definition of individual provisions is absent in them, a vague representation prevails together with the uncertainty of obligations and a weak controlling mechanism. Protection of children must form a key priority in the whole international society.

With respect to the number of adopted documents, I assume that nowadays it is mainly on the individual states to actively support and improve the situation of children. It would be appropriate to strengthen the controlling and sanction mechanisms, which would add to and influence the practice of states and help to stabilize the uniformity of policy and desirable harmonization of national law-making.

The main goal of this rigorous thesis was to look into the issue of the position of the child in international documents, where the main pillar was the Convention on the Rights of the Child, the issue of child soldiers and child trafficking. Legislative framework itself is not the only important aspect, also prevention consisting in awareness, ensuring education for children and also help of the social systems in countries of the world. Every child is vulnerable, suggestible, defenseless and incoherent to impending danger. Each child represents the future of the society so we should take care of its protection in such way that it should be our main priority.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

- Sharon Detrick: *The United Nation Convention on the Child, A Guid to the „Travaux Préparatoires“*, Matrinus Nijhoff Publishers 1992, str. 712, ISBN: 0-7923-1671-1
- DAVID, Roman. *Práva dítěte*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999, 175 s. ISBN 8071820768
- Onřej J., Šturma P., Bilková V., Jílek D. a kolektiv. *Mezinárodní humanitární právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2010, str. 536, ISBN: 978-80-7400-185-7
- Čepelka Č., Šturma P., *Mezinárodní právo veřejné*. 1 vydání, Praha C.H. Beck, 2008, str. 896 ISBN: 978-80-7179-728-9
- HÝBNEROVÁ, S.: *Smluvní úprava OSN k potírání obchodu se ženami a dětmi za účelem sexuálního vykořisťování*. IN: ŠTURMA, P. *Právní následky mezinárodně protiprávního chování: pocta Čestmíru Čepelkovi k 80. narozeninám*. Praha: Ediční středisko PF UK, 2007, 295 str., ISBN 978-80-85889-83-3.
- GERLOCH, A., ŠTURMA, P., *Ochrana základních práv a svobod v proměnách práva na počátku 21. století: v českém, evropském a mezinárodním kontextu*. Praha: Auditorium, 2011, s. 536. ISBN 9788087284230.
- HÝBNEROVÁ, S., *Sexuální násilí na ženách v mezinárodním humanitárním právu a přínos ICTY a ICTR*. In: *Bezpečnost organizací, mezinárodní bezpečnost a mezinárodní humanitární právo: sborník mezinárodní konference*: Praha, 31. 10. 2008. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Ediční středisko v nakl. IFEC, 2008, s. 317. Sborníky (Univerzita Karlova), 43. ISBN 9788087146156.
- HÝBNEROVÁ, S., *Dětský voják-fenomén doby a současné mezinárodní právo*. In: *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diference*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s.176. ISBN 978-80-87146- 54-5.
- HÝBNEROVÁ, S., *Genderová problematika v mezinárodním právu*. In: *Proměny mezinárodního práva a jeho nauky - vybrané koncepty*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 115, Studie z mezinárodního práva, č. 1 (24). ISBN 9788087146422.
- HÝBNEROVÁ, S., *Prohibition of Recruiting Child Soldiers and/or Achievable Obligations?*. In: *Czech yearbook of international law: Česká ročenka mezinárodního práva*, Praha: Česká společnost pro mezinárodní právo, 2010-2010, s. 110. Studie z mezinárodního práva, č. 1 (24). ISBN 978-80-904209-7-7, ISSN 1804-543x.

- ČEPELKA, Č., ŠTURMA, P., *Mezinárodní právo veřejné*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, xli, 840 s. Právnícké učebnice (C. H. Beck). ISBN 978-807-1797-289.
- OPPENHEIM, L, JENNINGS, R., WATTS, A., OPPENHEIM, L., *Oppenheim's international law: a guide to the "Travaux préparatoires"*. 9th ed. New York: Longman, 1996, 2 v. (lxxxvi, 1333 p.). ISBN 05-823-0245- 5
- PICTET, J., *Commentary on the Geneva Conventions 12 August 1949, II. Geneva Convention for the amelioration of the condition of wounded, sick and shipwrecked members of armed forces at sea*, International Committee of the Red Cross, 1960, Geneva
- The United Nation Convention on the Child, A Guid to the „Travaux Préparatoires“, Norwell, MA, U.S.A.: Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Academic Publishers, c1992, ISBN -10: 079231671, ISBN-13: 978-0792316718, str. 115
- The International Criminal Court: *A Commentary on the Rome Statute*, Oxford University press
- *Stratégie OSN pri aplikácii sankčných režimov* Zborník príspevkov zo študentského sympózia konaného dňa 14. apríla 2009 na Právnickej fakulte UPJŠ v Košiciach - Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach Právnícká fakulta Ústav európskeho práva, Košice 2009, ISBN 978-80-89284-55-9
- *A commentary of the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 38- Children in Armed Conflict*, Fiona Ang, ISBN: 9789004145610, Bill/Nijhoff2005, str. 68
- SMITH , Rhona K. *Textbook on Interantional Human Rights*. 3rd ed. Oxford: Oxford University press, 2007,ISBN: 978-0-19-928939-4, str. 3
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005, ISBN 8024712016 str. 41
- Holzgefe, J.L.: *The Humanitarian Intervention Debate*, In Holzgefe, J.L.; Keohane, R.: *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*, Cambridge University Press, ISBN: 0521821983-hardback, 2003: s.18
- *Implementation Handbook of the Convention on the Convention on the Rights of the Child*, Child Labour, United Nations Children's Fund 2007, ISBN 978-92-806-4183-7, s. 487

Internetové zdroje a Medzinárodné dokumenty:

- Human Rights Watch. „Stolen Children: *Abduction and Recruitment in Northern Uganda*.” Human Rights Watch, March 2003 (online; Pdf).
- „*Convention on the Rights of the Child*“ UNICEF, (online). Dostupné z: <<http://www.unicef.org/crc/>>
- „*Uganda Civil War*“ Global Security, 2012 (online). Dostupné z: <<http://www.globalsecurity.org/military/world/war/uganda.htm>>
- UNHCR. „*Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflicts*.” United Nations General Assembly, May 2000 (online; Pdf).
Dostupné z: <<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/47fdfb180.pdf>>
- Unicef. „*Factsheet: Child Soldiers*.” (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.unicef.org/emerg/files/childsoldiers.pdf>>
- Watchlist on Children and Armed Conflict. „*Getting It Done and Doing It Right, Implementing the Monitoring and Reporting Mechanism on Children and Armed Conflict in Uganda*.” Watchlist on Children and Armed Conflict, January 2008 (online; Pdf). Dostupné z: <http://watchlist.org/wordpress/wp-content/uploads/WL-Policy-Report-Global-MRM-study-Uganda.pdf>
- Portál *Child Soliders international 2007*, dostupné na: http://www.child-soldiers.org/international_standards.php
- Watchlist on Children and Armed Conflict. „*Getting It Done and Doing It Right, Implementing the Monitoring and Reporting Mechanism on Children and Armed Conflict in Uganda*.” Watchlist on Children and Armed Conflict, January 2008 (online; Pdf). Dostupné z: <http://watchlist.org/wordpress/wp-content/uploads/WL-Policy-Report-Global-MRM-study-Uganda.pdf>
- Portál *Child Soliders international 2007*, dostupné na: http://www.child-soldiers.org/international_standards.php
- Medzinárodná organizácia práce, dostupné na: <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm>
- *Committee on the Right of the Child*
<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>

- VIGNARD, K., *The international legal framework for the protection of children in armed conflict*. In: Disarmament forum, Geneva: UNIDIR, 2011, s. 7, ISSN 1020-7287. Dostupné z: <http://unidir.org/pdf/articles/pdf-art3135.pdf>
- *Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*, Worsow 16.5. 2005, dostupné na: <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=gt&itemid=668&l=1>
- United Nations Convention against transnational organized crime and the protocols thereto, http://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf
- Ženevská deklarácia práv dieťaťa bola prijatá v roku 1924. Dostupné z: <http://www.savethechildren.org/site/c.8rKLIXMGIpI4E/b.6229507/k.C571/History.htm>
- BELLAMY, C., *The state of the world's children 2005*. Fully rev. 3rd ed. New York: UNICEF, 2004 ISBN 92-806-3817-3. Dostupné z: http://www.unicef.org/publications/index_24432.html
- *UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC General Comment No. 10: Children's Rights in Juvenile Justice*, 25 April 2007, CRC/C/GC/10. Dostupné z: <http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html>. NEWELL, Prepared for UNICEF by Hodgkin, R., Hodgkin, P., *Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child*, op. cit., s. 573 - 586
- *Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, Guide to the Optional Protocol on the involvement of children in armed conflict*, New York, 2003. Dostupné z: http://www.unicef.org/publications/index_19025.html.
- <http://www.teraz.sk/slovensko/slovensko-ratifikuje-opcny-protokol-deti/55819-clanok.html>
- Plan international [online]. Dostupné z: <http://plan-international.org/>
- World vision [online], Federal Way, WA: World vision Inc. Dostupné z: www.worldvision.org/
- UNICEF [online], Dostupné z: <http://www.unicef.org/>
- Komentár k dohovoru o právach dieťaťa. Dostupné : *Všeobecný komentár Výboru č. 5 (2003) o všeobecných vykonávacích opatreniach Dohovoru o právach dieťaťa ods. 12 a č. 12 (2009) o právach dieťaťa na vypočutie, ods. 2*, Dostupné na: <http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/gc-14.pdf>

- Komentár k dohovoru o právach dieťaťa dostupný na stránke: http://www.unicef.sk/dokumenty/materialy-na-stiahnutie/advocacy/dohovor_o_pravach_dietata.pdf
- Verhey, 2001 - *Child soldiers: Preventing, demobilizing and reintegrating*. Dostupné na: <http://www.worldbank.org/afr/wps/wp23.pdf>
- Hobza A., *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*, Praha, 1931, str. 384, nákladem vlastním, Praha, 1931, orig. brož, 517 stran, Právo do roku 1948
- ICTY, *Prosecutor v Duško Tdić, Case No. IT-94-I-AR72, Appeals Chamber, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction*, 2 October 1995 par. 70
- *Ludské práva a práva detí v prípade ozbrojeného konfliktu*, PhDr. Daniela Geisbacherová, CSc., Dostupné na <http://www.osveta.mil.sk/data/files/3364.pdf>
- ICRC, *Children in war information kit. Geneva: 2002*, dostupné z: <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/publication/p0577k.htm>
- *Louder than words: An agenda for action to end state use of child soldiers London*, 2012, str. 53-55, ISBN 978-0-9541624-3-6. Dostupné z: <http://resourcecentre.savethechildren.se/content/library/documents/louder-words-agenda-action-end-state-use-child-soldiers>.
- *Department of peacekeeping Operations United Nations, Disarmament, demobilization and reintegration of ex combatants in a peacekeeping environment, Principles and guidelines, Lessons Learned Unit, December 1999, Copyright © United Nations 2000.* s 84-93
- HAPPOLD, M., *Child Recruitment as a Crime under the Rome Statute of the International Criminal Court*, Université du Luxembourg, February 5, 2010, *The legal régime of the International criminal court: Essays in memory of Igor Blischenko*, Leiden: Brill, 2009, Dostupné na : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=979916
- Článok 7UN Security Council, Statute of the Special Court for Sierra Leone, 16 January 2002. Dostupné z <http://www.refworld.org/docid/3dda29f94.html>
- *Peace Agreement Between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone*, 1999, Dostupné na: <http://www.usip.org/publications/peace-agreements-sierra-leone>
- Berkeley – Tulane Initiative on Vulnerable Populations, Dostupné na: <http://www.peace-justice-conference.info/download/When-The-War-Ends.pdf>

- Rome Statute of the ICC 1998, The Rome Statute in the World 2011, dostupné na: <http://www.iccnw.org/?mod=rome>
- *African Charter on the Rights and Welfare of the Child*, 1990, dostupné z: http://www.unicef.org/esaro/children_youth_5930.html
- *Child soldiers global report 2008*. Dostupné z: http://www.childsoldiersglobalreport.org/files/country_pdfs/FINAL_2008_Global_Report.pdf
- SAINZ-PARDO, P.V. *Is Child Recruitment as a War Crime Part of Customary International Law?*. *The International Journal of Human Rights*. 2008, č. 4, s. 556.
- Child Soldiers International. Questions and Answers [online]. Dostupné z: <http://www.child-soldiers.org/childsoldiers/questions-and-answers>
- Usmernenia o deťoch v ozbrojených konfliktoch, dostupné na: <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/15634SK.pdf>
- Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially woman and children, supplementing the United Nations Convention on transnational organized crime, dostupné na: http://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THEREO.pdf
- Definícia UNICEF dostupné na: <http://www.unicef.cz/aktualne/4956-boj-proti-obchodu-s-detmi>
- Interantional Convention for the Suppression of the White Slave Traffic, 1910, dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=VII-10&chapter=7&lang=en
- Fariior, S.: *The Interantional Law on the Trafficking in Women and Children for Prostitution: Making it Live Up to its Potential*. *Harvard Human Rights Journal*, Vol. 10, 1997, str. 255
- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Worsow, dostupné na: <http://justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=gt&itemid=668&l=1>
- Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings and its Explanatory Report, Council of Europe Treaty Series – No. 197, dostupné na: http://www.globaldetentionproject.org/fileadmin/docs/Council-of-Europe-Convention-on-Action-against-Trafficking-in-Human-Beings-2005_.pdf, bod č. 30

- Pražský Studentský Summit, Projekt Asociace pro mezinárodní otázky, 2012, str. 2
http://www.studentsummit.cz/data/1358109460156BGR_HRC_II.doc.pdf
- International Labour Organization: *Accelerating action against child labour: ILO Global report on child labour 2010*. In: International Labour Organization [online]. 2010. vyd. Dostupné z:
<<http://www.ilo.org/ipecinfo/product/viewProduct.do?productId=13853>>
- Portál Know child labour, dostupné na: <http://www.globalmarch.org/kNOw-child-labour>
- Hanson, K., Vandale, A.: *Working children and international labour law, a critical analysis*, The International Journal of Children's Rights, 2003, s. 90
- Convention on the Rights of the Child, Adopted and opened for signature, ratification and accession by General Assembly resolution 44/25 of 20 November 1989
- Dohovor MOP o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce č. 182 z roku 1999, International Labour Organization Convention concerning the Prohibition and Immediate Action for the Elimination of the Worst Forms of Child Labour No. 182 of the year 1999

Kľúčové slová

Dohovor o právach dieťaťa

Detskí vojaci

Detská práca

Keywords

Convention on the Rights of the Child

Child Soldiers

Child Labour